

[0015]

کتابت و کتابت
کتابت و کتابت

שְׁלֵמֵי הַתּוֹדָה

לאלה זבולון
מהמכון להווי ומועד
על שם כתייתיהו שלם

לעני אנאלי.
שערך עיצבו ועיטר
את החוברת

למויכל גור
ארוה
רחל כוסינגר
ושולה לזקדים
על עירתו בליקוט
החומר בכתיבה
יבצעה - טובה

ולחברות מדיר הענין של
איחוד הקבוצות והדיבולים

גאולה זרניאל
חנה חורש
מדל טל
וימיכה שוי

ה ת ו כ ו :

ש ל מ י ח ו ר ד ה - ח

- יום הכפורים - (3)
- יום הכפורים / מיכל גור-אריה - (4)
- על יום הכיפורים / מדברי י. כרמל - (7)
- מקורות ליום הכפורים - (8)
- ממסכת יומא - (10)

מן התפילות:

- "כל נדרי" - (13)
- תרגום ל"כל נדרי" - (13)
- הסבר ל"כל נדרי" / מיכל גור-אריה - (14)
- על "כל נדרי" / בר (דב) בורוכוב - (15)
- מתוך תפילות שונות - (16), (17)
- מתוך תפילה זכה - (18), (19)
- דברי חכמים על יום הכפורים - (20), (21)

מאוצר החסידות:

- תכלית הימים / מפי ר'שלמה מקרלין - (25)
- רבי אלימלך המתפלל כך - (26)
- החשבון / ספורי נפלאות - (27)
- אור הגנוז / מ.בובר - (28)
- "ואהבת לרעך כמוך" אמר ר'ישראל - (28)
- רק תפילת הרוכל התמיח נתקבלה - (29)
- יום הכפורים / ז.י.אנכלי, מתוך הספור אלול - (30)

דברי הגות:

- להיות אחד במנין / אבא קובנר - (35)
- אמונות העבודה / מרטין בובר - (35)
- מהרהורים ביום הכפורים / א.ד.גורדון - (36)
- מתוך הלכות תשובה / רמב"ם - (37)
- בין אדם לחברו / אבא קובנר - (37)
- חשבון הנפש / מרטין בובר - (38)
- הדרך המיוחדת / מרטין בובר - (41)
- "רבי בונם מפסיסחה" - (42)

סמלים ומנהגים - (45)

שיטים
מכון החגים הקיבוצי
בית השיטה 18910
טל: 04-6536344/968

296.38
1/11 כפויח
1125

ימא כ'קור' ל'קננת' 0000

זרכים לציון היום בגן:

אל הגנת - יום הכפורים בגן הילדים / רחל מסינגר - (49)

זכרונות מבית אבא / אליעזר שמאלי - (53)

מה אהבתי את ליל יום הכפורים / ש.י. עגנון - (53)

מפי אביבה ישראלי / כנרת - (54)

מפי לאקה צלס / מפלסים - (56)

יום הכפורים בגן הילדי ח:
רחל עשת / דגניה ב' - (57)

יהודית שחרי / מעין כרוך - (59)

בגן רימון בגבים / שולה צוקרמן - (59)

בגן כסעדי / מרים צרפתי - (60)

יום הכפורים בגני / אורה רכס, גבע - (62)

כתבו רווחי אל-ידע ושולמית בהמן - (63)

על יום הכפורים בגני / נאווה, צרעה - (64)

יום הכפור בגן / ימימה, גבים - (65)

ספורים: - שרצוי לספרם בע"פ

ערב יום כפור / דוד כהן - (67)

הרב הזקן / י.ל. פרץ - (70)

כל נדרי בניער / דוד כהן - (72)

זכות הסבל בן אברהם / אגדה יהודית מרוקאית - (73)

הצדיק הכפרי / שלום אש - (76)

שכר מצוה / על פי מדרש תנחומא - (79)

הסדר של אמא / עשר צחצחות - (90)

העשירי למנון / ספור עממי - (91)

אני סלחתי מי יסלח לי / הביאה לדפוס נורית שחם - (84)

ספור על ילד קטן ביום כפור / מתוך שלום לך אורחת, רבקה אליצור - (87)

סליחה שלב / דבורה עמר - (93)

שירים:

עושה שלום במרומיו - (89)

יברכך האל מציון - (92)

אפשר להוסיף שירים חסידיים שונים.

מקורו של יום הכפורים - (97)

יום-הכיפורים

והיתה לכם חקת עולם, בחג השביעי בעשור לחג תענו את-
נפשתיכם, וכך-מלאכה לא תעשו, האורח והגר הגר בתוכם.

כי-ביום הוה, וכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם

לפני ה' תטהרו. שבת שבתון היא לכם

[ועניתם את-נפשתיכם חקת עולם.

[ויקרא ט"ו. כ"ט. ל"א]

והצברת שופר תרועה בחג השביעי בעשור לחג,

ביום-הכפרים תעבירו שופר בקל-ארצכם.

[ויקרא כ"ה. ט']

מאוצר חז"ל

האומר: "אחטא ואשוב, אחטא ואשוב" אין מסמיקין בידו לעשות
תשובה. "אחטא ויום-הכיפורים מכפר" אין יום-הכיפורים מכפר.
עבירות שבו אדם לחברו אין יום-הכיפורים מכפר עד שירצה את
חברו.

[משנה יומא א'. פרק ה']

יום הכפורים מהו?

אחד הערכים הגדולים ביהדות הוא ערך התשובה. הקביעה הזו, שכל אדם יכול לחזור בתשובה, מניחה שכל אדם עלול לסור מדרך הישר. כי "לפתח חטאת רובץ ולאירך שוקתו" ו"הנסיון גדול וכוחו (של אדם) דל". אך קביעה זו אומרת שכל אדם יכול להתנער יום אחד, לשאול את עצמו "איפתי? היכן אתה עומד מבחינה מוסרית אישית ומוסרית חברתית ולחזור לדרך הישר.

מהי דרך זו ולאן היא מוליכה?

לפי הנביאים פרושה "עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת" ויגל כמים משפט - וצדקה (חסד) כנחל איתן". האדם נקרא לישר, לצדק וחסד. וכיון שהאדם נסחף בשטף חיי יום יום וטרדותיו קבעה היהדות את עשרת הימים הראשונים של השנה החדשה כיומי "המאזן האישי חברתי" של כל פרט וחתמת הדו"ח עליו. כנאמר: "בראש השנה יכתבו וביום הכפור יחתמו". עם ראשית השנה החדשה נקרא האדם היהודי "להתחיל חשבון חדש".

וכיצד?

על הפוגע ללכת בערב יוה"כ אל הנפגע ולהתפייס עמו, כי לא רק החוטא צריך להטרה מהחטא הרובץ עליו ולהתפרק מרגשי אשמה אלא גם הנפגע צריך להשתחרר (ולהטרה) מרגשי עלבון, מרירות, קפוח.

הרמב"ם אומר:

"אין התשובה ולא יוה"כ מכפרים אלא על עברות שבין אדם למקום. אבל עברות שבין אדם לחברו כגון: החובל את חברו או המקלל את חברו או הגוזלו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו (יפסו), אע"פ שהחזיר לו ממון צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו. לא רצה (הנעלב) למחול לו (למעליב) מביא לו שורה של שלושה בני אדם מרעיו ומבקשים ממנו (מהנעלב שימחל על עלבונו).

לא נתרצה להם - מביא לו שורה שניה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך לו. וזה שלא מחל הוא החוטא".

ואכן - זה שלא מחל חוטא הן כלפי המפייס והן כלפי עצמו שמינו משתחרר מאותם מועקות נפשיות של עלבון ומרירות. (ומי ישקול מה מעיק יותר: רגשי אשמה או מרירות עלבון וקפוח?)

יכול אדם ללכת להתפייס כל השנה. אך יש "תאריך אחרון" והוא - התחלת שנה חדשה. ערב יוה"כ הוא "ליום החתימה על הדו"ח השנתי המוסרי".

והיהדות תובעת הצהרות אמת.

ע"כ נאמר במסכת יומא (הידם, יוה"כ) פרק ח: "האומר: אחטא - ואשוב, אחטא - ואשוב. אין יוה"כ מכפר. אחטא - ויוה"כ מכפר, אין יוה"כ מכפרו" למען עורר יותר לחזרה בתשובה אמרו חכמים (וצריך לומר כל מחנך) "במקום שבעלי תשובה עומדים - צדיקים גמורים אינם עומדים". כי יש להעריך את המאבק והמאמץ שעושה החוזר לדרך הישר לאחר שטעם טעם החטא ולאחר שהתדרדר לחברה רעה המושכת ומאיימת ופוגעת באלה שעזבוה. למען עורר, עודד וחזק את האדם, כל אדם, (וכי יש אדם שלא חטא? "יוצדיק אין בארץ אשר לא יחטא" אומר קוהלת) קוראים ביוה"כ כהפטרה שניה את ספר יונה האומר שגם עיר חוטאת, נינוה העיר הגדולה, שחטאה הגדול בחטאים - חמס, כשאנשיה חוזרים בתשובה - נסלח להם.

ובכדי להדגיש את גודל היום הזה, יום הטהרות הנפש ופרוק המועקות - שנתה היהדות את חג יוה"כ מכל החגים ותבעה מהיהודי בחג זה להתרומם מעל לכל חמר וחמירות. מכאן מצות צום יום הכפורים.

ביום זה נתבע היהודי יותר מכלל יום ובכל חג לראות עצמו כחלק מהכלל ולבקש על הכלל. כ"כ אומרים בודוי ביום זה (שחזורים עליו עשר פעמים) "אשמנו, בגדנו" בלשון רבים, בקשה על הרבים.

מכאן גם ההכרזה שבה פותחים את היום: "על דעת הקהל ועל דעת המקום.....".

אנו מתירים להתפלל עם העבריינים" ומכאן התביעה לא להסתפק רק בצום כי "זה צום אבחרהו:

פחה חרצובות רשע, נתק אגודות מוטה

שלה רצוצים - חפשו! ...

פרט לרעב לתמוך ועניינים מרודים תביא בית

כי תראה ערום - וכיסיתו! ...

וחפק לרעב נפשך, ונפש רעבה (לא רק בטן רעבה) תשיעו!"

רק צום המלווה בספוק חרות משעבוד, מעוני ומבדידות הוא שיתקבל ויביא להטהרות ביום ההטהרות. אין פלא שקבעו תביעות אלה בהפטרה ראשונה של יום הכפורים.

הדאגה לנענה ולמיוסר ע"י מצפוננו והמצוה לעודדו ולחזקו, הביאו לתוספת בתפילה הפותחת את היום הקדוש: תפילת "כל נדרי". זו תפילה עתיקה שנאמרה ארמית למען יבין העם, שדבר אז ארמית, את הנאמר. כוונתה היתה: התרת נדרים, שבועות, קונמים, חרמות ויתר התחייבויות שהתחייב יהודי מיום כפורים שעבר יכלו לעמד בסבל וביטורים וקבלו עליהם למראית עין את דת הרודפים, להם הוסיפו בתפילה זו: התחייבות זו שהתחייבתם מאונס תהא בטלה גם מיום כפורים זה עד יום הכפורים הבא. אולי אז תפסקנה הרדיפות ותוכלו לשוב בגלוי לחיק עמכם ודתכם. ואכן במחזורים רבים של יוה"כ אנו מוצאים את הנוסח הכפול:

"מיום כפורים שעבר עד יו"כ"פ זה ומיום כפורים זה עד יוה"כ הבא" (אולם יש מחזורים שנשמט מהם החלק הקדום ונשארה רק בקשת התרת ההתחייבות להבא ועל כך תקפנו קשות הגויים, אלה שבגלל רדיפותיהם באה תוספת זו. אגב: מכאן הלחן העצוב לתפילה זו. לחן המרטיט לבבות גם של אלה שאינם מבינים פשר המלים כיון שהן נאמרות בארמית).

אך "יבן הראשה" של ערכי היהדות היא קדושת חיי אדם שעדיפה על כל מצוה. "וחי בהם ולא שימות בהם" ו"פקוח נפש" ואפילו "ספק פקוח נפש" מבטלים מצוות שבת צום כפור, ישיבה בסוכה וכו'.

שנאמר לגבי צום כפור:

התינוקות אין מענין אותם ביוה"כ.

עובדה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה.

חולה - מאכילין אותו על פי בקיאין (רופא) ואם אין שם בקיאין, מאכילים אותו על פי עצמו עד שיאמר: די.

ומי שאחזו בולמוס (רעב, כגון חולה סכרת) מאכילין אותו אפילו דברים טמאים

עד שיאורו עיניו.

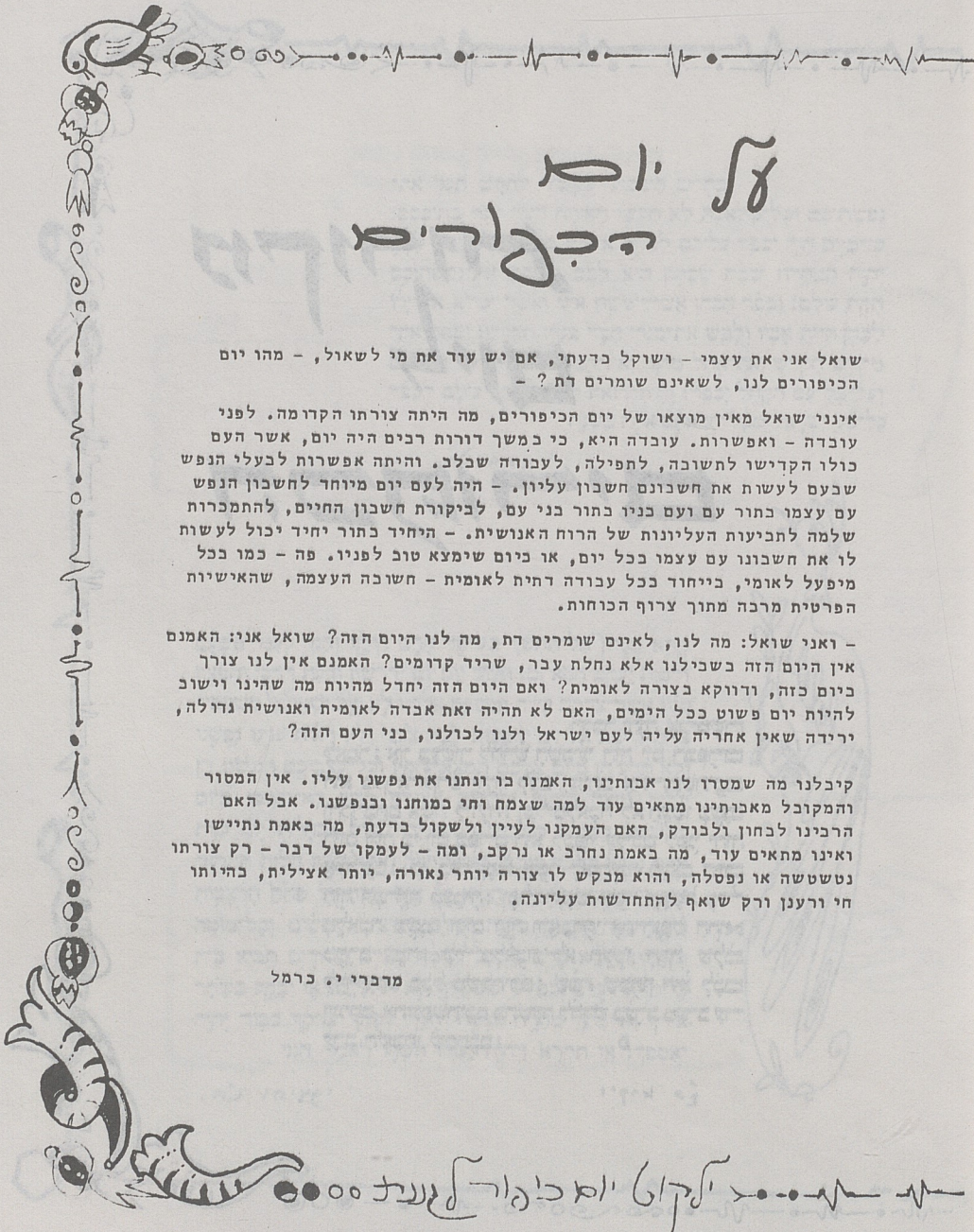
והוסיפו:
 חולה אומר: "צריך אני" (לאכול ביוה"כ), אפילו מאה רופאים אומרים: "אינו צריך" שומעים לחולה. שהלב יודע מרת נפשו.
 ואם פרצה מגפת חולירע - הכל חייבים לאכול גם ביום הקדוש הזה שצווינו על צום בו.
 בגלל הצום הוגבל חג זה "מערב עד ערב" ותו לא. והוא החג היחידי שלא הוסיפו לו יו"ט שני של גלויות.

יום צום כפור מסתיים בתקיעת שופר ובהכרזה נרגשת: "לשנה הבאה בירושלים".
 מהי תקיעה זו ומהי הכרזה זו?
 בויקרא כ"ה נצטוינו לתקוע במוצאי יוה"כ של שנת היובל כהודעה וקריאה לשחרור עבדים עברים ואדמה עברית שנמכרה וע"י כך שועבדה (כך ראה העברי מכירת אדמה) ואין אדם ואדמה מאבדים חרותם לנצח. מוצאי יוה"כ ביובל הוא שעת החרות, שיבת האדם לנחלתו והנחלה לבעליה.
 יש אומרים: ע"כ אנו תוקעים במוצאי כל יום כפורים לקרא לחרות ושיבתו לנחלתו - לארצו - מארצו גלותו "לשנה הבאה בירושלים" כבני חורין, בארץ השלום והחרות ישרו בה.

נראה לי שערכים אלה שפורטו כאן (ונוספים שלא פורטו) תופסים בכל חברה, בכל זמן ובכל גיל והם מחייבים קיום יום זה - יום הטהרות הנפש והתחלת חשבון חדש, אמיתי, האדם עם עצמו ועם החברה בה הוא חי.

מיכל גור-אריה.

על יום הכקאריום

שואל אני את עצמי - ושקל בדעתי, אם יש עוד אח מי לשאול, - מהו יום הכיפורים לנו, לשאינם שומרים דת? -

אינני שואל מאין מוצאו של יום הכיפורים, מה היתה צורתו הקדומה. לפני עובדה - ואפשרות. עובדה היא, כי במשך דורות רבים היה יום, אשר העם כולו הקדישו לחשובה, לתפילה, לעבודה שכלב. והיתה אפשרות לבעלי הנפש שבעם לעשות את חשבונם חשבון עליון. - היה לעם יום מיוחד לחשבון הנפש עם עצמו כתור עם ועם בניו כתור בני עם, לביקורת חשבון החיים, להתמכרות שלמה לתביעות העליונות של הרוח האנושית. - היחיד כתור יחיד יכול לעשות לו את חשבונו עם עצמו בכל יום, או כיום שימצא טוב לפניו. פה - כמו בכל מיפעל לאומי, בייחוד בכל עבודה רחית לאומית - חשובה העצמה, שהאישיות הפרטית מרבה מתוך צרוף הכוחות.

- ואני שואל: מה לנו, לאינם שומרים דת, מה לנו היום הזה? שואל אני: האמנם אין היום הזה בשבילנו אלא נחלת עבר, שריד קדומים? האמנם אין לנו צורך כיום כזה, ורווקא בצורה לאומית? ואם היום הזה יחדל מהיות מה שהינו וישוב להיות יום פשוט ככל הימים, האם לא תהיה זאת אבדה לאומית ואנושית גדולה, ירידה שאין אחריה עליה לעם ישראל ולנו לכולנו, בני העם הזה?

קיבלנו מה שמסרו לנו אבותינו, האמנו בו ונתנו את נפשנו עליו. אין המסור והמקובל מאבותינו מתאים עוד למה שצמח וחי במוחנו ובנפשנו. אבל האם הרבינו לבחון ולבודק, האם העמקנו לעיין ולשקול בדעה, מה באמת נתיישן ואינו מתאים עוד, מה באמת נחרב או נרקב, ומה - לעמקו של רבר - רק צורתו נטשטשה או נפסלה, והוא מקש לו צורה יותר נאורה, יותר אצילית, בהיותו חי ורענן ורק שואף להתחדשות עליונה.

מדברי י. כרמל

מקורות ליום הכפורים

ונדבר ה' אל משה

לאמר: אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים
הוא מקרא-קדש הזה לכם ועניתם את-נפשתיכם
הקרבתם אשה ליהוה: וכל-מלאכה לא תעשו בעצם
היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' הזה
אלהיכם: כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום
הזה וקרתה מעמיה: וכל-הנפש אשר תעשה כל-
מלאכה בעצם היום הזה האבדתי את-הנפש ההוא
מקרב עמיה: כל-מלאכה לא תעשו היום על-כן
לדחתכם ככל משבתותיכם: שבת שקטון הוא לכם
ועניתם את-נפשתיכם בתענה לחדש קלרוב מערב ערב
ע'רב תשבתו שבתכם:

ב

י' תי"א ב' ע

בקדש השביעי בקשיר לחדש תעני את
 נפשותיכם וכלמלאכה לא תעשו האורח והגר הגר בתוככם
 כיריבכם תהו וכפר עליכם לטהר אתכם מכל השאתיכם לפני
 יהוה תטהרו: שבת שקתון היא לכם ועיתים אתנפשותיכם
 חקת עליכם: וכפר הכהן אשר ימישח אתו ואשר ימלא אתיורו
 לכהן תחת אביו ולקח אתבגדיו הקדש מגדו הקדשו וכפר את
 מקדש הקדש ואתאהל מועד ואתהמונח וכפר ועל הכהנים
 ועלכליעם הקהל וכפר: והיתהזאת לכם לחקת עליכם לכפר
 עלבני ישראל מכלחטאתם אשת בשנת

ויקרא

קרא בקרון אליהתחשף פשופר הרם קולך והגר לממי פשעם
 ולבית יגבב הטאתם: ואתי יום יום ידרשו ורשת דרכי יחפצין
 כגוי אשר יצדקה עשה ומשפט אלהיו לא עוב ושאלוני משפטי
 צדק קרבת אלהים וחפצין: לקח צמנו ולא ראית ענינו נפשנו
 ולא תרע הו כיום צמכם תמצאוהפין וכלמצדכם תננשו: הו
 לריב ומצה תצימו ולהקות באגרף רשע לאתצימו כיום
 להשמיע בקרום קולכם: הקוה יהיה צום אבתרהו יום ענות
 אדם נפשי הלכף כאנמן ראשו ושק ואפל יציע הלוח תקרא
 צום ויום רצין ליהוה: הלוא זה צום אבתרהו פתח חרצבות
 רשע התר אגרות מועה ושלח רציצים קפשים וכלמוטה
 תתקו: הלוא פרס לרעב להקדש ועניים מרודים תביא בית
 כיתרעה עלם וכסוהו ומבשרה לא תתעלם: או יבקע פשהר
 אורף וארבתה מתרה תצמח והלף לפניה צדקה כבוד ותה
 יאספד: או תקרא ויהיה ענה תשוע ואמר הני

רעיהו נח

כּוֹפִיֶסֶכֶת יּוֹמָא

התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מתנכין אותם לפני שנה ולפני שנתיים, בשביל שהיו רגילין במצות.

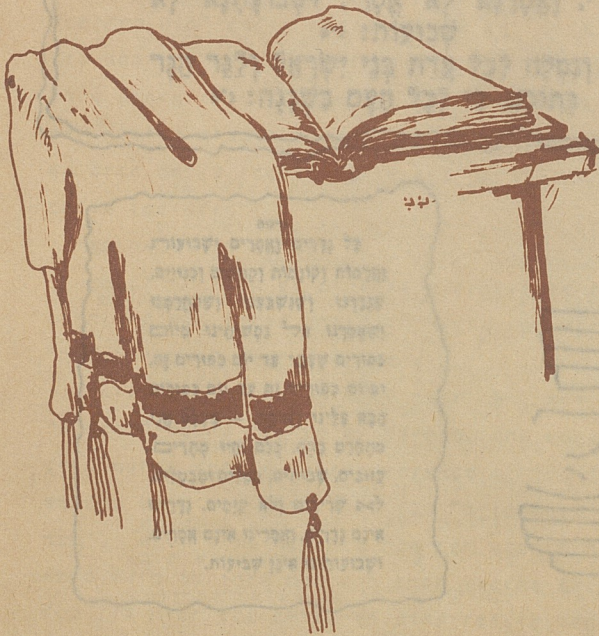
אמר רבי יצחק: כל המקניט את חברו, אפילו בדברים - צריך לפייסו, שנאמר "בני אם ערבתי לרעה תמעת לזר כפיד נוקשת באמרי פיה... עשה זאת אפוא בני והנצל פי כאת ככה רעה לך התרפס ורהב רעה". אם ממוז יש בידך - התר לו פסת יד, ואם לאו - הרבה עליו ריעים.

האומר: אהטא ואשוב, אהטא ואשוב - אין מספיק בידו לעשות תשובה; אהטא, יום הכפורים מכפר - אין יום הכפורים מכפר, עברות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר; עברות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו.

סוף ההתפילות

על נעת המקום ועל נעת
הקהל בישיבה של מצלה

כ"ה

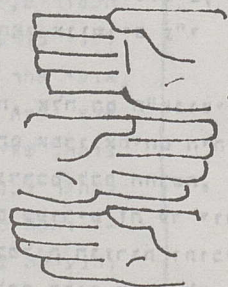
וכישיבה של משה אנו ממירין
להתפלל עם הגבראים :

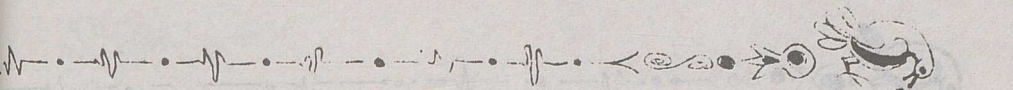
נדרי, ואסרי, ושבושי, וחרמי, וקונמי, וקנוסי,
וכנויי, דנדנא, ודאשתבצנא, ודאחרמנא,
ודאסרנא על נפשטנא: מיום כפרים זה עד יום
כפרים הבא עלינו לטובה. בקלהון איחרטנא
בהון, בקלהון והון שרון, שביקין, שביתין, בטלין
ומבטלין, לא שרירין ולא קמין: נדנא לא
נדרי, ואסרנא לא אסרי, ושבושתנא לא
שבועות: ג"ס

ונסלח לכל ערת בני ישראל ולגור הגר
בתוכם, כי לכל העם בשגגה: ג"ס

חרומ

כל נדרים ואסרים ושבועות
ונחמות וקונמות וקנוסים וכנויים,
שנדנו וששבצנו ושהחכמו
ושאסרנו על נפשומינו מיום
כפרים שצבר עד יום כפרים זה,
ומיום כפרים זה עד יום כפרים
הבא עלינו לטובה. — בקלם אני
מתחרט בהם, כלם יהיו מתרים,
עוברים, שבוחים, בטלים ומבטלים,
לא שרירים ולא קמים. נדרינו
אינם נדריים, ואסרינו אינם אסרים,
ושבועותינו אינן שבועות.

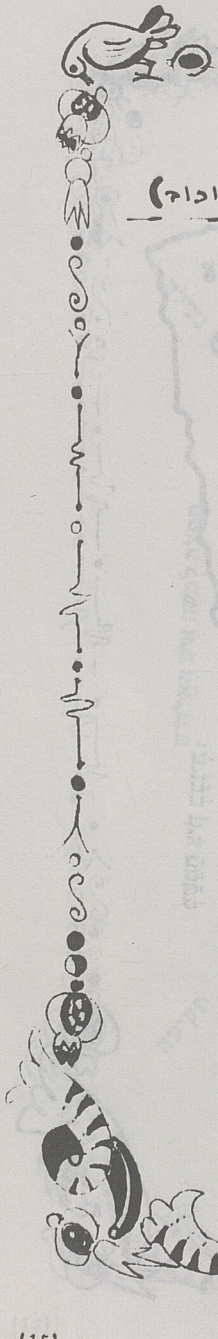
הסבר לתפילת "כל נדרי"

(מִיָּבָּר צוֹר אֱרֵיָה)

מקורה של תפילה זו עתיק, בחקופה שהעם דבר ארמית. ע"כ, למען יבינו המתפללים את שהם אומרים, נכתבה בשפה המדוברת. עם פתיחת היום הקדוש עמד שליח הצבור והכריז על החרת הנדרים, השבועות, החרמות והקונמים שהתחייב הקהל במ ולא מלאם משום מה. הכרזה זו באה לעזור ליהודי להכנס לשנה החדשה כשהוא מתחיל חשבון חדש. נוסח זה נמצא במחזורים עתיקים: "מיום כפורים שעבר עד יום כפורים זה". במחזור ליום כפור של יהודי תימן וקהילות אחרות אנו מוצאים תוספת: לא רק ההתחביוות שהתחייבנו "מיום כפורים שעבר עד יום הכפורים הזה" בטלים ומבוטלים אלא גם "מיום כפורים זה עד יום הכפורים הבא". במחזור יוה"כ בקהילות רבות נשמט דוקא החלק העתיק ונשארה רק התוספת. דבר זה הביא להתקפות קשות מצד הגויים שישבנו בחוכם. "איך נתן להאמין לכם" - טענו הם - אם ביום הקדוש ובמקום הקדוש אתם מכריזים שהתחביוותיכם בטלות ומבוטלות?"

אך האמת היא אחרת:

כשרבו הרדיפות על היהודים מצד הנוצרים והמוסלמים, הייתה דרך אחת להנצל מהסבל והיסורים האל-אנושיים ע"י "החלפת המטבע" - מעבר לדת המציקים. והיו שלא עמד במ כח הסבל ועשו זאת, אלה הם ה"אנוסים". "אנוסים" שעברו לנצרות או לאיסלם. להם אמרו אחיהם היהודים ביום הקדוש ובמקום הקדוש: שבועתכם ונדרכם לדת החדשה, שקבלתם מתוך אונס, לא תחשב לכם "מיום כפורים זה עד יוה"כ הבא". אולי ביום הכפורים הבא כבר תבטלנה הגזרות ותוכלו לשוב לזיק אמונתכם האמיתית והדת שקבלתם מתוך אונס לא תחשב לכם ולא תזכר לכם כחטא. ע"כ צורף למילים אלה לחן מרגש ומרטיט שעובר מדור לדור. רבים נוהרים לשמע תפילה זו בגלל לחנה המרגש והמפעם לב שומעיו.

על כל נדרי

(בר (נד) ג'ויבאג)

חוקרי ההסטוריה הנכבדים לא שמו לב לעובדה החשובה ביותר: להקדמה החגיגית לעילא הבאה לפני "כל נדרי":

"על דעת המקום ועל דעת הקהל---

אנו מחירים להתפלל עם העבריינים".

ועל נוסחא זו חוזרים 3 פעמים.

אך מאי משמע עבריינים? לפי משמעותה של המלה עכשינ הרי אלה "חוטאים", אך הפרוש ההסטורי היה מי שברח מן העם, מי שעבר לצד שכנגד - באחת: "המשומדים".

ומשמעות הדברים (בהכרזה) הייתה שהקהילה, התפללה יחד עם האנוסים. עם הללו, שזנחו על כרחם את עמם ואמונתם ונהגו לבוא בחשאי לבית-הכנסת ביום הכפורים, כדי לשפוך את לבם ואח דמעותיהם לפני בוראם. ודבר זה משווה ל"כל נדרי" אופי אחר לחלוטין. "כל נדרי" איננו אלא זעקת שבר מחתרית של עם נרדף על צואר, שאיננו בטוח בחייו, עם, שנאלץ להתיר לבניו להפר, בגידה מאונס.

--- והנה מתחזור, שאין סתירה בין הנוסח והנעימה של "כל נדרי". שניהם מבטאים את הטרדיה העמוקה ביותר של הגלוח היהודית.

תפילת יום כיפור

מזון אברקום

לקיים טובים ולשלוט

■ אַתָּה הַבְּדֵלֶת אָנוֹשׁ מֵרֵאשׁ וּמִכִּירְהוֹ לְעַמְד
 לְפָנֶיךָ. כִּי מִי יֹאמֶר לְךָ מָה תִּפְעָל וְאִם יִצְדַּק
 מִה יִסֵּן לְךָ: וְתִמְחַן לָנוּ: אֵלֵינוּ בְּאַהֲבָה (ויכ"ז)
 מִזְכִּיר עַל כֵּן אֵת יוֹם הַשְּׂמֵרָה הַזֶּה (1)
 קָץ וּמַחֲלֵה וּסְלִיחָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, לְמַעַן
 נִחְדָּל מֵעֶשֶׂק יְדֵינוּ וְנָשׁוּב אֵלֶיךָ לַעֲשׂוֹת חַיִּים
 רְצוֹנֶךָ בְּלִבְבֵי שְׁלָמִים: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים רַחֵם
 עָלֵינוּ כִּי לֹא תִחַפֵּץ בְּהַשְׁחָתַת עוֹלָם. שְׁנֹאֲמַר
 דְּרָשׁוּ יְיָ בְּהַמְצָאוֹ קִרְאָהוּ בְהִיּוֹתוֹ קָרוֹב:

אלהי עד שלא נוצרתי
 אלהי עד שלא נוצרתי איני גְּדָאִי. וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּצְרַתִּי כִּאלֹו לֹא נִצְרַתִּי.
 עָסַר אֲנִי בְּחַיִּי, קָל וְחָמֵר בְּמִיתָתִי. הָרִי אֲנִי לְסַנִּיד כִּכְלִי מֵלֹא
 בּוֹשֵׁה וְהַכְּלָמָה. הִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁלֹא אֶחְסָא
 עוֹד. וְמָה שֶׁחָסָאתִי לְפָנֶיךָ מִרַק בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי אֲסוּרִים
 וְחֲלִים רַעִים:
 אֱלֹהֵי נִצּוֹר לְשׁוֹנֵי מַרְעַ וְשִׁמְתִי מִדְּבַר מַרְמָה וּלְמַקְלָלִי נִקְשֵׁי תִדּוּם וְנִקְשֵׁי
 כְּעֶסֶר לְכָל תְּהִיָּה. סַחַח לִבִּי בְּחֹרְתְךָ וּבְמִצּוֹתֶיךָ תִּרְדֵּף נִפְשִׁי:

מִשְׁמַחַת צִיּוֹן בְּהִיּוֹתָ:

מְרוֹבִים צָרְכֵי עַמְךָ וְדַעְתֶּם קִצְרָה.
 מַחְסוֹרִם וּמִשְׁאָלוֹתֶם בַּל יוֹכְלוּ לְסַפְּרָה.
 נָא בִּנְיָה הִגִּינוּ טָרָם וְקִרְא.
 הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא:

מִשְׁמַחַת צִיּוֹן בְּהִיּוֹתָ:

מה אדם ותדעוהו. בן אנוש ותחשבהו: אדם להבל
 דמה. ימיו כצל עובר: כבקר יציץ וחלף. לערב ימולל
 ויבש: תשב אנוש עד דכא. ותאמר שובו בני אדם: לו
 חקמו ישכילו זאת יבינו לאחריהם: כי לא במותו יקח
 הכל. לא ירד אחריו כבודו: שמר תם וראה ישר. כי
 אחרית לאיש שלום: פדה יי נפש עבדיו. ולא יאשמו כל
 החסים בו:

תפית נעילה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא השנה
 הזאת הבאה עלינו ועל כל עמך בית ישראל:

אמן
 אמן
 אמן
 אמן
 אמן

שנת ברכה והצלחה
 שנת חיים טובים מלפניך
 שנת סהרת מעשינו
 שנת רצאת חטא
 שנת כפרה על כל עונותינו
 שנת שלום עלינו ועל כל יושבי תבל

תפילה למשה איש האלהים

סחח לנו שער
 דעת נדילת שער.
 כי קנה יום

ניום יקנה.
 השמש נבא ונקנה.
 נבואה שצריך

תקיעה

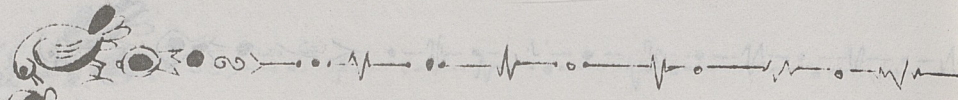
יהי רצון
 מלפניך
 יי אלהינו
 ואלהי אבותינו
 שתהא השנה
 הזאת הבאה
 עלינו ועל כל
 עמך בית ישראל:

מתוך התפילה זכה

רבון כל העולמים אב תרחמים ותסליחות אשר ומונה פשוטה
לחבל שבים ואתה בראת את האדם להטיב לו באחריתו ובראת
לו שני יצרים יצר טוב ויצר הרע כדי שיתנה הבחירה בידו לבחור
בטוב או ברע ובדרי ליתן לו שכר טוב על טוב בחירתו פי כן
גורה חכמתך כמו שכתוב ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב
ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים

ועמה אלהי, דא שמעתי קולך והלכתי
בעצת יצר הרע ובדרכי לבי ומאסתי בטוב ובחנתי ברע,
ולא די שלא קדשתי את אברי אלא טמאתי אותם. בראת בי
מח ולב ובהם חוש המחשבה לחשוב מחשבות טובות
והרהורים טובים ולב להבין אנני טמאתי אותם בהרהורים
רעים ומחשבות זרות.

בראת בי אוננים לשמע, אוי לי כי טמאתי אותם בשמע
דברי נבקה וקשון הרע וכל דברים האסורים. אוי לאוננים
שכף שומעות. בראת בי פה ולשון ושנים וחיך וגרון ונחם
בהם לחדור בהם וכלם הדבור הבדלת את האדם מן
הבהמה. ואפילו בבהמה לא הייתי כי טמאתי סי בדברי
נבקה, בקשון הרע, בשקרים, גיצנות, רכילות, מחלקת,
מלכין פני חברי, מקלל את חברי, מתכפד בקלון חברי,
בשבועות ונדורים.

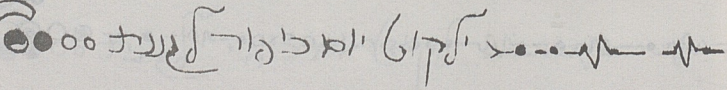
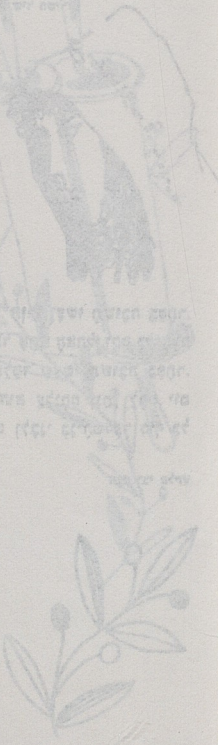
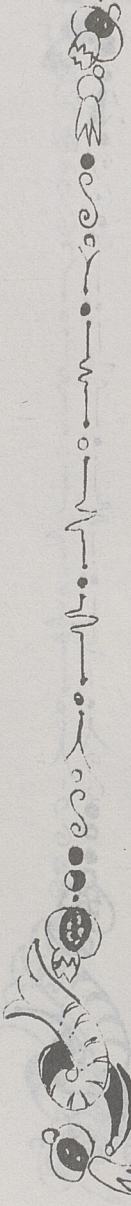

ועל זה דנה לבי בקרבי, כי על חטא
 שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את
 חברו, ועל זה נשבר לבי בקרבי ורחפו עצמותי, כי אפלו
 יום המיתה אין מכפר. ולכן אני מפיל תחנתי לפניה שתרחם
 עלי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל בני
 אדם. והנני מוחל במחילה גמורה לכל מי שחטא נגדי,
 בין בגופו ובין בקמונו, או שדבר עלי לשון הרע ואפלו
 הוצאת שם רע, וכן לכל מי שהזיק לי בגופי או בקמוני,
 ולכל חטאת האדם אשר בין אדם לחברו.

וכשם שאני מוחל לכל אדם, כן תפון את חני בעיני כל אדם
 שימחלו לי במחילה גמורה.

ועמה, ?? אליהי, גלוי ונדוע
 לפניך, שלא נתכונתי בכל החטאים והעונות להקעים
 אותך ולמרוד כנגדך, אך הלכתי בפצת יארי הרע אשר
 תמיד בכל יום פורש רשת רבגלי לקדני. ואני עני ואביון,
 תולעת ודא איש, קשל כחי לעמד כנגדו.

ולפי שקל זה גלוי ונדוע לפניך, כי אדם אין צדיק בארץ
 אשר יעשה טוב ולא יחטא, לכן ברחמיה הרבים נתת לנו
 יום אחד בשנה, יום אדיר וקדוש יום הכפורים הנה הקא
 עלינו לטובה, לשוב לפניך ולכפר את כל עונותינו, ולטהר
 אותנו מקל טמאותינו, כמו שקתוב, כי ביום הנה יכפר
 עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ?? תטהרו:

דברי חכמים על יום הכיפורים

שחורה אני ונאנה (שיר השירים א') – שחורה אני כל ימות השנה.
וְנָאנָה – ג'יום הנפורים.

ילקוט שמעוני, שיר השירים

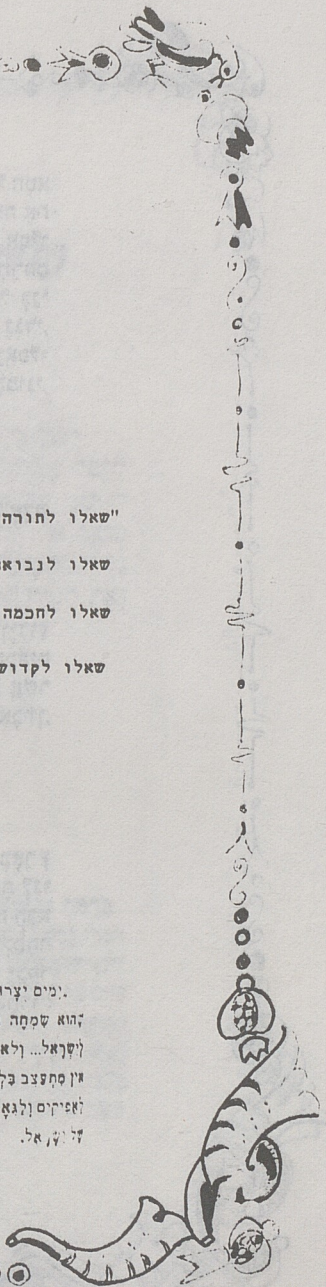
"שאלו לחורה – חוטא מה עונשו? אמרה להם:
יביא אשם ויחכפר לו.
שאלו לנבואה – חוטא מה עונשו? אמרה להם:
הנפש החוטאת היא תמות.
שאלו לחכמה – חוטא מה עונשו? אמרה להם:
חטאים תרדוף רעה.
שאלו לקדוש ברוך הוא – חוטא מה עונשו??
אמר להם: יעשה תשובה ויחכפר
לו."

בשקיו ישראל במדבר קרחו גם שיהם. חזרו ופשו תשובה בסתר.
שנאמר: וְרָצָה לִלְהַבֵּם אֵת עֲמוּד הַדָּעָן עִמָּךְ שֶׁמֶח הָאֱהֱלָה. וְקָם כָּל־הָעָם
וַהֲשִׁמְתוּ אִישׁ שֶׁמֶח אֶהְלִי (שמות ל"ג). קלמר שפשו תשובה בסתר.
לפיכך נתגלגלו חסדיו של הקדוש ברוך הוא עליהם ונתן להם יום
הנפורים לסחילה ולקליטה. להם ולבניהם ולבני בנייהם עד סוף כל
הדורות.

הגב רבי אליהו

(מים יצרו ולו אחר) – (תהלים קל"ט). זה יום הנפורים לישראל.
זהו ששקה גדולה לפני מי שפטר ונתה העולם. שנתנו באהבה רבה
לישראל... ולא זו בלבד. אלא בששקה שהוא מוחל לעונותיהם של ישראל
אין סתעצב בלבבו אלא ששח שמחה גדולה. ואומר להם לקרים ולגפיות.
ואפיקים ולגפיות: בואו ושחקו עמי ששקה גדולה. שפני מוחל לעונותיהם
ז'יום אל.

סדר אליהו רבא

אמר לאדם להיות אכזרי ולא יתנים
אלא יהא נוח לרעות וקשה לבעוט ובטלה
שמבקש ממנו החוטא למחול
מחול בלב שלם ובנופש חפלה

אחרי חג השופרות חוגגים את חג הצום. ושמא יאמר איש מהמאמינים אמונה אחרת ואינם חוששים לגנות הדברים הנאים: וכי חג הוא זה שאין בו משתאות וסעודות וחבורות אורחים ומכניסי אורחים ויין רב ומיני מעדנים וערימות מוכנות מכל דבר הצריך לסעודה בהמין ותענוגים ותהלכות עם שעשועים ודברי צחוק ומשחקים לקול חליל וכנור ותופים וצלצלים ושאר כלי זמר מהמין הפרזן ונטול הגברות המעורר תאות ללא מעצור על ידי שמיעת האוון. כי חושבים הם. כנראה. שלוח עונג יקרא זה מביא לידי תענוג. ואינם יודעים מה הוא העונג לאמתו. אותו הכיר משה החכם השלם בעינו החודרת. על כן קרא לצום חג. וכגדול שבחגים נהן לו שם "שבת שבתון" בשפת אבותינו. היינו. כפי שהיו אומרים היוונים. שביעי השביעיים וקודש הקדשים. וזה מסכות רבות. ראשית למען כבוש היצר. אשר המחוקק מצוה לנהוג בו בכל שעה ובכל מקום ובכל עניני החיים. בין בלשון בין בבטן בין באיברי המין. ואולם הפעם הוא מצוה עליו ביתר תוקף בהקדישו לו יום מיוחד. כי מי שלמד להגור מדברים הכרחיים כמאכל ומשתה. איך לא ידע להגור מהמותרות שכל עיקרן לא באו לשם הקיום והצלת החיים אלא לשם הנאה מוקת. שנית. מכיון שכל היום הוקדש לרנה ולתפילה ואין בני אדם נפנים מבוקר ועד ערב לשום דבר אלא לתפילות ותחנונים בלבד. שבהם מבקשים לרצות את האלוהים בשאלם ממנו מחילת החטאים שביודעים ושבלא יודעים וביחלם תוחלת טובה. לא בזכות עצמם אלא בזכות הסוד הרוצה בסליחה במקום העיגש. שלישית. משום הזמן שבו חוגגים את הצום. כי באותו זמן כבר נאסף יבול הארץ מכל השנה. כי ליהנות תיכף מהיבול במדה יתירה חשב המחוקק למדת נפש רחבה. ואילו לצום ולא לנגוע באוכל חשב למדת יראת שמים תמימה. שהיא ממדת את הנפש שלא לבטוח בדברים המוכנים והמעותדים כאילו הם הגורמים בקרבם כמעט הכרזה ממש באין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם לאמר: את חסדי הטבע קיבלנו ברצון ונשתמש בהם במתינות. אך לעולם לא נקרא סיבת קיומנו לדבר חולף. כי אם לאלהים לברו שהוא יוצר ואב ומושיע לעולם ולכל אשר בו. היכול ללכלכל ולפרנס בין על ידי הדברים האלה בין בלעדיהם.

מילך האלכסנדרוני. על החוקים

... ילקוח יאם כהן אלקנות

בואו לראות החדשים

תכלית הימים האלו,

תכלית האלות שדתות,

תכלית שדתות ראש חודש,

תכלית ראש חודש המועדים,

תכלית המועדים ראש השנה,

תכלית ראש השנה יום הכפורים,

תכלית יום הכפורים תשובה,

תכלית תשובה עולם הבא.

(בהית אברהם קטש מפורט)

יום הכפורים הוא מעין עולם

הבא. שאין בו אכילה ושתיה יתר

עליו שיש בו תשובה שאנו צוטים.

(שמה שלמה קטש הרב הקדוש חי שלמה מקראין)

רגזי אַזימאָך הייה אַתפּאַל פּכּ: -
 תּשׁמְרֵנוּ מִן הַפְּנוּת וְהַאֲוֹת, מִן הַפְּעֵם וְהַקְּפֻנִית
 וְהַעֲצֻבּוֹת וְהַרְכִּילוֹת וְשׂאֵר מִיּוֹצֵת רִדּוֹת.
 אִתְּזַלְנוּ. מִקְּנֵאת אִישׁ מִרְעוּהוּ, וְלֹא תַעֲלֶה קְנֵאת אִבְּמִי
 עַל אֶבְנוֹי, וְלֹא קְנֵאתִי שֶׁל אַחֲרָיִם.
 אַדְבָּא, תּוּ אֶנּוּי בְּאֶבְנוֹי שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁל אַחֲזֵ מַעֲלֵת
 חֲבִינּוּי וְלֹא חֲסוֹנוֹם.

וְשׁוֹנְבֵר שֶׁל אַחֲזֵ אֶת חֲבֵרוֹ בְּפִרְקֵי הַיֶּסֶר וְהַרְצוּי
 לַפְּנִיק, וְלֹא תַעֲלֶה שׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מֵאֲחֲזֵ עַל חֲבֵרוֹ, תְּחִלָּה.
 וְתִרְבֵּק אוֹתְנוּי בִּאֲהַבָּה אֵלַיִךְ, שׁוֹהִיִּה הִכָּל נַחַת רִדּוֹ.

אמן, כן יהי רצון

ההשבון

פעם אחת בערב יום הכיפורים אמר הרב הצדיק ר' אלימלך מלי"ט זכרונו לברכה לתלמידיו: רצונכם לדעת איך עושים בערב יום הכיפורים. לכו אל החייט שבקצה העיר. הלכו אצלו ועמדו לפני חלון ביתו. ראהו שהוא ובניו מתפללים בפשטות כמו כל החייטים. אחר התפילה לבשו בגדי שבת והדליקו נרות וערכו שולחן מלא מעדנים יישובו אל השולחן בשמחה רבה. הוציא החייט מהארון ספר אחד שהיה כתוב בו כל העבירות שעשה במשך השנה מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה. ואמר: רבוננו של עולם, היום הגיע הזמן לעשות בינינו חשבון על כל העבירות שעשינו. שומן כפרה הוא לכל ישראל. ייד התחיל לחשוב ולמנות כל העבירות שעשה במשך השנה. שכולן היו נרשמות בספר הזכרון הזה. אחר שגמר חשבון העבירות הוציא ספר גדול וכבד יותר מהראשון ואמר: רבוננו של עולם, קודם מניתי את העבירות שאני עשיתי ועכשיו אמנה את העבירות שעשית אתה. מיד חשב כל הצער והיסורים, צרות ועגמת נפש וחלאים רעים והפסד ממון שעברו בכיכר כל השנה עליו ועל נפשות ביתו. כשגמר החשבון אמר: רבוננו של עולם, אם נחשוב באמת על פי יושר אתה חייב לי יותר ממה שאני חייב לך, אלא איני רוצה לדקדק עמך בחשבון מדוק דק כי הלא ערב יום הכיפורים היום וכל אחד מוכרח להתפייס עם חברו, ולכן הנני יוחלים לך על כל העבירות שעשית לנו. גם אתה תמחול לנו על כל העבירות שחטאנו לך. מוג כוס יין כרף ובירך "שהכל" ואמר בקול רם: לחיים. רבוננו של עולם, הננו מוחלים זה לזה כל מה שחטאנו איש לרעהו, וכל העבירות הן שלנו והן שלך. בטלות והבטלות, כאילו לא היו. אחר כך אכלו ושתו בשמחה רבה באד. חזרו התלמידים אצל רבם וסיפרו לו כל מה שראו ושמעו. ואמרו שדבריי החייט דברים קשים הם וחוצפה יתירה כלפי מעלה. אמר להם רבם: דעו לכם שהקדוש ברוך הוא כבבדו ובעצמו עם כל הפמליה יל מעלה באים לשמוע דבריו של החייט הנאמרים בפשטות גדולה, וכדבריו נעשה רצון ושמחה בכל העולמות.

סיפורי זלאות

ערב יום הכפורים בשעת כל גדרי נאספו כל החסידים בבית המדרש והמתינו לו לרבי משה ליב מסאסוב שיבוא. עברה שעה והרבי לא בא. אמרה אחת הנשים לנפשה: "עוד יארך הזמן עד שיפתחו בתפילה ואני מהרתי כל כך, וילדי נשאר לבדו בבית, אלמה נא ואראה אם לא הקיץ משנתו ועוד מעט אשוב". מיד רצה הביתה, הקשיבה ליד הדלת, והנה דומיה. לחצה בחשאי על כף המנעול, הכניסה את יאשה פנימה והנה הרבי עומד ומחזיק את ילדה על זרועותיו. בלכתו לבית המדרש שמע את קול בכייתו, נכנס ושחק עמו וזמר לזמרו לפניו, עד שנרדם.

פ. נובה, אור הגנוח

"ואהבת לרעך כמוך" - אמר ה' ישראל:
מי שאוהב בני אדם ואפילו הם
מהמללה הנמוכה ביותר אוהב
את עצמו של הקב"ה שהלא נאמר
"בעלם אלוהים ברא אותי" ולא
נאמר בעלם אלוהים ברא רק את
תלמידי החכמים או את אנשי המעלה
אפילו פודות שבפודותים עצם
אלוהים מצוי בו - רק יש לאוהב
עצמו זה ולהתחילת אותו.

הן תפילות הרוכל היתמים נתקבלה

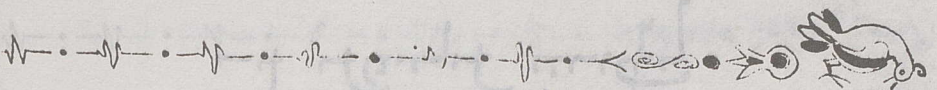
הרב הראשי בתימן עשה "שאלת חלום" ורצה לדעת תפילת מי נתקבלה ביוה"כ של אותה שנה. גילו לו מן השמים: נתקבלה תפילתו של יהודי כפרי אחד, רוכל, עם הארץ גמור שאינו יודע מימינו לשמאלו.

הזדעזע הרב, ותכף שלח לקרא לרוכל, כדי להודיע איך הגיע לכך שתפילתו נתקבלה יותר מכל התפילות. הרוכל בא ועמד לפני הרב וכולו רועד מפחד, כי לא ידע מדוע קרא לו הרב. שאל אותו הרב: איפה התפללת ביום הכפורים השנה? התחיל הרוכל לבכות ולהכות על ראשו וצעק: אוי לי! אוי לי! אלוהים מצא את עוונתי.

הרגיע אותו הרב ובקש: ספר בני מה קרה לך? אמר הרוכל: אדוני הרב! איש עני אני וחי ממכרולח שאני מוכר בכפרי הערבים. לכן לא ידעתי מהי בדיוק חל יום הכפורים הקדוש. כשחזרתי הביתה חשבתי שעוד לא הגיע יום הכיפור, אך בבית אמרו לי: לפני יומים היה יום כפור. תכף ומיד הלכתי על דעת עצמי למקווה, שבלתי והתעניתי לילה ויום, וכיון שאיני יודע להתפלל, עליתי על הגג ואמרתי את כל האלף-בינה לפי הסדר, כי אותו ידעתי בעל פה ובקשתי מהקדוש ברוך הוא שיסדר את אותיות הא"ב ויצרף אותן לפי ראות עיניו.

נשק לו הרב, לרוכל ואמר לו: אשריך שזכית לכך. עשיתי "שאלת חלום", כי רצייתי לדעת תפילת מי נתקבלה ביותר ביום הכפורים הזה וענו לי מן השמים כי תפילתך היתה התמה ביותר. לא היה קץ לשמתתו של הרוכל. הוא חזר לביתו הדל מלא שמחה וששון, והקב"ה ברחמינו ישמע ברצון את תפילותינו, כפי שמע את תפילתו. אמן!!!

... יא כ' אר' א' ע' נ' ס' ...

יום הקדוש

אחרי ראש-השנה באים ימי-תשובה. ימים נוראים. עם סליחות
באמצע הלילה, ימים מיוחדים לתשובה. להתבוננות. לחשבון-הנפש,
לזכות ולטהר את הלב ואת הנשמה שהיו ראויים לעמוד לפני הקדוש
ברוך-הוא ביום הגדול, יום-הכיפורים.

ויום-הכיפורים בא. בדממה חמורה וברעדה נוטה השמש לערוב.
עולמו של הקדוש-ברוך-הוא כאילו עוצר את נשימתו והארץ ומלואה,
השמים מסוף העולם ועד סופו. נכנעים באימה ללילה ההולך ובא, לילו
של היום הגדול, הקדוש והנורא — ליל יום-הכיפור.

בבית-הכנסת על השולחנות ועל החלונות, עומדות חיבות מלאות
חול, ובהן תקועים נרות. נר לנשמה. נר לנשמה. מלא בית-הכנסת
נשמות דולקות. יש רצון לפרוש פרישה גמורה מהנאות החיים, «ועי-
ניתם את נפשותיכם» כי קרוב ה' אליך. קדושים וטהורים תהיו. נזכ-
רים במות. לובשים «קיטל» לבן — לבוש מות. ואת הנעלים חלצו מעל
הרגלים. כי קדוש היום לאדוננו.

לפני העמוד עומד ר' מרדכי חזון בלב שבור. על-ידו הרב ור'
יחיאל עם ספרי-התורה חבוקים וצמודים ללבותם. ארון-הקודש פתוח.
ואימה קדושה ממלאה את חלל בית-הכנסת ויורדת על כל הקהל
הלבוש לבנים...

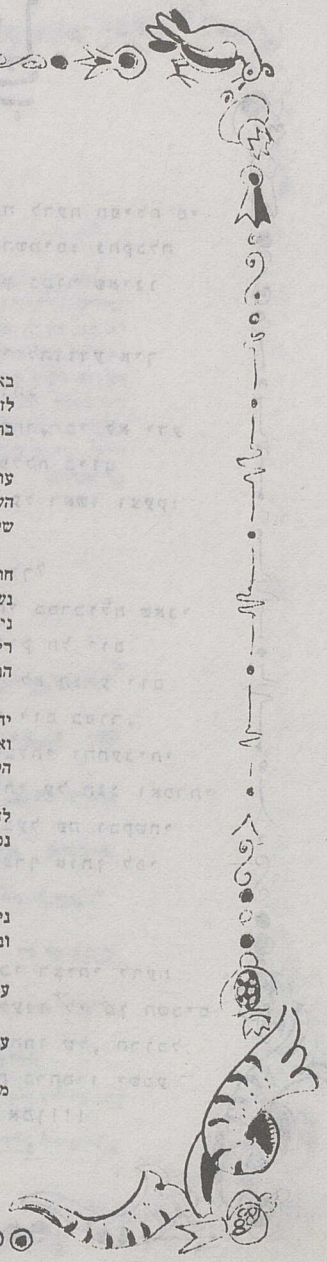
פותח ר' מרדכי בדממה וברעדה את הניגון העתיק, ירושה מדור
לדור. ניגון חבוי בנשמה וחתום בחזמות של מרתפי בתי-כנסיות
נסתרים בספרד:
— כל נד — רי...

והניגון משתפך בסלסוליו הלבביים. בגעגועים, במתיקות ובתחנו-
נים. נעים הוא ועמוק כאור כוכב-לילה. מלא הניגון שירה וגם תחנונים
וככי.

כל הקהל שר יחד עם ר' מרדכי ברטט של קדושה לכבוד בורא-
עולם. מתמסרים בכל מהותם לתפילה ותחנון.

משירה עוברים לבכי. מתחננים בבכי מר, למחול לאדם, לרחם
עליו ולמחול. לסלוח לבן-האדם את עוונותיו.

והלילה אילם, דומם. נתון לעצמו. לגורלו שלו. ובן-האדם כה גל-
מוד, כה בודד עם מזלו המר... ועומדים בבית-הכנסת מאירים באש

הנשמות—הנרות, מקודשים בתפילות וכדמעות, חסרי־ישע ועזרה, ולפני הקדוש־ברוך־הוא הכל כל־כך אשמים, כל־כך חוטאים, צועקים ומתהננים.

— שמע קולנו ה' אלהינו, חוס ורחם עלינו.

ולמחרת בבקר עם הנץ החמה באים שוב לבית־הכנסת וכל היום עטופי „קיטלים“ וטליתות, חלוצי־נעל, מעוני הצום מקדשים את עצמם, מתפללים. בוכים וצועקים — — —

היום נוטה לערוב. החמה שוקעת. עוד מעט וייגעלו שערי שמים. מתקרבת השעה האחרונה, שעת־ההכרעה, הצעקה האחרונה לפני הקדוש־ברוך־הוא... הנשמה כלה, הכוחות מתמצים והולכים. אילו אפשר היה לה לנשמה להשתטח לפני כסא־הכבוד!...

ולפני העמוד עובר הרב בעצמו, להתפלל תפילת־נעילה. ומתחיל הרב את הקדיש בדביקות, בתלהבות ובגעגועים בווערים לטמיר־ונעלם...

בבית־הכנסת מרחפים כבר צללי ערב. באור צהבהב וכהה דול־קים הנרות בתיבות על החלונות והשולחנות. עוד מעט ויכבו. כל לב מלא רעדה; החמה שוקעת... והרב הזקן מתחנן על כולם בלב מר ושבור:

— היום יפנה. השמש יבוא ויפנה. נבואה שערך.

— שערי שמים פתח, ואוצרך הטוב לנו הפתח...

והרב קובל לפני הקדוש־ברוך־הוא, מתחנן וטוען לפניו:

— ואתה יודע שאחריתנו רימה ותולעה... מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקותינו, מה ישועתנו, מה כוחנו, מה גבורתנו... כי רוב מעשיהם תוהו וימי חיייהם הבל לפניך, ומותר האדם מן הבהמה אין, כי הכל הבל...

וצללי הלילה מתפשטים ומתקרבים. השמש פורש מן העולם. מתאורים בכל הכוחות הנסתרים העצורים בנשמה. עומדים כולם אחווים ודבוקים באלוהים עד כלות הנפש — אין מדרגה נישאה מזו, טהורה מזו, וממאות פיות פורצת קריאה אחת:

— שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד!...

גמרו את תפילת הנעילה. יושבים המתפללים על מקומותיהם. הלי־שים, דמומים, כבר לילה, והלבבות מלאים מחשבות מעיקת ומרדת: — כלום קיבל הקדוש־ברוך־הוא את תפילות בני־האדם?... כלום

... יא כ' אור א' ענת

מחל לבני-האדם ונהג עמו במידת-הרחמים?... ואם לאו?... נוראה המחשבה!... אין מנוס ואין מפלט לבן-תמותה! נורא... נורא... מאין יבוא עזרי?...

וכתאם נשמע ניגון בבית-הכנסת. שקט, צלול ועליו. מצד המורה השרוי בחושך הוא בא. ר' נטע אומר סיר חסידי שמת. משתפך הניגון לתוך בית-הכנסת. מפכה שופע יותר ויותר שמחה. חודר ונכנס לתוך הלכות. מלטף ומנחם:

— כן... יש מוצא... עוד דרך יש להקדוש-ברוך-הוא... דרך אחרת... חדשה...

ר' יחיאל. היושב על יד ר' נטע. ככווץ מפני מורא-שמים, מתעורר רר. שומע את ר' נטע שר ורוצה להיות קרוב אליו. והוא מתקרב אצלו עוד ועוד.

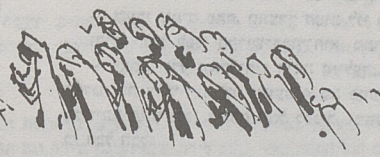
והניגון הולך ועולה. עולה וגובר. הכל מתאספים סביב ר' נטע בצד המזרח הכהה וכל הקהל מצטרף לניגונו של ר' נטע. הכל שרים עמו את הניגון החסידי. הוך והמלא שמחה.

ומשהו חדש נברא בלבות בני-האדם. ובנשמות נדלק אור חדש רווי שירה וחדוה לפני הקדוש-ברוך-הוא...

רק ר' יחיאל עדיין אינו יכול להיחלץ מיראתו הגדולה. הוא נאנח מומן לזמן:

— אימה ופחד... יום «הושענה רבה» ממשמש ובא.

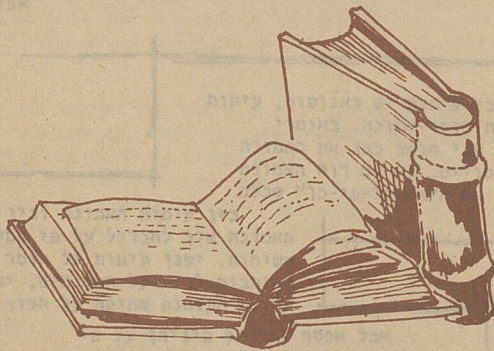
ז. י. אנוכי, מתוך הסיפור, אלילי-

נהגים לפייס את רעהו בערב יום הכיפורים. וראיתי בקהלות קדושות שהולכים לפני תפילה כל גדרי איש איש יצתו בנחת לבקש סליחה ולברך «גבר התימה טובה».

דבר

הגות

להיות אחד קמנין.

בכל משברי שפקדוני לאורך הדרך -- דבר אחד לא נשבר, לא חדלתי להיות מאמין אף כנגדו שבשיכרוני לא נתמוטטה ארמת אמונתי. אמונה - מרכזה עבודה, נשמתה - תפילה. אין שירה אמיתית שאינה בכחינת תפילה.

בשבוע הראשון להיותי בארץ עמדתי ליד הכותל המערבי. אימי ז"ל היא לא ציוותני דבר. שכן לא נפרדנו. עמדתי במרחק של מסיעה מהכותל, מן האבנים, והרנשתי שאיני שייך. שהנני נטוע בכוהיה אחרת. שלא פסעתי צעד נוסף. אך מישהו משך בשרוולי, ביקש שאצטרף למנין, חבשתי כובע, הצטרפתי למנין, אמרתי תפילת מינחה, והנעתי.

זהו דבר יהודי, היותר יחודי שביהדות, להיות אחד במנין לדעת כי התשעה זקוקים לעשירי, והאחד לתשעה, אפשר זה הרבר המשמעותי ביותר שביהדות. ואין דבר יותר יחודי ויהודי בתנועה זו בה חונכתי. תפילתי תמיד להיות אחד מכולם, שמילותי הטובות יצטרפו למילים שממלמל הציבור. גם הקרוב לחיבה, הוא העובר לפני התיבה -- ולא יותר.

אין משמעות לחיים אם הם לעצמם, רק בזיקתם אל ההווה, אל המילים שבאו עדיך - ובאים מרחוק לקראתך, יש משמעות לעמידה. אחד -- אבל אחד כציבור.

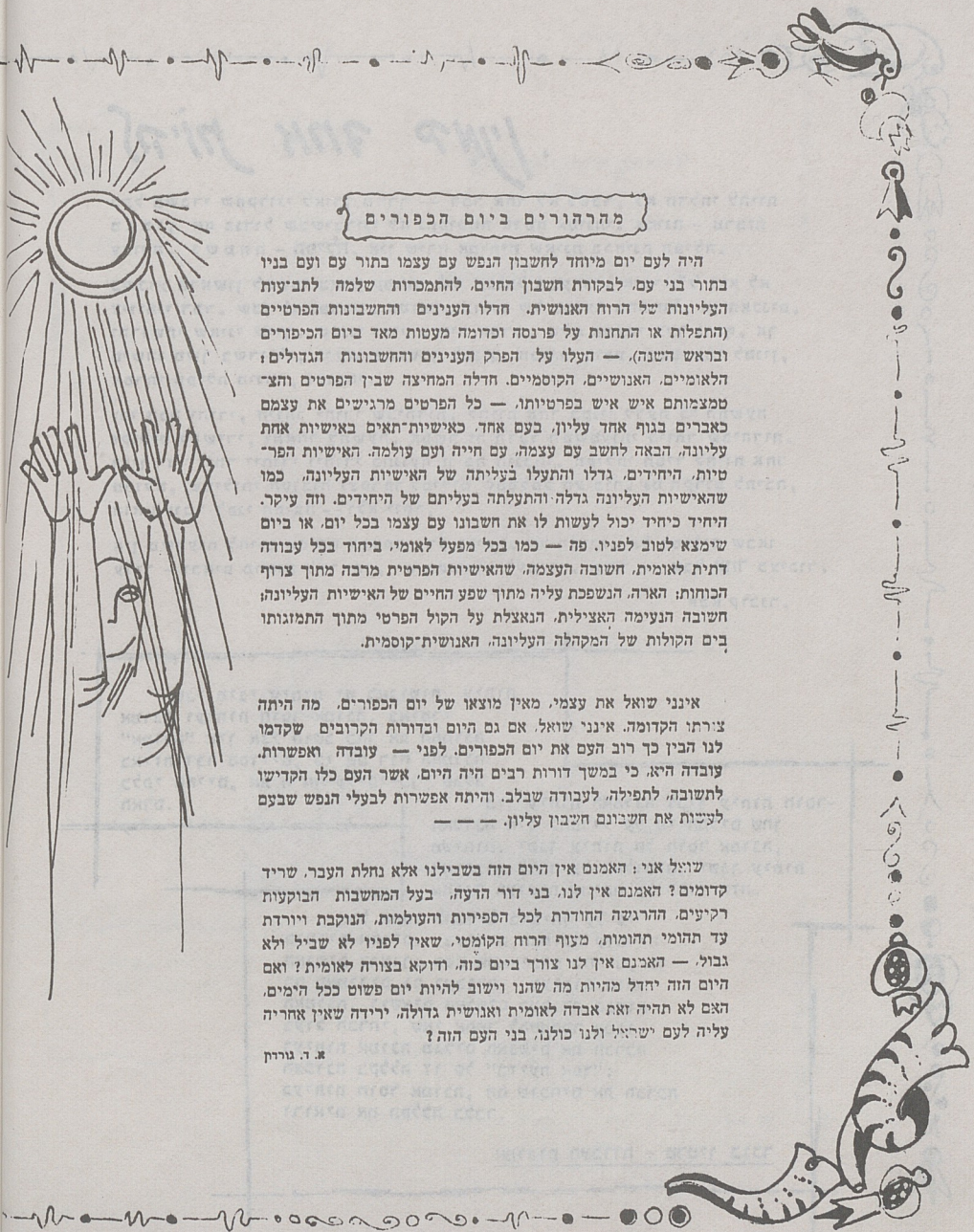
אבא קובנר.

שני מיני עיתות יש באנושות, עיתות אמונה ועיתות חוסר-אמונה. באומרי "אמונה" אין אני חושב כאן את התמונה באיזה דבר מטויים, כי אם רוח האמונה כלפי החיים, את ה"אף-על-פי-כן" שכלב האדם.

בין עיתות האמונה ובין עיתות חוסר-אמונה אין להבדיל על פי המלים שהן משיחות. ישנן עיתות של חוסר אמונה, האוהבות לדבר על האלוהים, ישנן עיתות אמונה העוטות שתיהן על הסוד הזה.

אבל אפשר להבדיל ביניהן על פי סימנים אחרים. בעיתות האמונה עובדים האנשים ברצון: כשם שמאמינים בחיים, כן הם מאמינים גם בעבודה. בעיתות חוסר האמונה, נושאים האנשים בעבודה כנשוא בעול הכרחי, שאי אפשר להשתחרר ממנו. בעיתות אמונה מגלים האנשים את הברכה הצפונה בקללה זו של "בזיעת אפך"; בעיתות חוסר אמונה, הם שוכחים את הברכה ורואים את הקללה בלבד.

אמונות העבודה - מרטין בובר

מהרהורים ביום הכפורים

היה לעם יום מיוחד לחשבון הנפש עם עצמו בתור עם ועם בניו בתור בני עם. לבקורת חשבון החיים. להתמכרות שלמה לתביעות העליונות של הרוח האנושית. חדלו הענינים והחשבונות הפרטיים (התפלות או התחנות על פרנסה וכדומה מעטות מאד ביום הכיפורים ובראש השנה) — העלו על הפרק הענינים והחשבונות הגדולים: הלאומיים, האנושיים, הקוסמיים. חדלה המחיצה שבין הפרטים והצמצמותם איש איש בפרטיותו. — כל הפרטים מרגישים את עצמם כאברים בגוף אחד עליון, בעם אחד. כאישיות-תאים באישיות אחת עליונה, הבאה לחשב עם עצמה, עם חייה ועם עולמה. האישיות הפרטית, כמו היחידים, גדלו והתעלו בעליהם של האישיות העליונה. כמו שהאישיות העליונה גדלה והתעלתה בעליהם של היחידים. וזה עיקר. היחיד יחיד יכול לעשות לו את חשבונו עם עצמו בכל יום. או ביום שימצא לטוב לפניו. פה — כמו בכל מפעל לאומי, ביחוד בכל עבודה דתית לאומית, חשובה העצמה, שהאישיות הפרטית מרבה מתוך צרוך הכוחות; הארה, הנשפכת עליה מתוך שפע החיים של האישיות העליונה; חשובה הנעימה האצילית, הנאצלת על הקול הפרטי מתוך התמוגגותו בים הקולות של המקהלה העליונה, האנושית-קוסמית.

אינני שואל את עצמי, מאין מוצאו של יום הכפורים, מה היתה צורתו הקדומה. אינני שואל, אם גם היום וכדורות הקרובים שקדמו לנו הבין כך רוב העם את יום הכפורים. לפני — עובדה ואפשרות, עובדה היא, כי במשך דורות רבים היה היום, אשר העם כלו הקדישו לתשובה, לתפילה, לעבודה שבלב, והיתה אפשרות לבעלי הנפש שבצמם לעשות את חשבונם חשבון עליון. — — —

שואל אני: האמנם אין היום הזה בשבילנו אלא נחלת העבר, שריד קדומים? האמנם אין לנו, בני דור הדעה, בעל המחשבות הבוקעות רקיעים, ההרגשה החודרת לכל הספריות והעולמות, הנוקבת ויורדת עד תהומי תהומות, מצוף הרוח הקומטי, שאין לפניו לא שביל ולא גבול. — האמנם אין לנו צורך ביום כזה, דיוקא בצורה לאומית? ואם היום הזה יחדל מהיות מה שהנו וישוב להיות יום פשוט ככל הימים, האם לא תהיה זאת אבדה לאומית ואנושית גדולה, ירידה שאין אחריה עליה לעם ישראל ולנו כולנו, בני העם הזה?

* ד. גרין

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל. לחדר ולכבים. והוא קצ כחילי וקליחה לישראל. לסיקף סובים הכל לצעות תשובה ולהתנדות ביום הכפורים.

אין התשובה ולא יום הכפורים מקטרים אלא על גברות שבין אדם למקום. כגון מי שאכל דבר אסור — וכיוצא בהן. אכל על גברות שבין אדם לחברו. כגון החיובל את חברו. או המקלל חברו או גוזלו. וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם. עד שיפון לחברו מה שהוא חייב לו ויכנהו. אף על-פי שהחזיר לו קמון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאל ממנו שיכחל לו. אפילו לא הקניט את חברו אלא כדברים. צריך לפיטו ולקנע בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו. מביא לו סורה של שלשה בני-אדם מרצו ופוצעים בו ומבקשים ממנו. לא נתרצה להם. מביא לו קניה ושלשית. לא רצה — מניחו והולך לו; ונה שלא מחל הוא החוטא. ואם היה רבו — הולך וקא אפלו אלה סעמים עד שימחל לו.

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפס. אלא יתא נוס לרצות וקשה לקעס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל. מחל קלב שלם וקנעש ספעה. ואפילו הצר לו וחסא לו הרבה — לא יקס ולא יטר. ונהו דרקם של זרע וישראל ולקם הנכון. אכל עוקני-כוכים ערלי לב אינם כן אלא ודברתו שקרה נצח. וכן הוא אומר על הגבונים. שלא מחלו ולא נתפסו; ונהקענים לא מקני ישראל מהה' (שמואל ב' כ"א).

כמים. תלכות תשובה

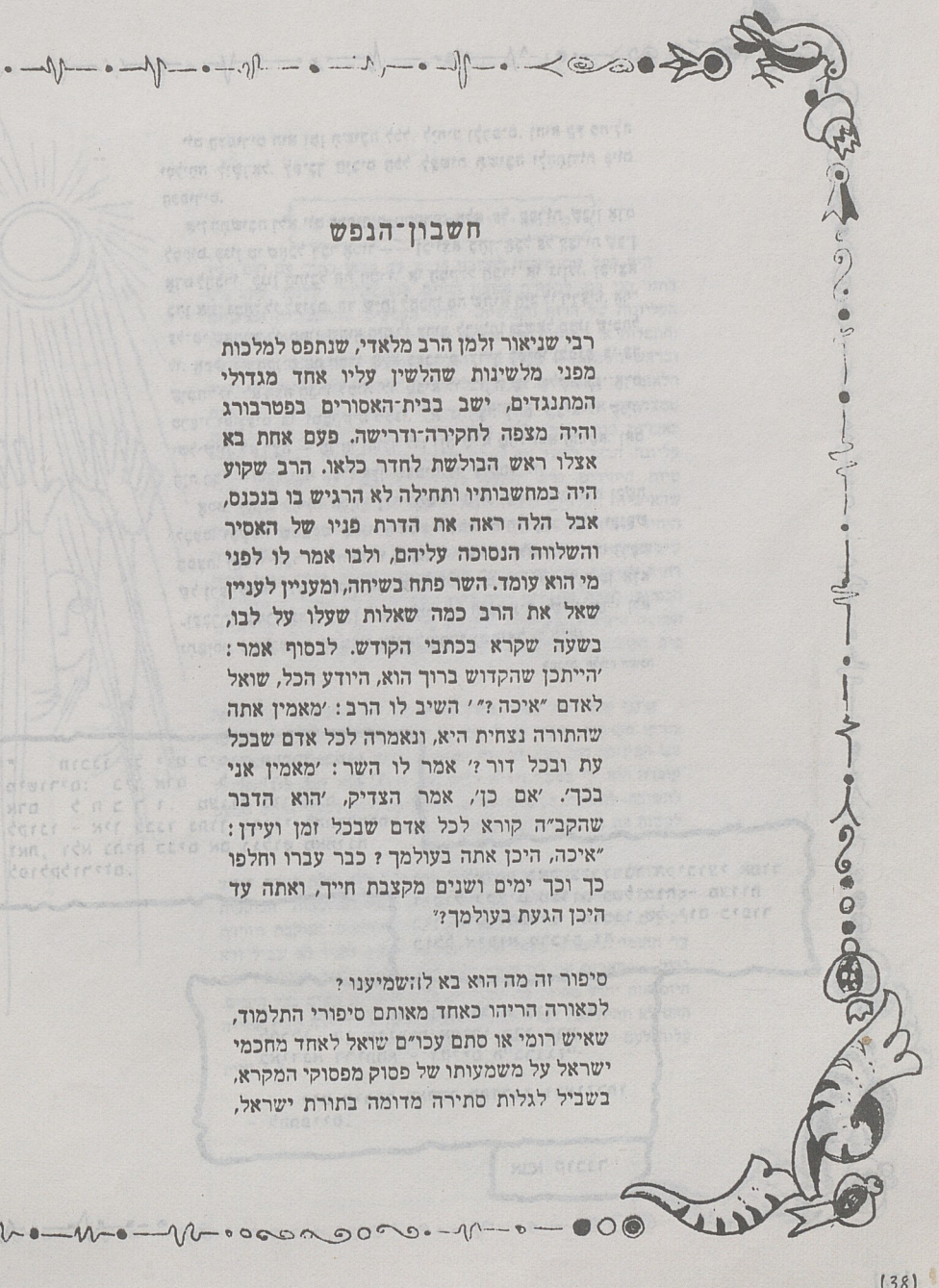
* תוכנו של יום כיפור מתמקד בשני מישורים: בין אדם ל אדם ובין אדם ל אדם. מצוות בין אדם לקונו — אין לבנו נחון ובנוי להתחסות זאת, ולא נהיה כנים אם נגלוש מאמונה לפולקורידם.

* לעומת זאת ציבורנו הקיבוצי אמור ויכול לקיים מצוות בשלימות — מצוות בין אדם לחברו. תוכנו של יום-כיפור כולל איפוא מרכיב זה.

* בקיבוץ מתהוות תקלות בין אדם לחברו, הן מגיעות אפילו כדי קרע — באידנא דריחא — וקיים ה"כרוגז".

יום כיפור מאפשר בתוכנו ובאירתו — להתפייס.

אבא קובנר

חשבון-הנפש

רבי שניאור זלמן הרב מלאדי, שנתפס למלכות מפני מלשינות שהלשין עליו אחד מגדולי המתנגדים, ישב בבית-האסורים בפטרבורג והיה מצפה לחקירה-ודרישה. פעם אחת בא אצלו ראש הבולשת לחדר כלאו. הרב שקוע היה במחשבותיו ותחילה לא הרגיש בו בנכנס, אבל הלה ראה את הדרת פניו של האסיר והשלווה הנסוכה עליהם, ולבו אמר לו לפני מי הוא עומד. השר פתח בשיחה, ומעניין לעניין שאל את הרב כמה שאלות שעלו על לבו, בשעה שקרא בכתבי הקודש. לבסוף אמר: 'הייתכן שהקדוש ברוך הוא, היודע הכל, שואל לאדם 'איכה?' השיב לו הרב: 'מאמין אתה שהתורה נצחית היא, ונאמרה לכל אדם שבכל עת ובכל דור?' אמר לו השר: 'מאמין אני בכך'. אם כן, אמר הצדיק, 'הוא הדבר שהקב"ה קורא לכל אדם שבכל זמן ועידן: 'איכה, היכן אתה בעולמך? כבר עברו וחלפו כך וכך ימים ושנים מקצבת חיך, ואתה עד היכן הגעת בעולמך?'

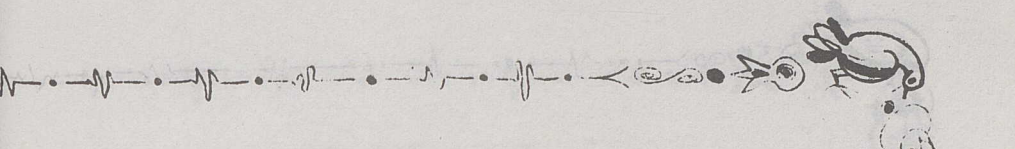
סיפור זה מה הוא בא לו?שמיענו ?
לכאורה הריהו כאחד מאותם סיפורי התלמוד,
שאיש רומי או סתם עכו"ם שואל לאחד מחכמי
ישראל על משמעותו של פסוק מפסוקי המקרא,
בשביל לגלות סתירה מדומה בתורת ישראל,

אבל ראויים הדברים שנוסיף ונעיין בהם. השר שואל למשמעותו של פסוק מסיפור התורה על חטאו של אדם הראשון. ותשובת הרבי הרי זו כוונתה לומר לשר: אתה הוא אותו אדם שאליו אמר אלהים את דברו: 'איפה?'. לכאורה לא פירש לו הרבי את הפסוק עצמו; אבל לאמיתו של דבר האיר הרבי בתשובתו גם את מצבו של אדם הראשון ששאלו בוראו מה ששאלו וגם את מצבו של כל אדם באשר הוא אדם בכל שעה ובכל מקום. השר משמע והבין ששאלת הבורא ערוכה אליו, בעל-כורחו שעמד על מש-מעוה של שאלת הבורא: 'איפה?'. בין שהיא ערוכה אל אדם הראשון ובין שהיא אמורה אל כל אדם באשר הוא אדם. שאלה זו שהאלהים שואל את האדם, לא זה טעמה שהקב"ה מבקש לשמוע מפיו את שעדיין אינו יודע, אלא שהוא מבקש להעלות בנפש האדם פעולה שאינה יכולה להסתייע אלא בכוחה של שאלה כזו, אם תיכנס בלבו, אם יפתח לה האדם את לבו שתיכנס לתוכו.

אדם הראשון נחבא, כדי להשתמט ממתן דין-וחשבון, כדי להתחמק מן האחריות לחייו. כך נחבא כל אדם, לפי שהוא הוא אדם הראשון, והוא שרוי במצבו של זה. כיוון שמבקש הוא להתחמק מן האחריות לחייו שהוא חי, הוא עושה לו את קיומו למוכני של מחבוא. ותוך שהוא מתחבא בדרך זו 'מפני האלהים' וחוזר ומתחבא מפניו, הריהו מסתבך והולך בעמקי התעתועים והמעקשים; ועל-ידי כך הוא מגיע

הוא יודע כי הוא אינו יכול להיחלף עם אחרים
הוא יודע כי הוא אינו יכול להיחלף עם אחרים
הוא יודע כי הוא אינו יכול להיחלף עם אחרים

הוא יודע כי הוא אינו יכול להיחלף עם אחרים
הוא יודע כי הוא אינו יכול להיחלף עם אחרים
הוא יודע כי הוא אינו יכול להיחלף עם אחרים

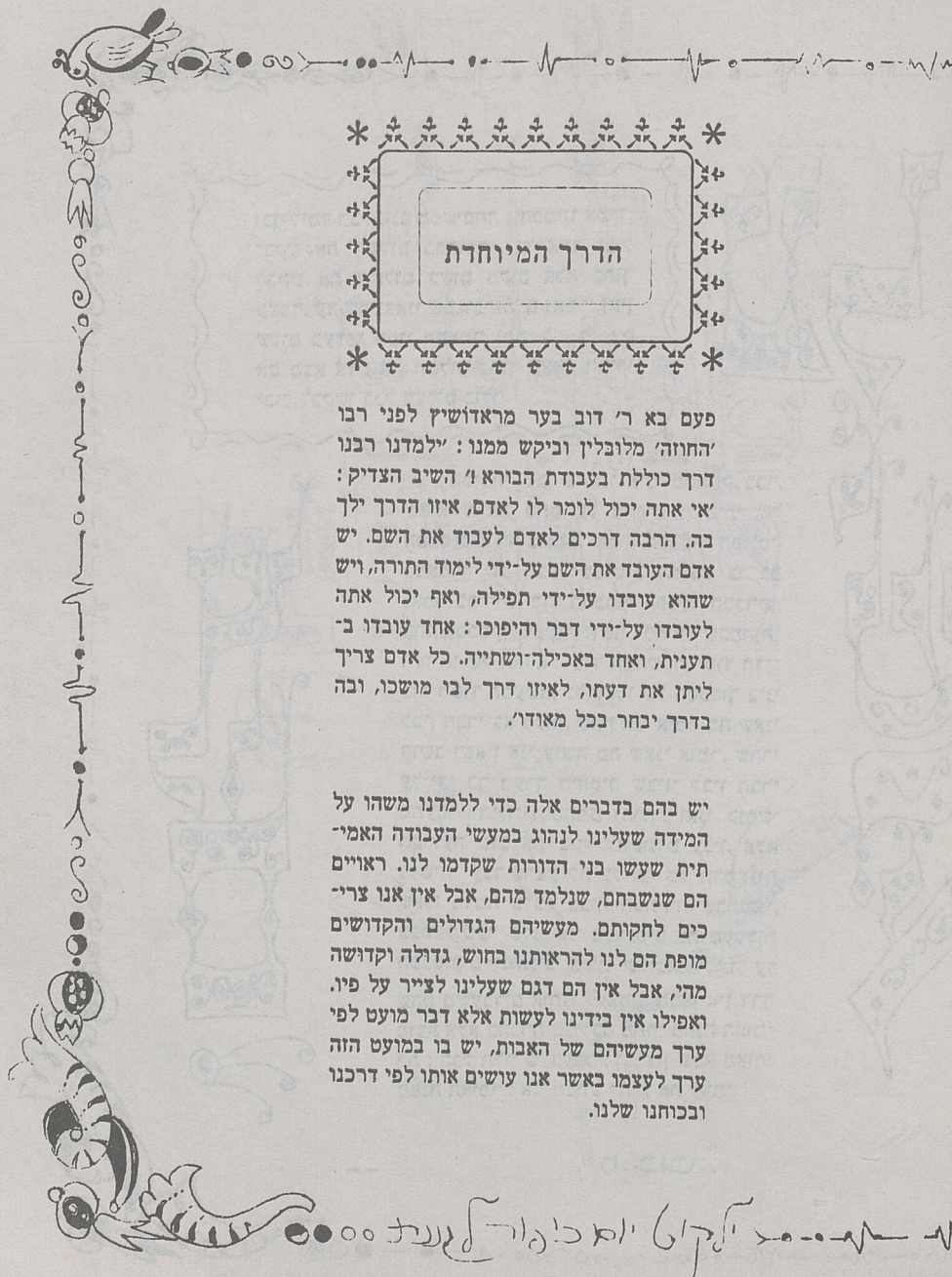

למצב חדש, המחמיר מיום ליום, ממחבוא למחבוא. יכול אתה ליתן בו במצב זה סימנים מובהקים: אין בכוחו של האדם להיסתר מעיני בוראו, אבל מתוך שהוא משתדל להיסתר מעיני הקדוש ברוך הוא, הריהו הולך ומסתתר מפני עצמו. ודאי יש בו באדם גם משהו הכולש בו ומבקש למצוא אותו, אבל הוא הולך וגודר בפניו, בפני משהו זה, שלא ימצאנו. הוא המצב שקולעת אליו השאלה האלהית: איפה ז', היא באה לזעזע את האדם, להרוס את חומת מחבואו, היא מבקשת להראות לו, עד היכן הגיע, ומתכוונת לעורר ולהגביר בתוכו את הרצון להיחלץ מן הסבך.

עכשיו אין הדבר תלוי אלא באדם, שיכוון עצמו כלפי השאלה. ודאי שכל אדם יפרפר בו לברו, כמו שפרפר בו לבו של אותו השר, בשעה שהגיעה השאלה לאזנו. אבל מוכני זה של מחבואו מסייע בידו להתגבר גם על התנועה שבלבו. הרי הקול הקורא אינו בא בסערה המסכנת את קיום האדם; הוא קול דממה דקה, וקל להחרישו. כל זמן שדבר זה עולה בידו, אין חיי האדם יוצאים לכלל דרך. ואפילו תאיר לו ההצלחה פנים ויהא משופע בהנאה ובכוח שררה וגדולת המעשה, חיייו יהיו שוקעים בתוהו לא-דרך, עד שלא יכוון עצמו כלפי הקול הקורא. אדם הראשון מכוון עצמו לשמוע את הקול. הוא מכיר בסבך שנשתרג בו, והריהו מודה: 'את קולך שמעתי בגן... ואחבא', ובוה מתחילה דרכו של האדם.

ההכרעה שבחשבוני-הנפש היא תחילת דרכו של אדם, והיא תחילת דרכו של האדם בכל דור ודור, תחילת הדרך האנושית. אבל אין בה משום הכרעה אלא אם כן היא פותחת פתח אל הדרך.

ל. בובר.

הדרך המיוחדת

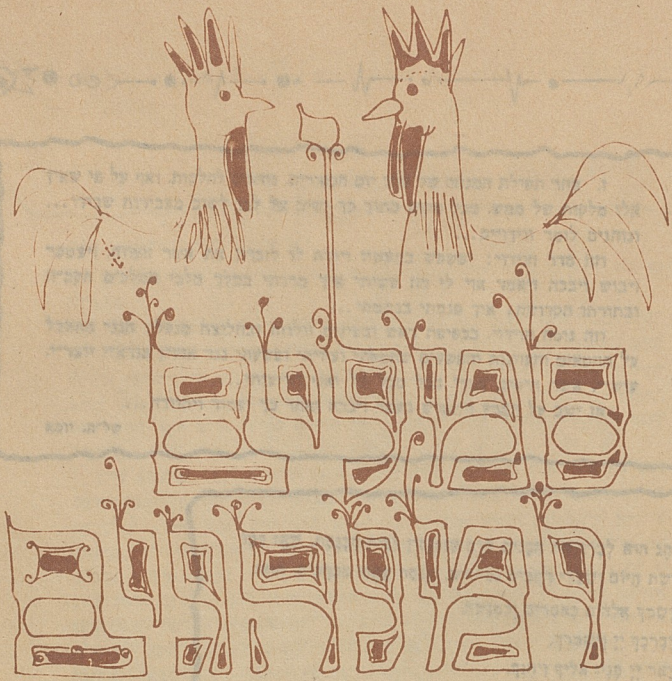
פעם בא ר' דוב בער מראדושיץ לפני רבו
החווה' מלובלין וביקש ממנו: "למדנו רבנו
דרך כוללת בעבודת הבורא ו' השיב הצדיק:
אי אתה יכול לומר לו לאדם, איזו הדרך ילך
בה. הרבה דרכים לאדם לעבוד את השם. יש
אדם העובד את השם על-ידי לימוד התורה, ויש
שהוא עובדו על-ידי תפילה, ואף יכול אתה
לעובדו על-ידי דבר והיפוכו: אחד עובדו ב-
תענית, ואחד באכילה-ושתייה. כל אדם צריך
ליתן את דעתו, לאיזו דרך לבו מושכו, ובה
בדרך יבחר בכל מאודו.

יש בהם דברים אלה כדי ללמדנו משהו על
המידה שעלינו לנהוג במעשי העבודה האמי-
תית שעשו בני הדורות שקדמו לנו. ראויים
הם שנשבתם, שנלמד מהם, אבל אין אנו צרי-
כים לחקותם. מעשיהם הגדולים והקדושים
מופת הם לנו להראותנו בחוש, גדולה וקדושה
מהי, אבל אין הם דגם שעלינו לצייר על פיו.
ואפילו אין בידינו לעשות אלא דבר מועט לפי
ערך מעשיהם של האבות, יש בו במועט הזה
ערך לעצמו כאשר אנו עושים אותו לפי דרכנו
ובכוחנו שלנו.

וכך לימד רבי בונם מפסיסחה : 'חכמינו אמרו:
 "בקש את השלום במקומך". אי אתה יכול
 לבקש את השלום בשום מקום אלא בתוך
 עצמך, עד שתמצאנו שם. ובתהלים נאמר: "אין
 שלום בעצמי מפני חטאתי" (תה' לה, ד). רק
 אם מצא אדם את השלום בתוך עצמו, הריהו
 יכול לבקשו בכל העולם כולו.

הסיפור שבו פתחנו אינו מסתפק בכך,
 שהוא מראה סתם על מקורם האמיתי של
 הסכסוכים החיצוניים, שהוא הסכסוך הפנימי.
 במאמרו של הבעל-שם-טוב המובא בו גם
 נאמר בפירושו. מהו הסכסוך הפנימי המכריע.
 הוא הסכסוך שבין שלושה יסודות שבמהותו
 והווייתו של האדם : יסוד המחשבה, יסוד הדי-
 בור ויסוד המעשה. כל עצמו של הסכסוך ביני
 לבין חברי בא מכאן, שאין אני אומר מה שאני
 חושב ושאין אני עושה מה שאני אומר. שהרי
 עליידי כך מערך היחסים שביני לבין חברי
 מתעכר והולך ומסתמם והולך, ואני בנפשי
 הקרועה שוב אין בידי להשתלט עליו, אלא
 נעשיתי עבד נרצע לו, על אף כל הדמיונות
 שאני מדמה בלבי. בכוח הסתירה שבתוכנו,
 בכוח השקר שלנו אנו מפרנסים את מעמדות
 הסכסוכים ונותנים בידם שליטה עלינו, עד
 שהם משעבדים אותנו לעצמם. מכאן אין דרך
 מוצא אלא בהכרה שנולדה מתוך מפנה האומ-
 רת : הכל תלוי בי בעצמי, וברצון שבא מאותו
 מפנה האומר : אני מבקש לתקן את עצמי.

ה. בובר.

ז. אחר תפילת המנחה של ערב יום הכפורים, נוהגים להלקות. ואף על פי שאין אלו מלקות של ממש, מכל מקום מתוך כך ישים אל לבו לשוב מעבירות שבידו... ונוהגים לומר וידוים...

וזו סדר חידושי: ישששש במעשיו ויהיה לו לזכרון את אשר העוה, ויצטער ויבוש ויבכה ויאמר אוי לי מה עשיתי איך מרדתי במלך מלכי המלכים הקב"ה ובחורתי הקדושה, איך סגמתי בנשמתו...

על החטאים והעוונות והפשעים שחטאתי ועויתי ופשעתי נגד אדוני בוראי ויצרתי, עושי, אשר היטיב עמדי בכל מכל כל ואני הריעותי... או ישב על הארץ ויתפשל בעפר ויבכה ואחר כך יעמוד ויתוודה...

של"ת, יומא

המנהג הוא לכתוב את הכתובים קודם שנוכחין לבית הכנסת. שג"ז ככר
הלה קדשת היום ושגרי רחמים נפתחים. נתנסח שגנו מפרקים, הוא:

יְסַמֵּךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה.

יְבָרְכֵךְ יי' וְיִשְׁמְרֵךְ.

יְאֵר יי' פְּנֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

יֵשָׁא יי' פְּנֵי אֱלֹהֵי יְהוּדָה וְיִשְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה.

יד. אוכלים ושותים ושמיחים במוצאי יום הכפורים. שנאמר (מדרש קוהלת רבה): במוצאי יום הכפורים בתקול יוצאת ואומרת, לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך. כי כבר רצח אלוהים מעשיך.
טו. המדקדקים במצוות מתחילים מיד במוצאי יום כסור בעשיית הסוכה, לקיים: וילכו מחיל אל חיל.
קיצור שולחן ערוך.

אחי יוסף לא מברתו אלא מתוך אכילה ושתיה, שנאמר (בראשית לו) וישבו לאכול לחם וישאו עיניהם ויראו וגו' וימכרו את יוסף וגו' ומטעם זה אמרה תורה שלא לאכול ביום הכיפורים שתוא יום הרין לנפשות, כי תתיה אכילתו סיבה להתעורר את נפשו [שלהן ארבע]
לפי שבלותות הראשונים כתוב (שמות כד) ויהו את האלקים ויאכלו ושתה, ומרוב אכילה ושתיה השתתו לעגל, לפיכך צוה הקדוש ברוך הוא להתענות ביום הכיפורים, יום שניתנו בו הלוחות האחרונים [חוקנין]

דינים ומנהגים ליום הכפורים:

א. נוהגים לעשות כפרות בערב יום הכפורים באשמורת הבוקר שאו גזברים הרחמים.

ונטל את הכפרה בימינו ואומר נפש תחת נפש וקורא בני אדם יושבי חושך וצלמות וכר, ומחויק הכפרה בשמאלו ומניח ידו הימנית על התרנגול ומסובבו סביב לראשו ואומר: זה חליפתי, זה תמורת, זה כפרתי, זה התרנגול ילך למיתה ואני אכנס ואלך לחיים טובים ארוכים ולשלום. וחורר וקורא בני אדם וכר ומסבבו ואומר, וכסדר חוה הוא עושה שלוש פעמים ומניח ידו על ראש התרנגול ושוחטו סמוך לסמיכה.

ויש אומרים: ענין הכפרות הוא דוגמת שיער המשתלח. ולמה עושים דוגמא לשיער המשתלח יותר מלשאר קרבנות יום הכפורים ולמה צריכין לדוגמא ולפעולה דמיונית? — אלא אמרו במדרשות, שאחר החורבן עומד מיכאל שר הגדול ומקריב בשמים בכל יום כבשים של אש, שמהתלהבות של ישראל שקוראין בפרשיות של קרבנות נעשים למעלה כבשים של אש, ומיכאל מקריבם על מזבח של מעלה. כל זה יחזא כשאר קרבנות. אבל בשיער המשתלח לא שירד לומר שעל ידי קריאת הפרשה נעשה שיער המשתלח למעלה, שהרי כתוב לא יגורך רע ואין שם ענין לסיטרא אחרא ולעזאזל, לפיכך אנו עושים כפרות שהן פעולה דמיונית לשיער המשתלח.

ומגדולי ראשונים היו שצווחו על מנהג כפרות ורצו לבטלו. והרמב"ן ז"ל אוסר על מנהג זה, משום דרכי האמורי, וכן כתב המחבר של שולחן ערוך: מה שנהגין לעשות כפרות בערב יום הכפורים, לשחוט תרנגול על כל זכר ולומר פסוקים, יש למנוע המנהג.

ב. מצווה הרבות בסעודה, לאכול ולשתות, וכל האוכל בערב יום הכפורים לשם מצווה, נחשב לו כאילו התענה גם היום.

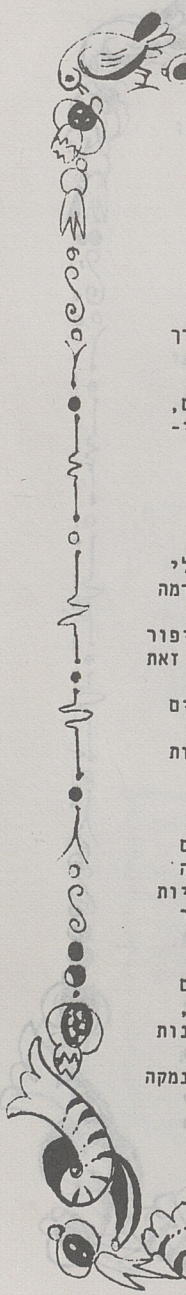
נדע, שהאכילה נקראת קרבן והתענית גם היא נקראת קרבן... אך האכילה היא בחינת קרבן מלמטה למעלה... ואם כל כוונתו לשם שמים, נחשבת אכילה זו לקרבן לה; שמקרב חלקי הקדושה מלמטה למעלה, לשרשם, ומוסיף דבקות יתירה לחלק האלוהי שבו. ויש לבורא יתברך שעשועים גדולים מזה שמהדרגות התחתונות מתקרבות אליו.

והנה לאו כל אדם זוכה למדרגה זו להיות אכילתו נחשבת קרבן, שהרי אינו אוכל אלא למלא תאוותו... לפיכך קבעו יום אחד בשנה, והוא ערב יום הכפורים, שמצווה לאכול ולשתות בו, ואפילו אם אכילתו בבחינה היצונית, רק למלות תאוותו, בערב יום הכפורים נחשבת היא לו למצווה.

מאור עיניים

ברבים אציון היום: כאן

את הקננת

יום הכפורים בגן הילדים

משנה לשנה הולך וגובר מספר החברים בקיבוצים רבים ושונים המרגישים צורך לתת ביטוי ליום הכפורים.

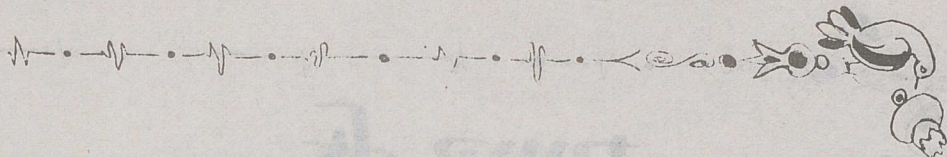
ליהדות בעולם כולו אין כמו יום כפור לביטוי של שייכות ושותפות, דתיים, חילוניים, מתבוללים ואף אלה אשר המירו דתם, מרגישים צורך להתכנס בבתי-כנסת, יחד, כשאוכל ומשקה לא באים אל פיהם, ולהתפלל או להמצא בקהל מתפללים.

לנו - לרבים מאתנו - חברי התנועה הקיבוצית - שהאבל והשכול פוקדים אותנו לעתים מזומנות, צורך זה של צום והתכנסות בבית-כנסת - בלי שאנו זקוקים לכך בימי חול ורג אחרים הולך ופושט, בין צעירים ומבוגרים, בעלי עבר דתי וחילוני, מבלי, שאנו יכולים לתת לדבר הסבר רציונלי משותף. נדמה לי שכל אדם והביטוי הרגשי האישי שלו, כשהחברה כולה מקבלת עובדה זו בהבנה וביחס של כבוד. כי לגוד רובם של החברים בקיבוצים השונים יום-כיפור אינו אומר דבר, ויש גם אחדים המתלבטים עדיין ומחפשים דרכי ביטוי. עם זאת יש קיבוצים בהם ניתן ביטוי כללי ליום הכפורים, כשבערבו מקדימים את ארוחת הערב לכל החברים ובערב מתכנסים ומקיימים אזכרה לנפטרים, מאזינים לנגינת תפילה כל נדרי, קוראים פרקי תפילה וספרות מתאימים, ולמחרת מקיימים סימפוזיונים בנושאים חברתיים שונים. רשימות המתפרסמות בעתונות הקיבוצית מעידות על שביעות רצון והשראה רבה.

סברתני שחברים רבים יסכימו אתי שאין כל אפשרות לגדל את ילדינו בלי להתחס ליום זה. בלי לתת לו ביטוי בבית-ילדים בו כל חגי ישראל האחרים נחומים במיירב תשומת הלב. הילדים שלנו גדלים מהגיל הצעיר ביותר בסביבה המטפחת תרבות של מנהגים קבועים מסורת, כשאנו משתדלים להעניק להם חוויות חג עמוקות, בתקווה שהן תלוונה אותם כל חייהם. כי ככל אשר עמוקות יותר חוויות ילדות עשירה יותר אישיותו של האדם.

ילדים קטנים קולטים חוויות באמצעות החושים, תוך כדי פעילות, כשבידיהם הקטנות, בעיניהם העירניות ובהשתתפות כל יתר החושים הם רואים ושמעים, נוגעים, מריחים וטועמים, ותוך כדי פעילות זו מפנימים את החוויות השונות של כל חג ורג, והן נשארות איתם כזכרונות ילדות. בשנים מאוחרות יותר בהתאם לגיל ולהתפתחות אנו מוסיפים על החוויה החושית את ההסבר, את ההנמקה ההסטורית, כשאנו מספרים על התפתחות החג במשך הדורות השונים ומוסיפים פרקי ספרות מתאימים. חשיבות רבה לתהליך זה של זימון חוויה רגשית בגיל הילדות המוקדמת כשלב ראשון, והקניית ידע בגיל מאוחר יותר, כשהילד בשל לכך, בשלב שני.

את כהן הקננת

יחד עם זה השלב של החוויה הנו ראשוני בחשיבותו, זו נקודת מוצא. כי בלי החוויה אפשר שיהיו לאדם ידיעות רחבות על החגים - אך לא תהיה לו מוטיבציה לחוג. נקודת מוצא נוספת ומיוחדת לילד הגדל ומתחנך בקיבוץ היא, שעל מנת להעמיק את החוויה של החג חשובים השותפות והשילוב של כל הגורמים, של כל הסביבה גם גדל הילד - בית הילדים, חדר ההורים וחדר הקיבוץ. ואם מתקיים אותו השילוב של כל הגורמים המטפחים תרבות של מנהגים קבועים ומסורת, יש בכוחנו למלא אותה הפונקציה, אשר ממלא הבית המסורתי והדתי, בו הילד הקטן מיום בוואו לעולם סופג את ריח התבשילים, רואה את הנרות הדולקים, שומע את הזמירות, סופג באמצעות חושיו החדים תרבות שרשית ועשירה. אני מאמינה בכל ליבי שגם אנו בקיבוץ, בחברה החילונית, מסוגלים להקנות לילד שלנו חוויות חג באותה העוצמה.

ואם לחזור ליום הכפורים יש להדגיש שוב שאין כל אפשרות לא לתת ביטוי ליום זה בבית הילדים, שהנו יחד עם בית ההורים, מרכז בעל משמעות והשפעה על התפתחותו ועיצוב אישיותו של הילד, אמנם הדבר איננו קל. ליום כפורים אין קשר למאורע הסטורי בתולדות העם, והוא אינו קשור לעונה חקלאית מסוימת, כמו חגים אחרים. מעטים מאד הסמלים העממיים המלווים אותו והוא חסר טקסי שמחה, מחול ושירה. זהו יום של צום, תפילה ועצב. להקנות חוויה חג בהעדור כל אלה לילד קטן, שתפישתו בגיל זה הנה בעיקר סנסו-מוטורית, דבר זה דורש מאתנו מחשבה וחיפוש דרכי המחשה.

אם נתיחס אל התכנים המוטוריים של יום הכפורים, אשר הרעיון המרכזי בו הוא הרצון לשפר ולהעלות את היחסים בין אדם לחברו, אם נתיחס לערכים כמו חשבון נפש, סליחה, פיוס, מעשי צדקה, להם ניתן ביטוי כה חזק בתפילות השונות, נראה, שאלה ערכים אנושיים קרובים לנו מאד, ואליהם יהיה באפשרותנו להתיחס כאל התכנים המרכזיים של יום הכפורים, אותם נרצה ונוכל להקנות לילדים קטנים. חשוב גם להדגיש בהזדמנות זאת שרצוי להפריד באופן בולט ומשמעותי, בין תכני ראש השנה ויום הכפורים, כשבראש השנה נדגיש את הרעיונות המרכזיים ביחסים בין אדם לחברו המתבטאים בברכות, איחולים צפיות לשנה טובה לכל ובכל, ובעשרת ימי תשובה ויום כפורים נתיחס אל הערכים אותם הזכרתי לעיל - חשבון נפש, סליחה, פיוס, מעשה צדקה.

אין אפשרות להצביע על דרכי המחשה מפורטים של ערכים אלה. זה אישי מאד, נתון לשיקול צוות המחנכות והרכב קבוצת הילדים. חשוב שהצוות כולו יהיה מעורב ונוכח כשמשוחחים על מטרות החג עם הילדים, בשיחת פתיחה ואחייק בקבוצות קטנות ובאופן אידיווידואלי במכוון ובאקראי. טוב יהיה אם כבר מגיל צעיר נביא את הילד לחשיבה ראשונית שיש בה חשבון נפש בזעיר ענפין. סיטואציות חברתיות ממשיות המזמנות את הצורך לפייס ולסלוח מופיעות לעתים קרובות בחיי יום יום בין הילדים - מידות אנוש אלה כדאי מאד לטפח מילדות. חשוב מאד שיימצאו בחברתנו אנשים אשר לא יהיה להם קשה לפייס ולסלוח, ואולי טיפוח מידות אלה מילדות יבטיח זאת יותר.

בטוחתני שגם למעשי צדקה נמצא את הדרך אם ניתן את דעתנו לכך, אם כי בחברתנו אין אנשים עניים, ואת מושג העוני מכיר הילד הקטן רק באמצעות סיפור. אך האם מעשי צדקה באים לביטוי רק במתן כסף לעניים? האם עזרה לאדם במצוקה בכל שטחי החיים איננה יכולה להחשב כמעשה צדקה?

נדמה לי שמתאים יהיה לתת ביטוי לשיחות וסיטואציות חברתיות שונות ב"ספר המעשים הטובים", בו נרשום מפי הילדים כפי שהם יבינו ויבטאו את זה. הם יהנו לעיין ב"ספר" זה גם לאחר יום הכפורים. ומענין יהיה לשמור עליו משנה לשנה.

ננסה גם לשלב משהו מפרקי ספרות מתאימים וטובים המבטאים רעיונות אלה. בודאי יהיו כאלה ביננו שיאמרו ובצדק, שערכים אלה צריכים להיות אתנו תמיד. יחד עם זה - יחסים בין אדם לחברו - הם מהתכנים המרכזיים של יום הכפורים, איתם אנחנו יכולים להדהות ולהם עלינו לתת ביטוי מודגש במשך עשרת ימי התשובה, בין ראש השנה ליום הכפורים.

במסגרת הפעילויות המיוחדות הקשורות ביום זה, נדמה לי שחשוב לבקר בעשרת ימי התשובה עם הילדים בבית-כנסת. בעקבות ביקור זה כדאי להזמין סבא, הורה או חבר, אשר לו זכרונות ילדות מיום כפורים מסורתי, שיספר אודות הנהוג של "ברכת הבנים" ערב יום כפור, על הארוחה המפסקת והצום הממושך. חשוב לספר לילדים על ההתכנסות בבית-הכנסת כשכולם לבושים בגלימות לבנות ועטופים בטליתות וולא נעלים עם סולית עור. על הרגשת הקדושה השרויה בבית-הכנסת בשעת תפילת כל נדרי. על התפילות למחרת היום, ולבסוף על תפילת הנעילה, תקיעת השופר וגמר הצום. באם יספר את הדברים האלה חבר אשר התרשם עמוקות בילדותו והוא יודע לספר, הילדים יהנו מאד. בהמשך לזה חשוב היה לספר לילדים מה יתרחש בערב יום כיפור בקיבוץ ולהפנות את תשומת ליבם לרשימת הצמים המופיעה על לוח המודעות, על הארוחה המפסקת, אשר מכינים עבורם בחדר האוכל.

חשוב להקנות לילדים את כנויי יום-הכיפורים - שהם יום הדין, שבת שבתון, היום הקדוש. ערב יום כיפורים, כדאי ללכת לברך את הסבים ולקבל את ברכתם, באם אווירה בקיבוץ מתאימה לכך. כמוכן שיש צורך להדבר אתם על כך מראש ולקבל הסכמתם. ערב יום-כיפור חשוב להקדים את הארוחה בבית-הילדים ולכנות אותה "ארוחה מפסקת". לאחר הארוחה כדאי לפרוש על השולחן מפה לבנה, להעמיד עליו פמוטים עם נרות לבנים גדולים. בפירת החג חשוב להדליק נר בשמה, להשאיר בה את השופר, להניח את המחזור ליום הכיפורים, את ספר התנ"ך וטלית. את פירת החג רצוי מאד לערוך בשעת אה"צ, כשהילדים והמחנכות יושבים סביב השולחן ואנו מלווים את הפעולה הזאת בשיחה המסבירה את משמעות הדברים. לאחר שפירת החג ערוכה ונר הזכרון דולק, כדאי להדליק את הנרות שעל השולחן ולנגן קטע מתפילת כל נדרי, לקרוא משפטים מעטים מהתפילות ליום הכיפורים ולהתפזר בברכה "גמר חתימה טובה". כדאי להורים לקחת את הילדים לבית-הכנסת לתפילת כל נדרי, ערב יום כיפור, ולנעילה ותקיעת שופר למחרת היום. מנהג יפה אותו מקיימים בקיבוצים רבים, הוא לתקוע יחד לבנין הסוכה במוצאי יום הכיפורים.

יום כיפור - ענין

חשוב מאד שציבור ההורים יהיה שותף לדרכים בהם אנו רוצים לתת ביטוי ליום הכיפורים בבית-הילדים. בלי ספק יהיו כאלה, אשר לא יגלו שום יחס ליום זה. אבל יהיו גם אחרים, אשר ישתפו פעולה, יקיימו את המנהגים המתאימים, יספרו ויתנו ביטוי גם בחדר-המשפחה לאווירה המיוחדת הקשורה עם יום זה. ידליקו נרות ונר נשמה, לא יסעדו אחרי הארוחה המפסקת וישמרו על אווירה שקטה בחדר ובבית-הילדים בשעת ההשכבה באותו הערב.

הייתי רוצה לסיים בדברים אשר שמעתי משתי אמהות צעירות ומהם התרשמתי מאד: "לילדים שלי אני יכולה לספר רק מה היה ביום-כיפור בילדותי, אך אין לי מה לספר להם על המתרחש אצלנו". הדברים נאמרו בצער. אם שניה: "אני כל כך מצטערת, שאינני יכולה להביא את בתי לתפילת כל-נדרי - אין בית-כנסת בקיבוץ וגם לא בקרבתו. בילדותי לקחו אותי הורי לתפילת כל-נדרי וזה היה מרגש מאד. חבל שאין באפשרותי לתת גם לבתי חוויה מרגשת כזאת".

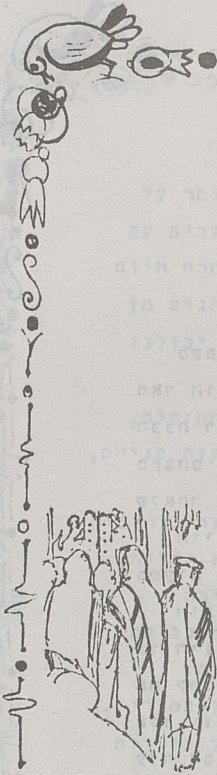
ניסיתי בכתבי דברים אלה להציע דרכים על מנת לתת ביטוי ליום הכיפורים בביתם של ילדי גן בקיבוץ, בהתחשב עם חשיבותו ומקומו המרכזי של יום זה במסורת העם היהודי ובתכנים הערכיים שבו. הדברים הובאו גם בהתחשב עם התפתחותם ודרכי הקליטה וההתרשמות של ילדים בגיל זה.

יתכן ומחנכות אשר אין להן זכרונות ילדות והגיעו לכך שאין צורך ואפשרות להעלות מיום זה בבתי-הילדים בקיבוץ, ומחפשות דרכי ביטוי מתאימים, תוכלנה להעזר במידה מסוימת בדברים אשר הבאתי ברשימה זו.

רחל מסינגר

דְּבָרִים שְׂבִינָה לְבִין תְּבַרְךָ
אֵין מוֹחֲלִין לָךְ עַד שְׁתַּפְּסִיזוּ

זכרונות מבית אבא

בת מחבינה אשר מתחת לחולצתי ועמיד עלי כמאה ערים, אגא מגבתי הלבנה והי שהורה, סתתי פיד והגידו נא בטובך: למה הוצאתיך מחארון הבאתיך אל מתחת לחולצתי, שמה לשם הליכה לנהר שבעיני רתנו ולרחצה בו ביום הקדוש הגורא? — חס וחלילה! — לוחשת המגבת כנצי לבת היא עולה ונפרשת על כתפי. בואו נא איטוא אתי ותראו במו עיניכם. הנה מתכנסים ובאים בני גילי אשר בשכר נתנו — וכולם מגבות על כתפיהם: יענקל ואציק, יוסל וליוה, ליבל ופיירשקה. כו' לנו דרדקים אנחנו, אך יתודים, וגם אנו רוצים לערוך, מגיני' ולהתפלל בבית' כנסת משלנו. והרינו מתכנסים במתקן ריק ואסלולי של אחד מחברינו וכולנו עטוי' פים, 'טליות' לבנות...

אין צריך לראות

לשהות ביום הכיפורים בבית הכנסת ישנות ארוכות, לעיין ב'מחזור' ולהא' זין אל תרומת ואל התפילה של החזן — בגור עלינו על ידי אבא מגיל חסע. לצום ב'יום הדין' התחלנו מרצוננו לאחר ש' מלאו לנו שתיים-עשרה שנים והתקרבונו ל'בר מצוה'. אך כשהיינו דרדקים בני שבע-שמונה לא ידענו כלל שזה יום. ורא' ובו אלוהים יושב על כיסא־דין, הוחם וחותר תיים לכל-חי — והיינו מב' לים את היום הארוך בנעימים. לא היינו בקיאים בתלמוד בגיל כה רך: אך על פי חוש טבעי נתגנו לפי אחד ממאמרי חז"ל. התכנינו וז"ל אמרו: לא היו ימים טובים להישראל כחמשה-עשר באב וכיום הכי' פורים'. אנחנו לא יצאנו לכימוים כדי לר' קוד בהם, כי לא היו כרמים בעיררתנו וגם לרקוד לא ידענו. אך השחובכנו כל היום ושנינו מעטיקונדס רבים...

ראשית כל: מגבת אבא ואמא היו מש' כימים קום ביום הדין, כדי להודו ללכת לבית הכנסת. ואף אותי אילצו למהר ל' התלבש ולצאת התוצה. כי השטן מקטרג ביום הכיפורים — והגנבים אינם תולכים לבית הכנסת. אלא יוצאים לפעם לעיני המשט' משום כך יש לסגור את התריסים ולגנול את הוללות נולן — כנגד עין רעה. ובשיעה שאבא ובסגירת החלונות וה' הארונות שבבית ובסגירת החלונות וה' תריסים כולם — הודותי אני, הוצאתי בחזאי מגבת ותחבתי אותה אל מתחת לחולצתי.

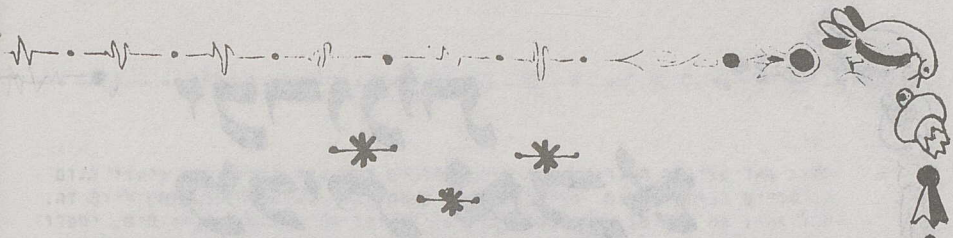
— סמוך לצהרים — אומרתי לי אמא ושמה בידו פרוסת-עוגה — תעלה לעזרת' הששים ותקבל כמתת-הבית. ולאחר שתא' כל את אשר הבינותי בשילבך על ספסל המטבח — תחזור לי מיד. למען השם, את המטבח. ואל תשתובב, ואל תעשה כעשה־יסקעים חלילה, כי יום הכיפורים ימים, יום הדין... מעשיקונדס או מעשי־ שקעים ביום הדין? חלילה. תצא נא הבג'

מה אהבתי את לילי יום הכיפורים. שערי שמים פתוחים והקדוש ברוך הוא כביכול מרכין עצמו לשמוע תפילותן של ישראל. והוא אינו צריך להרטיב, שהרי הוא מכיר לבו של כל אדם, אלא מפני חיבתן של ישראל מרכין עצמו, כאב שמטה אזנו כלפי בני הקטן. באותה שעה ראיתי שאבא וכן כל שאר אנשי בית הכנסת שהייתי סבור עליהם שהם גדולים קטנים הם כמותי וכמות כל חברי, אלא שאבא וחבריו יודעים לומר פייטנים במרוצה ומעוטפים בטליות גדולות ואני וחברי איו יודעים אלא קצת תפילות ועניות אמן. אבל לכשאהא גדול אתעטף אף אני בטלית גדולה ואתפלל כל מה שכתוב במחזור.

צני' ב'

... יא כ' אר' ענד 000

מפי אביבה ישראלי / כנרת

משפחתנו גרה בחו"ל - במצרים. אחד הדברים הזכורים לי מאד הוא ההכנות ליום הכפורים. הפעילות הקדחתנית במטבח. הכנת דברי מאפה, עופות ודגים ומאכלים מגוונים אחרים. מקצתם נאכל לפני הצום בסעודה המפסקת ורובם בארוחה שלאחר הצום.

היינו מכינים למונים ובחוכם נעוצים זרעי צפורן להרחה בשעות הקשות של הצום.

זויה לנו בית-כנסת גדול ויפה בקהילה. אבל יום הכפורים בו היו נפתחים הרבה בתי כנסת קטנים בבתי פרטיים כדי להכיל את קהל המתפללים הרב. אבא היה בעל תקיעה, באתר מבתי-כנסת אלו, ותמיד היה השופר בבית. אני זכיתי לראות את השופר עוד לפני החג.

הילדים נהגו לבוא לבית הכנסת. החדר המרכזי הגדול היה מקום התפילה. המרפסת האחורית שמשה את הילדים.

המבוגרים היו חלוצי נעלים, עומדים בגרביים, הגברים היו עסופים בסליות ונראו בעיני הילדים "גצולים מאד".

הנשים הרבו לבכות בעזרת הנשים, ואנו הילדים לא הבנו מדוע. לילדים לא היתה סבלנות רבה לעמוד זמן רב בין המתפללים.

היינו מנסים לבקש סליחה זה מזה, היתה תחושת אדיבות ורצון טוב. העברנו מידע זה לזה מי צם ומי אינו צם, וכאשר היו

משוחחים על הצום התעוררו הרעב ותחושת היובש והיינו מתגנבים למקלחת להרטיב שפתיים ולשון.

האחים הבוגרים היו מאכילים את האחים הצעירים יותר על מנת לא להקשות על ההורים. עם תום התפילה היינו הולכים עם ההורים הביתה, היינו שוככים לישון עם ה"למון". למחרת היו שוב היינו באים לבית-הכנסת משחקים בחדר האחורי ונהנים מן המטעמים אותם הביאו הילדים הקטנים. (אנו הילדים לא יכולנו לצוט יותר מאשר עד צהרי היום).

כשהגיעו רגעים מרגשים, וקולות המחפלים היו מחזקים, היינו נכנסים ועומדים בין המבוגרים ומתכוננים בהבעות פניהם, מסתכלים בשפתיים החרות, בפנים החורים, בצום!!!

לקראת שעת התקיעה הצטופפו כולם בבית הכנסת וציפו בדריכות לתקיעה. אני הייתי דרוכה במיוחד, חוששת שמא אבי לא יצליח, לא יעמוד לו כותו לתקוע אחר יום הצום. אבל תמיד היתה תקיעה יפה מאד. ואז אחרי התקיעה היו מתפזרים, כאשר כל אחד מברך איש את רעהו ב"גמר חתימה טובה" והולכים לסעודה.

לסעודה היה נהוג להזמין תיילים שנמצאו אותו זמן במצרים. אני זוכרת את יום הכיפורים כיום האהוב ביותר על הילדים ועכשו אני מערפת שאהבנו יום זה משום שהיינו חופשיים מהשגחת ההורים שהיו כל אוהו יום בבית הכנסת.

כל המקנעט את הדנו
את ילוי בדברים
חייב לאפ"סו

י"קאט יאמכ"א אענ"א

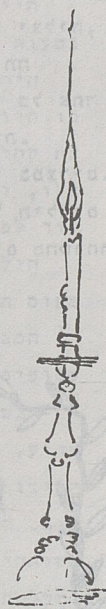
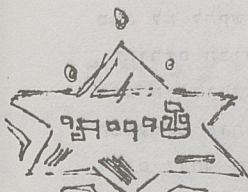
מני לאקה בלס / מנלסיס

גדלתי בבית לטעמי שומר דת. אני הייתי חניכה תנועה נוער ונעשיתי לא דחית. האוירה בבית הייתה מבינה ומקבלת.

ערב יום הכפורים בשעה 10 בבקר אבא היה מפסיק עבודתו, הולך ל"מקוה" וכלנו עוזרו לאמא בהכנת הארוחה ה"מפסקת".

אני הייתי זו שהלכה לשוחט עם התרנגול ביד כדי להכינו ל"כפרות". כל המשפחה התאספה בבית הורי ולאחר הארוחה ה"מפסקת" היינו יוצאים כולנו לשמיעת "כל נדרי" בבית הכנסת.

יום הכפורים היה יום שבתון מכלל. בקרנו בבית הכנסת וכן את סבא וסבתא שנהגו להתפלל בבית כנסת אחר- של הפועלים. לפנות ערב יצאתי אל בית סבא וסבתא הרחוק מאתנו כדי לדאוג להכנת הארוחה שלאחר הצום. אחיותי עשו זאת בבית אבא.

יום הכיפורים בגן

דברי גננות

* * *

רחל עשת/דגניה ב'

חגי תשרי מובאים בגני כחטיבה אחת

על שלביה:

חדש תשרי נפתח בראש השנה במזל

מאזניים; מעשיו של כל אדם ואדם מעלים

על כפות המאזניים (שחיה שנה-טובה!).

מראש-השנה עד יום-כפור עשרה ימים

(בין כסה לעשור) של מחשבה וחרטה ו...

יום-כפור=יום-הדין: נגמרה השקילה של

מעלה והקב"ה חותם דינו של כל אדם

"חתימה טובה"! מיום זה ועד לחג-הסוכות

מובאים למעלה המקרים הנחנים לערעורין-

ובחג זה נחרץ הדין! (גמר חתימה טובה!)

בין ראש-השנה ויום-כפור מעלה בגן נושא

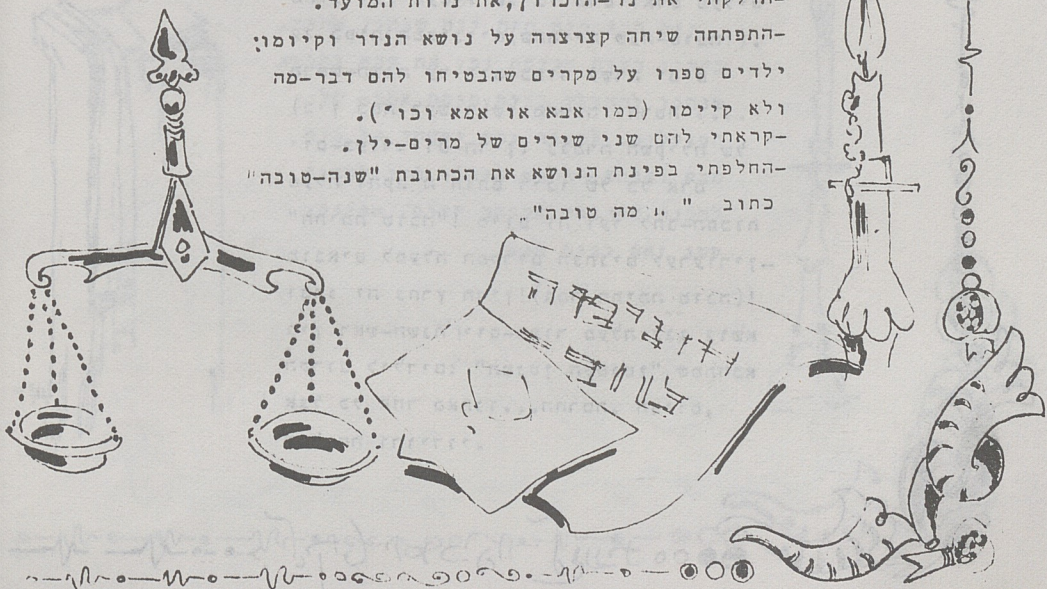
הקרוב לילדים: "הטנטן הקטנטן" שמתחבא

אצל כל אחד מאתנו...החרטה, הפיוס,

הסליחה והוידוי.

לקראת המועד (אני מדגישה לילדים שזה
מועד ולא חג. אין חובגים) אני תולה
בפינח הנושא תמונות הקשורות ליום-
הכפורים (מילקוט חגי-תשרי בהוצאת "ערכים")
על שולחן עגול (שמשמש כשולחן-חג)
פרושה מפה לבנה ועליה: שופר, נר-זכרון
והספר "תפילה הילד".

מושגים המוזכרים בגן:
וידוי, חרטה, סליחה, פיוס, שבת-שבתון,
יום קודש, יום צום, לא נעשית כל מלאכה,
כל-נדרוי, נעילה, סעודה מפסקת, תקיעתשופר.
בבקרו של יום-כפור בקרנו בבית-כנסת
של משקנו. אחרי הצהרים קבלנו את המועד:
-שרתי בשקט את השיר "אבינו מלכנו".
-הדלקתי את נר-הזכרון, את נרות המועד.
-התפתחה שיחה קצרצרה על נושא הנדר וקימונו:
ילדים ספרו על מקרים שהבטיחו להם דבר-מה
ולא קיימו (כמו אבא או אמא וכו').
-קראתי להם שני שירים של מרים-ילן.
-החלפתי בפינח הנושא את הכתובת "שנה-טובה"
כחוב "ו. מה טובה".

יהודית שחרי / מעין ברוך

ההתייחסות העקריה היא ל-עשרת ימי תשובה. בפינה המבשרת נשאר השופר. על הקירות תמונות מבתי כנסת שונים, הפילה ליד הכותל.

פחגמים: "ואהבת לרעך כמוך".

"מה ששנא עליך אל תעשה לחבריך".

באחד הימים מבקרים בבית הכנסת בכפר יובל. שם עורכים הכרות עם מקום התפילה באמצעות החושים השונים. ריח, משוש, שמיעה ועוד. אחד החברים נותן הסבר מתאים לילדים בתוך כחלי בית-כנסת.

השיחות בגן נערכו בהדגשת היתסים שבין אדם לחברו ולא בין אדם למקום.

אין עדוד לחטוט וחפוש מעשים "רעים".

הילדים המורגלים בשמיעת אגדות שומעים על: ר' חנינה

בן דוסא ואשתו מתוך הלקט של ד. עמר. "עלים כחולים" ועוד. על הצום מדובר שהוא נהוג משום שאינו נעים וכאשר פנויים מאכילה יש פנאי מספיק לחשוב ולשקול את המעשים.

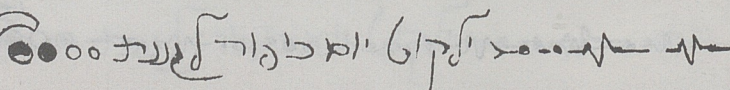

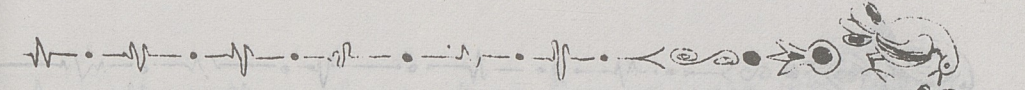
בגן רמון בגנים

מפי שולה צוקרמן

בפינה המבשרת נשארים "סמלי החג של ראש-השנה".

כמו השופר, יתגמים המדברים במשמעות היום. פלקטים גדולים של "יום הכפורים", תמונה של "ברכת הבנים"-תלויים על הקיר. בשיחת הכנה מדברים על-הלבוש המיוחד הנראה בתמונה, על הבעת הפנים המרוכות, המופנמת. מצוין בשיחה שישנם אנשים

הצמים מערב החג ועד צאת הכוכבים למחרת. זהו יום הדין בו מבקשים האנשים למענם ולמען קרוביהם סליחות ומחילות. מסופר שבתום הצום נוהגים לצאת מן הבתים ולברך זה את זה ב"גמר חתימה טובה".

עשרת ימי חשובה בין "כסה לעשור" מלוויים במעקב אחר הירח.

מסופר שלאחר הצום במוצאי יום הכפורים מברכים וחוקעים יחד ראשונה לסכה.

מודגש כי "עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר", ומשום כך בא נוהג בקשת הסליחה. גם אנו, שאיננו דתיים מקדישים יום זה לחשבון הנפש. מנסים לחשוב איך כדאי לשפר את התנהגותינו.

בקבלת החג לובשים בגדי-לבן ומציינים שהלבן מסמל: צחור, טהר, נקיז (כמו יונה לבנה). השמעת נעימת "כל נדרי". אפשר להתפלל במילים וגם בנעימה. מסופר אחד הסיפורים: "אם לא למעלה מזה". או, ספור: חר מחאים לזה.

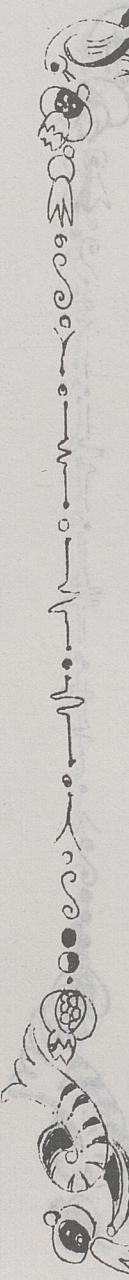
יום הכפורים בגן בסעד

כתבה מרים צרפתי

סעד הוא קבוץ דתי, כך שהנושא אינו רגיש לגבינו וכמובן שלא היו התלבטויות בהגשתו בגן הילדים.

יום הכפורים מהווה אצלינו בגן מעין שיא שאלינו מצפים כשלושה שבועות, עוד מלפני ראש-השנה.

חכן השיחות בגן: התיחסות לתפילה, שיחות על היחסים החברתיים בין הילדים. עדוד ל"עשית מעשים טובים"-עזרה לחברים הצעירים שנכנסו לגן. התיחסות מנומסת למבוגר ולחבר- "כך לא מדברים אל חבר" וכו'. הדגשה על קיום מצוות חברתיות: כמו השבת אבידה, והדרת פני זקן, ואהבת לרעך כמוך, דבר השנוא עליך אל תעשה לחברך, וכו'...

יש לנו פינה קבועה בגן שבכל שנה אנחנו הופכים אותה למעין "בית כנסת קטן", על שולחן מיוחד פורשים מפת קטיפה (קורדרוי בצבע בורדרו) מעוטרת במסגרת כסף. על השולחן שמים ארון קודש קטן ובתוכו ספר תורה קטן. וכן שמים על השולחן את כל ספרי הקודש שבגן.

על לוח הציורים שמעל לשולחן חמונות של אנשים חוקעים בשופר, חמונות של אנשים עטופים בסליה בתפילה. ולקט שיחות של ילדים על יום הכפורים. אנחנו לא נוהגים לבקר בבית-הכנסת במרוכז מכיון שהילדים הולכים עם הוריהם לתפילה בכל שבת, ביום כפור הילדים באים לבית הכנסת רק לתפילת "כל נדרי" בערב החג, ולתפילת "נעילה" בסיום היום.

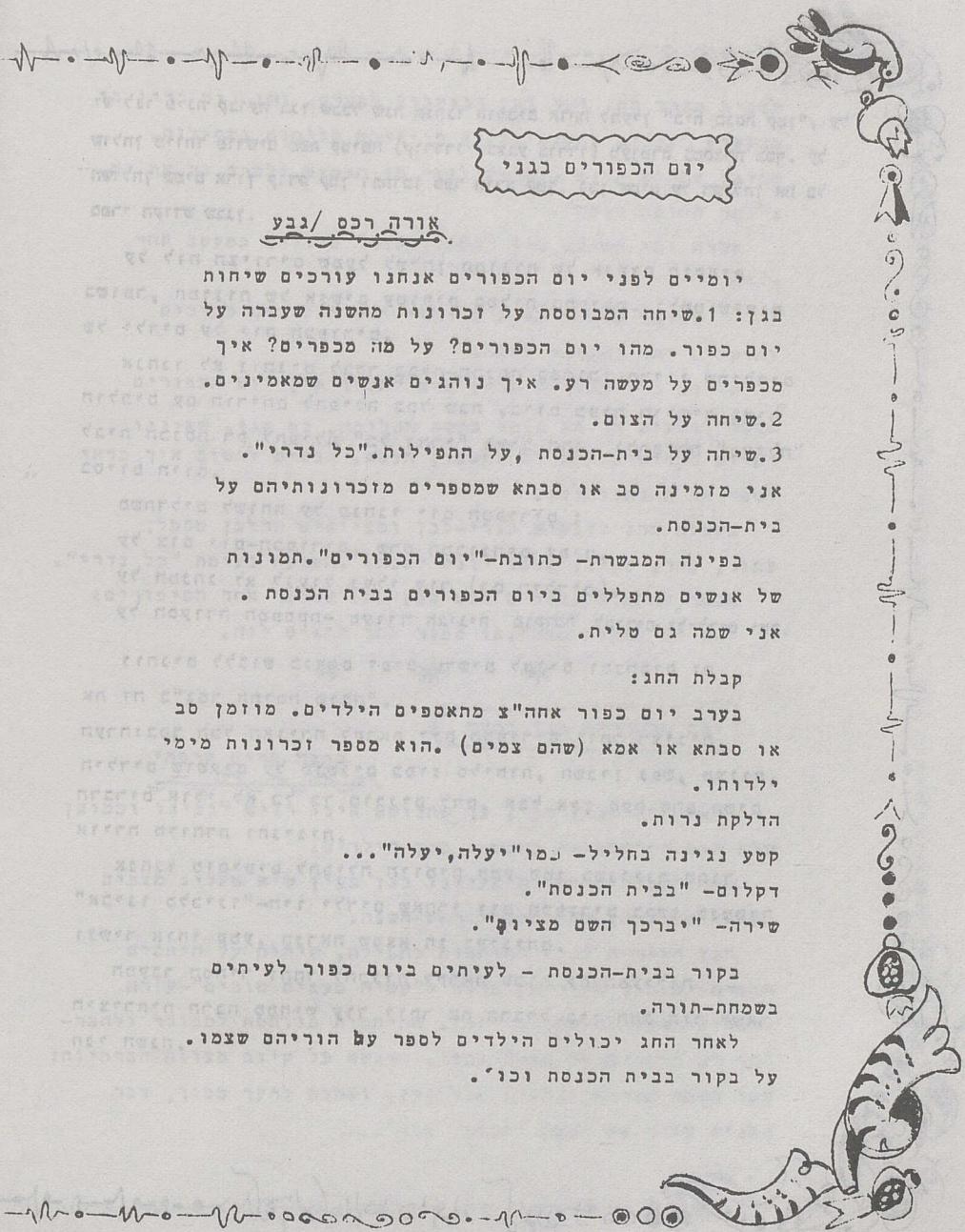
משתדלים לשוחח על מנהגי יום הכפורים : על צום יום-הכפורים, שרק המבוגרים צמים. על המנהג לא לנעול נעלי עור (גם הילדים). על הסעודה המפסקת- סעודה חגיגית מוקדמת להורים ולילדים יחד.

נוהגים ללבוש בגדים יפים וודשים לבנים ומברכים זה את זה ב"גמר חתימה טובה". הערה: בסך הכל האווירה לקראת יום הכפורים יותר רצינית, הילדים שומעים על מושגים כמו: שליחות, חשבון נפש, מצוות, הדברים אולי לא כל כך מובנים להם, אבל אין ספק שהם חשים אוירה מיוחדת וחגיגית.

אנחנו מוסיפים לתפילה היומית קטע קטן במנגינה מתוך "אבינו מלכינו"-היו ילדים שאחרי יום הכפורים בקשו שנמשיך ונשיר אותו קטע. כנראה שמצא חן בעיניהם.

המעבר המהיר והחד להכנוח לקראת סכות עם הפעילות היצירתית הרבה ממחיש עוד יותר את ההבדל בין החג הזה לשאר חגי השנה.

אלקאט יאס כ'אר-אנגנד

יום הכפורים בגני

אורה רכס / גבע

יומיים לפני יום הכפורים אנחנו עורכים שיחות

בגן: 1. שיחה המבוססת על זכרונות מהשנה שעברה על יום כפור. מהו יום הכפורים? על מה מכפרים? איך מכפרים על מעשה רע. איך נוהגים אנשים שמאמינים. 2. שיחה על הצום.

3. שיחה על בית-הכנסת, על התפילות. "כל נדרי".

אני מזמינה סב או סבא שמספרים מזכרונותיהם על בית-הכנסת.

בפינה המבשרת- כתובת- "יום הכפורים". תמונות

של אנשים מתפללים ביום הכפורים בבית הכנסת. אני שמה גם סליח.

קבלת החג:

בערב יום כפור אחה"צ מתאספים הילדים. מוזמן סב או סבא או אמא (שהם צמים). הוא מספר זכרונות מימי ילדותו.

הדלקת נרות.

קטע נגינה בחליל- נמו"יעלה, יעלה"...

דקלום- "בבית הכנסת".

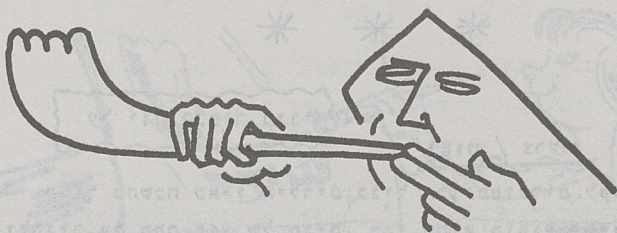
שירה- "יברכך השם מציון".

בקור בבית-הכנסת - לעיתים ביום כפור לעיתים

בשמחת-תורה.

לאחר החג יכולים הילדים לספר על הוריהם שצמו.

על בקור בבית הכנסת וכו'.

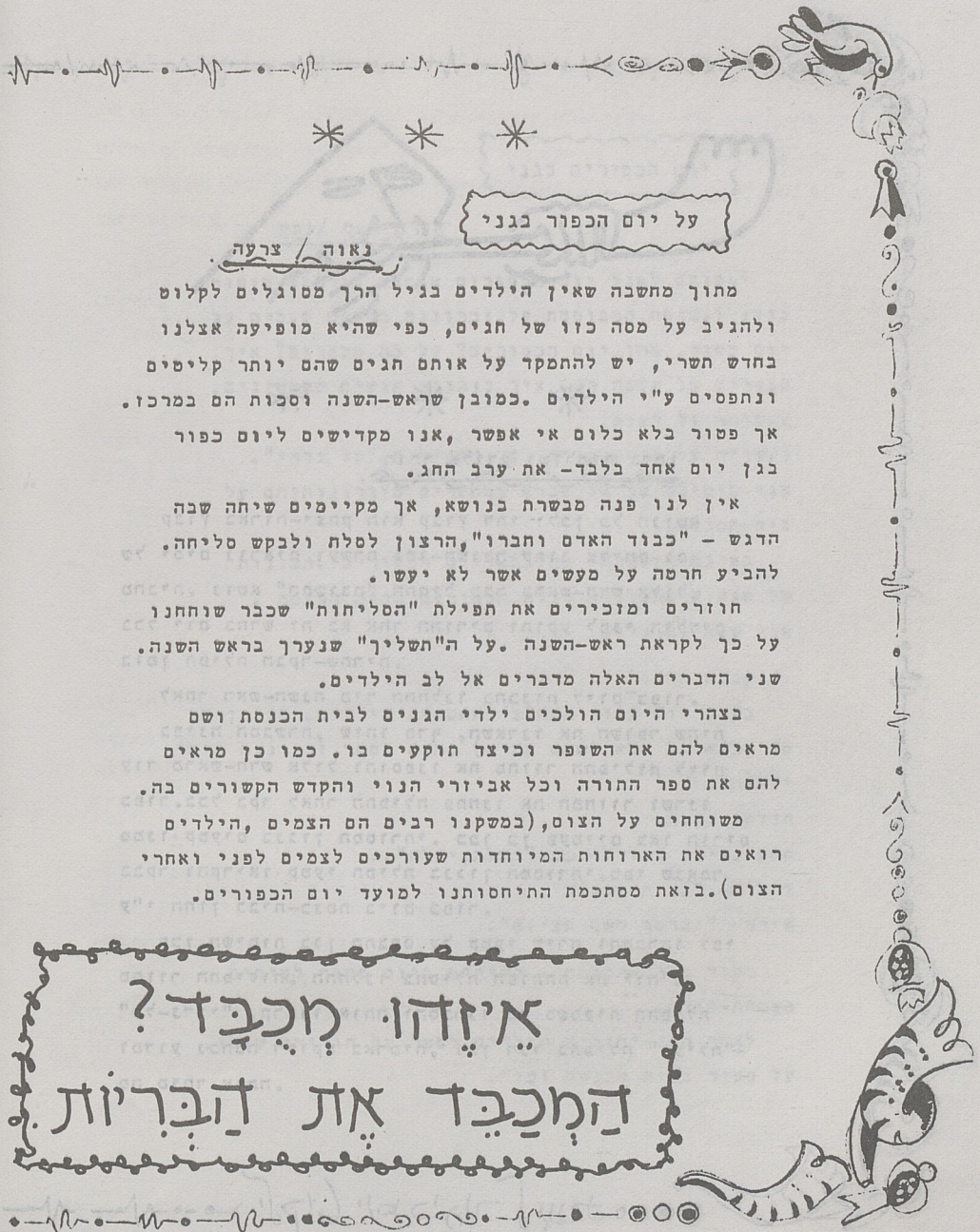

רוי אלדע ושולמית ברמן

קבוץ בארות-יצחק הוא קבוץ דתי ולכן כל הנושא של ימים נוראים ועשרת ימי-חשובה קרוב אליהם גם מהבית. נושא "החשובה" התחיל כבר בראש-חדש אלול, בכל יום בחדש זה בא אחד ההורים וחוקע לפני הילדים בזמן תפילת הבקר-שחרית.

לאחר ראש-השנה מיד התחלנו בהכנות ליום-כפור. בפיינה המבשרת, שזהו מדף, השארנו את השופר שהיה עוד מראש-חדש אלול והוספנו את מחזור התפילות ליום כפור. בכל בקר לאחר התפילה פתחנו את המחזור ושרנו ממנו קטעים כנגון המסורתי. כמו כן פעמיים באו הורים בבקר והקריאו קטעי תפילה כנגון המסורתי. כפי שנאמר ע"י החזן בביית-כנסת ביום כפור.

תכן השיחות בגן התבסס על קטעי שירה והסברתו לפי מחזור התפילות. התחלנו בתפילה הפותחת את יוה"כ "כל-נדרי", קראנו אותה והסברנו מה משמעות התפילה ומדוע נכתבה דווקא בארמית, וכך דנו בתפילה "נעילה" מה מיחד אותה.

על יום הכפור בגני

נאוה / צרעה

מתוך מחשבה שאין הילדים בגיל הרך מסוגלים לקלוט ולהגיב על מסה כזו של חגים, כפי שהיא מופיעה אצלנו בחדש תשרי, יש להתמקד על אותם חגים שהם יותר קליטים ונפתסים ע"י הילדים. כמובן שראש-השנה וסכות הם במרכז. אך פטור בלא כלום אי אפשר, אנו מקדישים ליום כפור בגן יום אחד בלבד - את ערב החג.

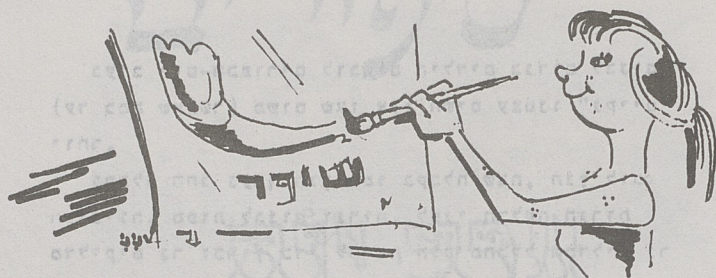
אין לנו פנה מבשרת בנושא, אך מקיימים שיחה שבה הדגש - "כבוד האדם וחברו", הרצון לסלת ולבקש סליחה. להביע חרטה על מעשים אשר לא יעשו.

חוזרים ומזכירים את תפילת "הסליחות" שכבר שוחחנו על כך לקראת ראש-השנה. על ה"תשליך" שנערך בראש השנה. שני הדברים האלה מדברים אל לב הילדים.

בצהרי היום הולכים ילדי הגנים לבית הכנסת ושם מראים להם את השופר וכיצד חוקעים בו. כמו כן מראים להם את ספר התורה וכל אביזרי הנוי והקדש הקשורים בה. משוחחים על הצום, (במסקנו רבים הם הצמים, הילדים רואים את הארוחות המיוחדות שעורכים לצמים לפני ואחרי הצום). בואת מסתכמת התיחותנו למועד יום הכפורים.

איזהו מִכְבֵּד?

הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת.

יום הכפור בגן

ימימה / נבים

כהמשכו הטבעי של ראש-השנה בא יום-הכפורים. ראש השנה חל בראש חדש תשרי, הירח מכוסה מעינינו, בין "כסה לעשור" חלים עשרת ימי תשובה. בשעת השיחה בגן, עם ההתייחסות ללוח השנה, לתלישת הדף היומי מן הלוח, נספרים הימים עד העשירי בתשרי. הילדים עוקבים אחר התמלאות הירח: מכסה למלואו...

לקראת יום-הכפורים משתלבים בספורים מוטיבים של ערכים מוסריים נצחיים. העזרה לזולת, ההתחשבות בזולת.

בשיחה מכינה מדובר על כך שישנם יהודים הצמים ביום הכפורים, המבקשים מחילה מהאלהים. על מחשבות רעות, על מעשים שאינם נאים, אם במזיד ואם בשוגג. (ההדגשה היא על השובג משום שהמחשבות אינן בשליטתנו ולא חמיד אנו יודעים כיצד הגענו למעשה הרע, וכמיוחד הילדים שאינם שולטים עדיין ביצריהם ובדחפיהם ואין טעם להעמיס על מצפונם מעל לכוחותיהם הטבעיים). נוהגים לבקש סליחה איש מרעהו בכל מקרה, שמא חטאנו אחד לשני.

בערב יום-הכפורים לובשים הילדים בגדים לבנים
(עד כמה שאפשר) משום שאז אנו חשים עצמנו "נקיים"
יותר.

בקבלת החג נערך הגן כמו בקבלה שבת, הגן לובש
תגיניות, מפוח לבנות ונרות. לפני הדלקת הנרות
מדליקים נר זכרון כדי להיות חלק מהכלל המדליק נר
זכרון למען זכור כל אלו שאינם עוד.

בקבלת החג מסופר ספור "יונה הנביא" בחלקו
(רצוי בעל"פ). במיוחד ההדגשה על הסיום שהאלוהים
חס על נינה ויושביה וצר לו על כל אדם ואדם גם
אם הוא חוטא.

כל דבר שהילדים עשויים למצא בחדרי הוריהם או
בחדרה בא לידי בטוי בגן כדי שיבואר בגן בדרך הנוחה
לילדים לקלוט. איך איום שכך חייבים לנהוג ולא אחרת,
שמצוה היא להדליק נר לצום, להתפלל וכ"ו. יש
הנוהגים כך ויש הנוהגים כך ואנו חלק מכלל ישראל.

סיפורים

בזנהג דוד כהן

(ספור שרצוי לספרו בעל-פה)

בזנהג

הוא קרבי ר' לוי יצחק,
בנה של הצייר בן-דוד.
שהוא סועד סעודה של

ערב יום-כפור עם העגלונים ובני משפחותיהם. הוא היה אומר: מצות המצנית של יום-כפור אין ממחים לקימה בחסידים ואנשי-המצעה, אולם מצות האכילה של ערב יום-כפור אין ממחים לקימה בעגלונים ובני משפחתם. שצל-כן היה בא ונקנס אליהם, כלשנני נותרים וציניו מלאות בחמים ואפקה. העגלונים, הם, נשיהם וכל בני משפחתם עומדים על רגליהם ודומים הם באותה שעה כאותם הבנים המסכים לאביהם הטוב, והנה הוא בא לשמח בשמחתם. הוא יושב בראש השלחן, מגישים לו מים והוא נוטל ידיו וקאחר שהוא בוצע ומברך על החלות-עושים כמותו גם העגלונים, והם ובניהם ובנותיהם מתחילים בקיום מצות האכילה שלפני ערב יום-כפור.

יוצא רבי לוי יצחק מבין העגלונים, כשחוא מזקק וטהור
 כאלו טבל במעין מים חיים. בביתו הוא מוצא אחד כפרי,
 היושב בתחום שבת של העיר וחוכר טחנה קטנה מעם אדונה
 שונאת ישראל, והוא נוהג לבוא בימים הנוראים בימי ראש-
 השנה יום-כפור אל ביתו של הרבי. אומר לו הרבי ר' לוי
 יצחק: מהרת לבוא, בני, השנה: עדין לא התפללו מנחה.
 והכפרי אינו עונה, מתנפל לרגלי הצדיק ומתפרץ בבכי. שואל
 הרבי: מה לך, בני? והוא מתכופף אליו ואומר: קומה, בני,
 גלך אל בית-הכנסת לתפלת מנחה ולקבלת מלקות. אולם
 הכפרי צועק ומתמוגג בדמעות: גרשתי היום מביתי, הרחקתי
 מן הטחנה ואשתי וילדי בסכנה גדולה. מנחמו הרבי ואומר:
 קומה, בני, קומה ונגלך, נתפלל ונבקש שנה טובה ונחמימה
 טובה עליה ועל כל ישראל. אף הכפרי בוכה ומילל: רבי, אשתי
 ושלשת ילדי נתונים בבור, ואם לא אוציאם עד הערב יעבירו,
 חליקה, את הילדים על דתם. שואל הרבי: ומה רוצה ממך
 המרשעת? משיב הכפרי: היא אמרה לי, כי אם הצדיק רבי
 לוי יצחק יבוא לפני עוד היום, כשהוא לבוש בגדי יום-כפור,
 אוציא לך את הילדים. נבהל הרבי וצעק: מה? לזקת אל
 המרשעתו

תלה הרבי עיניו בשמי תשרי הרחבים והעמקים הפרושים
 מעל לעיר והורידן ארצה וראה חנניות נסגרות, שבתה
 המלאכה ואימת יום-הדין מציצה מעל פני היהודים, הממהרים
 אל בתי-הכנסת לתפלת מנחה. והוא, כשואל את נפשו: איכה
 אלה עתה אל המרשעת והיום נוטה לערב? אף הכפרי אינו
 מרפה: רחם, רבי, על ילדי. משמטם לרגלי הצדיק וגוצה בבכי.
 אומר לו הרבי: קומה, בני, קומה ונגלך, וכות ילדיה מעמד
 לנו וקל: ישראל.

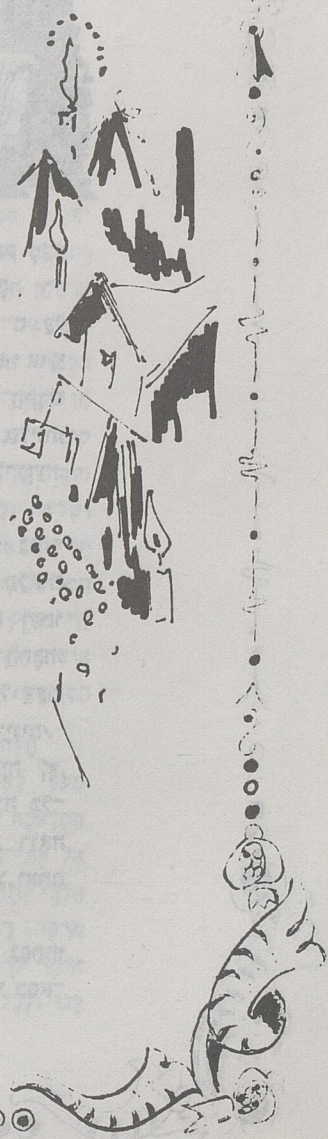
ליל כל-נדרי. בית-הכנסת של הרבי ר' לוי יצחק מלא מתפללים, זה כבר סימו תפלה וזה, אמרו תהלים, הלילה יבד על בית-הכנסת המואר ארפי גרות-נשמה. הכל עומדים על בהונות הרגלים וציניהם צופות בחרדה ובאימה לדלת, אוני חזרו השליחים שהקכו אל בית-הצדיק. וליד ארון-הקדש עומדים שלשת זקני העדה, לבושי קיטל לבן וצטופי טליות, מוכנים ומזמנים לפתח את ארון-הקדש להפלת כל-נדרי. שאלה גדולה מרחפת בחלל האויר: מה על הצדיק?

והנה הוא בא - מיוע ומשקרב הוא נכנס אל בית-הכנסת, פניו חורים כמראה הקיטל אשר עליו, עיניו מלאות גיון וצער, הוא נכנס ואחריו הכפרי, שפניו שמחים ועמו שלשת ילדיו, מבהלים ורועדים. הצדיק עומד לפני הסכה, ארון-הקדש נפתח והזקנים פותחים בחיל ורעדה: על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירים להפלת עם העבריינים. והצדיק עיניו זוקרות דמעות ושפתיו לוחשות: אוינה קה, לוי יצחק, שפטים אלו, שנשקו ידה של המרשעת, תפצינה כל-נדרי? בעינים דומעות הוא מביט על פני הקהל הרב, רואה את שלשת הילדים של הכפרי ורומז אליהם שיגשו אליו ואתם יחד הוא פותח: כל-נדרי.

אותה שעה ירדה שמחה גדולה על פני העולמות, נפתחו שערי השמים וקולות הילדים עלו מצעה מצלה עד לפני כסא-הכבוד.

הרב הִזְקוּ

בית-הבנקות כבר מלא אנשים משה לשה. קדם לבושים
לקנים ונמוסים טליות. קדם עומרים וקוראים בראש
כפות את התפקה שלקני קל-נדריי בבכי וכתחנינים.
והנה כלה הקם את תפלתו הקולות נדמו, נרות
השעה דולקים למאות ומתיוס ניצוצות. חמון ומקהלת
עוררו עומרים לקני העמוד. הניע ומן תפלת קל-נדריי
וקרב הִזְקוּ עדין לא בא. מה זה וכל מה זה? הנפאי
שלח את השמש לבקש את הרב בביתו - ומצא את
הבית סגור ומקור וקרב איננו. אנה בא הרב?
וקרב הִזְקוּ כבר יצא מביתו לקחת לבית-הבנקות,
אך בעברו לקני בית אחד קטן ודל, העומד יחידי בקצה
הרחוב, שמע קול יקד קטן בוכה ונצרה אחת בוכה נם
היא וקוראה: אֵהה, רבונ-של-עולם! מה אעשה?
נדנס הרב אך הבית ומצא נצרה בת עשר יושבת
ומנצנת את צריסת אחיה הקטן, ונה בוכה וצורם בקד כחו.
- מה לך, נצרה? - שאר הרב.
- אָהי ואמי הלכו לבית-הבנקות. נשארת לבדי עם
עחי הקטן. הילד בוכה. איני יודעת מה אעשה לו.
- לבי וקראי לאמך - אמר הרב, - ואני אשב פה
עם הילד.
ויצאה הנצרה לקרא לאמה. ומן רב עבר עד אשר
מצאה את אמה בין הקשים הרבות שבבית-הבנקות.

ומה נקבלה האם בראייה את הרב הנקן בקבור
 ובתצמו עומד לבוש קיטל וקטוף בטלית, מחויק את
 הנלד על ארועותיו, מטלסלו ומששששו ומשורר לו בנסת:
 ונפח קל ענת בני ישכאי, ונר נר בחוקם -
 כי קל העם בשנות.

והנלד שחוק מתוך דמעות למור פני הנשיש המוב
 ומורש את וקנו הקדן.

מסר הרב את הנלד ליד אמו והלך לבית-הבנקסת.
 בבואו חדרו כי הקהל לקראתו קדעת מה קרהו. ספר
 להם הרב את הדבר ואמר הוסיף: יאנו יש לנו לבבות
 על חטאינו שחטאנו לפני אבינו שבשמים, אבל תינוק
 ותינוקת שלא חטאו למה יבכו?

דמעות נראו בעיני האנשים לשמע דברי רבם הנקן,
 אשר לבו מלא אהבה ורחמים. וכל הקהל עמר
 להתפלל
 ברנש רב.

י. ה. פרץ

(ספור שרצוני לפרו בעל-פה)

כל נדרי בייער

מאת דוד כהן

שנה שנה היו רגילים היהודים העובדים ביערות, המפילים עצים ושומרים על היער, לבוא ליום הכפורים אל ביה הצדיק. היו באים בערב יום-הכיפורים, כשהם רחוצים ולבושים בגדי חג. והיו אנשי היער בולטים בין כל הבאים בקומתם, כידיהם המיובלות ובנחוח היער הנודף מהם!

הצדיק היה מקבלם בשמחה ואמר למקורביו:
"לא רק אנחנו כאן, אלא גם המלאכים שמחים לשמוע את קולוהיכם, אנשי היער כשהם הומים בנגון את כל נדרי".
והנה באותה שנה בערב יום-הכפורים ירדה גזרה על ראשיהם של אנשי היער:

עליהם להשאר כל יום הכפורים ביער ולשמור על העצים הכרותים כדי שהגולנים לא יגנבו אותם.

מהרו היהודים אל כתייהם ללבוש את בגדי החג, לאכול את הסעודה המפסקת ולברך את הנשים והילדים ולשוב אל היער. ליל "כל נדרי" בבית הכנסת של הצדיק. עולה ומסתלסת תפילת "כל נדרי" ורואה הצדיק כי מכל הקהילות של היהודים עולה "כל נדרי" אבל שערי שמים עוד נעולים.
למי מתכים עוד?

שואל הצדיק. והנה מתוך היער עולים קולותיהם של אלה היהודים הפשוטים האומרים בקול נרגש את מלות התפילה. והקולות מרעידים את עצי היער. דומה כי היער כולו מתפלל ואומר "כל נדרי" והצדיק רואה את קולותיהם של אנשיהיער העולים ופוחחים את שערי השמים והתפילות עלו מעלה מעלה ובראש התפילות קולותיהם של יהודי היער; .

(ספור שרצוי לספרו בעל-פה)

(ספור שרצוי לספרו בעל-פה)

בזכות הסבל בן-אברהם

אנדה יהודית מרוקאית

היה היתה בעיר פאס שבמרוקו קהלת יהודים, אשר חיה
בשלנה ובעשר שנים רבות, עד שגויי המקום נתקנאו בהם
על שהם מצליחים כה יפה בכל מעשיהם. אז החלה תקופת
צרות ורדיפות ליהודים מצד הגויים.

מספר, כי באחד מימי הכפורים של תקופת שפל זו בכו
היהודים בתפלותיהם, וכשהגיעה שעת "תפלת הנעילה" בכו
המתפללים בכי עז, ובעל-התקיעה תקע בשופר תקיעה ממשכת,
שהרעידה את העיר כלה.

נסתיימה התפלה וחרו המתפללים לבתיהם ואכלו את
הסעודה הנועלת את יום הכפורים, ושכבו לישון בשלכם כבוד
עליהם.

בלילה חלם רבה של העיר חלום מוזר, ובחלומו שמע קול
 בכי ונהי וירא בתוך ערפל המון - אנשים, שדמעות-צונק
 נגרות מציניהם. גבר הבכי וישמע קול-הד, שפנה אל הרב:
 „רב-העיר פאס, הסכת ושמע! נפתחו שערי השמים לתפלתכם
 והנה יבואו ימים טובים לקהלה.“

תמה הרב וישאל: „ובזכות מי נתקבלה תפלתנו?“
 ויצן הקול ויאמר: „בזכות עמר בן-אברהם.“ גבר תמהונו
 של הרב ויאמר: „הרי לא היה בבית-הכנסת וכיצד התקבלה
 תפלתו?“

אולם הרב לא קבל תשובה: ההד גדם ועמו נדמו גם קולות
 הבכי והנהי ונעלם המון האנשים.

התעורר הרב מחלומו, קשהוא מטרד: עמר בן-אברהם לא
 היה כלל בבית הכנסת!
 שלח הרב לקרוא לו.

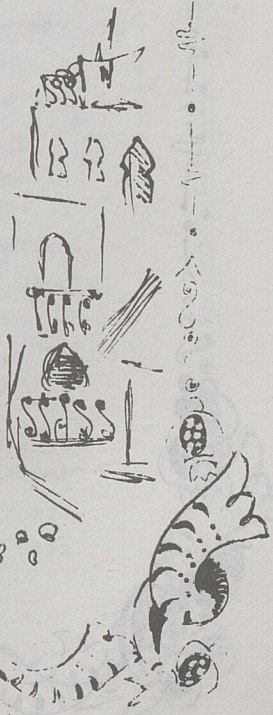
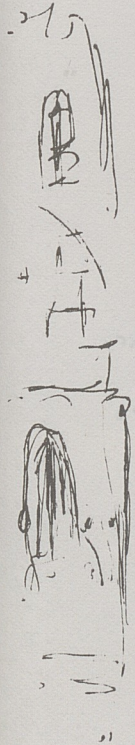
בא עמר בן-אברהם, עיניו מפקדות וזקנו האפרפר והארך
 פרוצ, בגדיו בלויים ומתוך נעליו מכבצות אצבעות-רגליו.

שאלו הרב: „האם היית בבית הכנסת היום?“
 ענה עמר בן-אברהם „לא.“

שאלו הרב כשתמהון רב שפוף על פניו: „ומדוע לא התפללת
 ביום-הכפורים?“

ענה עמר בן-אברהם: „התפלל התפללתי, אך מאחורי דלת
 בית הכנסת עמדי.“

שאלו הרב: „ומדוע לא נכנסת ככל העדה לבית-הכנסת?“
 אמר: „התבישתי.“

שאלו רב העיר: "ומדוע התבישת?"

ענה: "הלא יודע, כבוד הרב, כי סבל עני אנכי, וכל ימי רץ ומחפש אני עבודה למען אביא פרוטות מעטות לאשתי, כדי שזו תתקין סעודה לי ולעשרת בני. הכסף, שאני מביא הביתה, מספיק בצמצום רב להונת משפחתי. לא נכנסתי לבית-הכנסת, כי לבוש בלויים הייתי, ומשום שקראו וכתוב איני יודע."

הקשה הרב: "וכיצד התפללת אם אינך יודע קרוא וכתוב?"
ענה: "בילדותי, לפני שנתיתמתי מהורי, הספקתי ללמוד את אותיות האלף-בית בלבד. לכן בעמדי מאחורי דלת בית-הכנסת חזרתי ושנית את האלף-בית: אלף, בית, גימל, דלת, הא, ניו, וין, חית, טית, יוד... תיו, וחוזר חלילה אלף, בית גימל... וכך כל היום. ובסוף היום פניתי לאלהים ואמר: צרני אותיות אלה למלים ותקבל תפלתי!"

חשב הרב וחשב, וניבן את חלומו, ויאמר לעמר בן-אברהם:
"בזכותך ובזכות אנשים שכמוך תמגנה צרותיהם של ישראל."

הַעֲדִיק הַכֹּפֵרִי

מאת שלום אש

ביום של עשבי-שדה, מכוסה בטל שמים, נחבא הנער הרועה את צאנו
אשר נחן אביו על ידו.

קוראים לו בשם "יאשק"; את שמו "היהודי" אינו יודע גם בעצמו,
מעולם לא קראוהו עוד לעלות לחורה, הכל יודעים, כי הוא "פלח" ובור.
אביו, יצחק החולב, כבר החיאש ממנו. בוראי לא יוכל גם לאמור "קדיש"
אחריו, ואך לצאת ידי חובת הבריות הביא אליו מלמד מן העיר. המלמד
עובר בכל כוחותיו, הרבה פעמים חוזר עמו על כל מלה ומלה, והוא -
כאילו אין הדבר נוגע אליו.

- לך ולמד תורה לראש חמור - אומר המלמד ומניע בראשו, ואמו
מחבוננת בו ומתאנחת.

אינם מצווים לו גם לקחת סדור ולהתפלל. להתפלל? הוא יתפלל?
מה לו ואלהים? ובכל זאת מבין הוא את האלהים ומרגיש אותם.

הוא רואה את האלהים בכל מקום, בכל אשר יפנה, הוא רואה אותם
בנחל, המשתפך ומספר את סודותיו לעשב הצומח על שפתו, ובעלות
מרחוק עב ומרקיע עליו, הוא מרגיש, הוא מחאווה לאיזה דבר...

בעה אשר נשיאים ינשאו על פני השמים, ירעם רעם, וברק יתלקח
באש... בעה אשר ירד גשם... או עלטה תכסה את הכפר, או בעה אשר
הוציאו את מאציק הזקן מתחת המכונה ומרגלו הנכרתה זב דם הרבה...
אז נצב הוא לנגדו... אז ירגיש בלבו את האלהים... לא בשמים מושבו,
אינו צריך להרים את ראשו למעלה לראותו: לא, לו נראה הדבר, כי
האלהים שוכן בארץ רחוקה, בעיר גדולה, בעיר אשר בה יושב אדון הכפר
ואשר שם יושבים כל השרים הגדולים.

אולם לפעמים, בעה אשר פני השמים מלמעלה טהורים ובהירים וחולמים
במנוחה בצעיף הכלה, והעשבים צומחים מתחת במנוחה, והצמחים משרישים
בארץ ומביטים בלי אומר ודברים למעלה, ושם מנגד עומד היער, זקנו
הירוק של הכפר, ויהודי עובר-אורח הלך בדרך מרחוק, והשמים מלמעלה
מחרקעים ויווונים הלוך וירד עד רדתם על הארץ, ויאשקע יושב לו על מפתח
הגורן ומביט... אז נדמה לו כי האלהים עזב מעט את שרווחם של האדונים
ובא לברו הלום אל השדה, השתרע על הארץ וסוכב לו ומחכה...

וּיֵאשָׁק חֶפֶץ לַחֲדוּת וְלַהֲלֵל לַה' עַל כָּל אֲשֶׁר פָּה מִסְבִּיב, וּלְפַעֲמִים
הוּא חֶפֶץ לֵלֶכֶת בְּדֶרֶךְ מִרְחוֹק, לֵלֶכֶת בְּלִי חֶשֶׁךְ עַד אֲשֶׁר יָבוֹא שָׂמָּה אֶל הָעֵיר
הַגְּדוּלָּה, אֶל מְקוֹם מוֹשֵׁב הָאֱלֹהִים, אֶל הַיְכָלוֹ. - אִזּוּ אֲגִישׁ וְאִנְשָׁק אֶת
הָאֱלֹהִים - הוּא חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ.

וְחִיכֶף הוּא מִחֲאֵנָה: - הָאֵם יִחְנוּ לִי לְגִשַׁת אֲלֵיוֹן
הוּא יוֹכֵל לְגִשַׁת אֶל הַיְכָל - אֹמֵר הוּא בְּלִבּוֹ - אֵךְ שֶׁ עוֹמְרִים
שׁוֹמְרִים, אֲנֻשִׁים גְּבוּהִים וּפְחִילֵי חֲכָלָה עַל חֲזִיָּהֶם, נְעִלִים צְהוּבוֹת בְּרִגְלֵיהֶם
לְבוּשִׁים אֲפֻדוֹת אֲדוּמוֹת מְרוֹקְמוֹת, כִּמְרָאָה אֲשֶׁר רָאָה פֶּעַם אַחַת אֶצֶל הַפְּרִיץ
בְּמִשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּכַפֵּר, וְהֵם יִבְרִיחוּ אוֹתוֹ, מִשָּׁם...

וְחִיכֶף הוּא נִמְלֵךְ בְּלִבּוֹ, כִּי אֵינְנוּ צָרִיךְ לֵלֶכֶת, כִּי ה' הוּא גַם עַל
הַשָּׂדֶה הָרָחֵב, וְשׁוֹמְרֵי שׁוֹמְרִים רַק הַיְכָל רִיךְ בְּלִי אֱלֹהִים "אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן"
מִלְמַד אוֹתוֹ הַרְבֵּי מִחוּךְ "הַסְדּוּר"... וְהַמְלוּחַ: "אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן" - נִדְמָו לוֹ
כִּלְחַשׁ בְּפָנָי הַשׁוֹמְרִים, לְמַעַן יִחְנוּ לְגִשַׁת אֶל הַיְכָל הָאֱלֹהִים.

אֲבָל לוֹ יֵשׁ מִיָּן חֲפֵלָה אַחֲרָה אֶל הָאֱלֹהִים, חֲפֵלָה בְּלִי מַלִּים, חֲפֵלָה
הַצּוֹמַחַת מִקְרָבוֹ וּמִמְלֵאָה אֶת לִבּוֹ וְהִיא מִתְפַּרְצַת מִשָּׁם הַחֻצָּה בְּשִׂרְיָקָה...

בְּעַת חֲפָצוֹ לְהַחְפֹּל, הוּא נִרְחָץ שְׁתֵּי אֲצַבְעוֹתָיו אֶל פִּיּוֹ, מִנְפַח אֶת
שִׁפְחוֹ וְנוֹשֵׁב רוּחַ - וְחֲפֵלָתוֹ מִשְׁמִיעָה קוֹל הַדָּר בְּכָל הַיַּעַר... וְהָאֱלֹהִים
מִבֵּין אוֹתוֹ, מִבֵּין הַיֵּטֵב אֶת חֲפֵלָתוֹ.

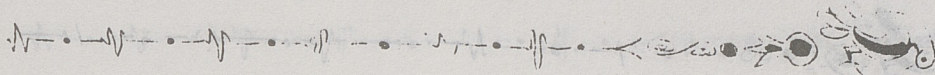
וְהוּא שׁוֹרֵק רַק בְּשַׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לְשׁוֹרֵק אֶל הָאֱלֹהִים, שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ
צוֹרֵךְ בְּשִׂרְיָקָה.

וְהָאֱלֹהִים, נִדְמָה לוֹ, פֶּסֶט אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁחָרַע עָתָה רְחוֹק, עַל מִרְחַבֵּי
הַשָּׂדֶה, הַנְּחָבָא בְּעֵנָן הַטֵּל, וְשׁוֹמֵעַ לְשִׂרְיָקָתוֹ, וְנִהְיֶה מִמֶּנָּה וְשָׂמַח בָּהּ.

לִיאֲשָׁק כְּבֹר מֵלֹא שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. אֵינְנוּ יוֹדֵעַ לְקְרוֹא אֶת "שִׁמְעַ" וְרֹאשׁ
הַשָּׁנָה מִשְׁמַח לְבוֹא. וְהַרְבֵּי עֵמֶל, כִּי יֵדַע לְפַחֹת אֶת "שִׁמְעַ" בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
כִּי שִׁיּוּכָלוֹ לְקַחֵת אוֹתוֹ הָעֵירָה. יִקְרָא לְכָל הַפְּחוֹת "קְרִיאַת שִׁמְעַ"...

וְלִיאֲשָׁק קֵנוֹ לְכַבּוֹד יוֹם טוֹב עַרְךָ-בְּגָדִים חֹדֶשׁ שֶׁל צִמְרָה גַפְּן, צִמְרָה
נְעִלִים וְכוּבֵעַ חֹדֶשׁ...

בֵּית הַכְּנֻסָּה מֵלֹא אֲנֻשִׁים, גְּדוּלִים וְקַטְנִים, לְבוּשִׁים לְבָנִים וְעֵלִיָּהֶם
טְלִיחוֹת, עוֹמְדִים וּמְחַנּוּעֵים וְקוֹל צַעֲקָתָם הוֹלֵךְ וְגֹדֵל. אֶצֶל הָעַמּוּד לְפָנָי
הַמְּנוּרָה בְּעֵלֶת שְׁבַע הַקְּנִים וְנִרְוֹת הַשְּׁעוּהָ, הַדּוּלְקִים בָּהֶם, עוֹמֵד חֲזוֹן
וּמְשׁוֹרְרֵיו... נִגְיָנוֹת מְעוֹרְרוֹת בְּכִי, עוֹלוֹת מִחוּךְ קוֹלוֹת חֲנוּקִים,
נִשְׁמָעוֹת מִסְבִּיב: "מִי לְחִיִּים וְמִי לְמוֹחַ"...

וקול בכי חנוק מחפרץ מעזרת הנשים. ויאסך, לבוש בגדיו החדשים
 עומד, ושערוותיו ממראה הפשתן נופלות מחתח לכובעו על פניו. פתאום
 הוא עוזב את מקומו ופורץ לו דרך ונצט אל הכותל המזרחי ועומד מצד
 החזן. "הסדור" אשר נתן לו אביו, כדי שהרואים ידמו כי מתפלל הוא,
 נופל מידו, והוא עומד בעינים לטושות ומביט. נערים טובבים רואים
 אותו, רומזים איש לרעהו, מראים עליו באצבעותיהם, מצחקים בלאט,
 ואחד מהם נגש אליו וסוטר באצבע צררה על חטמו, הוא איננו שומע,
 איננו מרגיש. הוא עומד ומביט פעם על החזן, ופעם על היהודים הבוכי
 הנה לפניו פרוכת הקודש הלבנה ועליה כתוב "קודש לה". האלהים בוראי
 שם מאחורי הפרוכה - הוא חושב בלבו.

אמו מביטה עליו מעזרת הנשים, היא רואה אותו עומד ופוצה עיניו
 אל כל אשר מסביב והסדור נופל מידו, והיא מתאנחת ואומרת בלבה:

- פלח, גוי גמור!

ואביו רואה אותו מחתח טליתו ומתאנח מרה:

ויאסך עומד ולוטש את עיניו. כולם בוכים, כולם מחפילים, כולם
 קוראים אל האלהים בחזקה, וגם הוא חפץ לעשות כמוהם. גם הוא חפץ
 להתפלל. גם הוא חפץ. לא לבכות, לא לצעוק, אך להודות ולהלל לה. הוא
 חפץ על הכל הוא רוצה להודות! הוא חוטף את סידורו, פותח אותו במקום
 הקפול, אצל "קריאת-שמע", ומחליל:

"אל-מלך-נא-מן..."

אבל החפלה אינה מלבבת אותו.

הוא אינו מבינה, זה הוא אך לחש, לחש יבש...

הוא חפץ להודות ולהלל באמונה, מעומק לבו -

הוא ירא את היהודים המתפללים, הקהל הגדול המתפלל באופן אחר,
 אך תאותו גוברת עליו - ה' הוא גבוה על כולם! הוא מוכרח! והוא נתחן
 את אצבעותיו אל פיו - !

ושריקה חדה עוברת על פני ביח-הכנסת הבודה.

כל קהל המתפללים חדרו,

- מי הוא זה? מה זאת? מי שורק במקום קדוש?

אביו חפץ לאחוז בערפו ו"לדרסו", כולם - להכותו...

פתאום פונה הרב הקדוש מכותל המזרחי אל הקהל ושואל:

- איך הצדיק אשר קרע את גזר הדין, אשר נקב וחדר עד השמים

דרך ענני עופרת ויתן דרך לחפלותינו לעבור שמה?

אבל הצדיק לא היה עוד בביח הכנסת...

הוא ברח משם, הלץ את נעליו, שם אותם על שכמו והוא צועד הלוך
 וצעוד אל כפר מושבו.

(ספור שרצוי לספרו בעל-פה)

שִׁכְרַ מִצְוָה

(על-פי מדרש תנחומא, פרשת משפטים)

את הספור הזה ספר לנו רבי אלכסנדר, חכם גדול שחי לפני שנים רבות. אבל מעשה כזה יכול לקרות גם בימינו. אם לא בדיוק כך, הרי בדומה לו. ואולי כל אחד מאתנו יכול להזכר בספור שכזה. בימים ההם, כאשר קרה המעשה הזה, לא היו עדין מכוניות-משא. מי שרצה להעביר משא כבד ממקום למקום, קרא לחמר (איש שיש לו חמור). שלם לו את שכרו ובקשו להעביר את משאו על גבי החמור למקום הרצוי.

בכפר אחד גרו או שני חמרים ידדים, ראובן ושמעון. כאשר היו ילדים, למדו ביחד; וכאשר גדלו והיו לאנשים, קנה כל אחד מהם חמור והוביל על גבו סחורות לעיר הקרובה. הובילו חטה וקמח, פרות וירקות, ומעבודה זו התפרנסו. פעמים רבות הלכו ביחד בדרך, שרו או שוחחו ביניהם, כשם שנוהגים ידדים טובים.

אך פעם פרץ ריב ביניהם. איש לא זכר אחר-כך על-מה רבו ולמה, אבל מאז הפכו שני הידדים לשונאים. לא עבדו עוד יחד, לא הלכו עוד יחד בדרך, ואפילו לא דברו איש אל רעהו. הם היו "ברגו".

וְכַךְ עָבְרוּ יָמִים רַבִּים.

בְּקָר אַחַד יָצָא רְאוּבֵן עִם חֲמוּרֵי לְדֶרֶךְ הָעִירָה.
שְׁנֵי שָׂקִים גְּדוּלִים הָיוּ תְלוּיִים מִשְׁנֵי צְדֵי הַחֲמוּר,
קְשׁוּרִים בְּחֻבְלִים. חֵם מְאֹד הָיָה בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְהַמֶּשֶׁא
הָיָה כְּבֹד, וְהֵם הִתְקַדְּמוּ אֶף לְאִט-לְאִט. בְּדֶרֶךְ
הַתְרוֹפְפוֹ הַחֻבְלִים בָּהֶם קָשַׁר רְאוּבֵן אֶת הַשָּׂקִים,
הִלְלוּ זֶוּ מִמְקוֹמָם וְהִכְבִּידוּ עַל הַחֲמוּר, הִכְאִיבוּ לוֹ
וְעִיפוּ אוֹתוֹ. לְבִסּוּף כֶּשֶׁל הַחֲמוּר וְרִבֵּץ מַחַת מִשְׁאוֹ
וְלֹא הָיָה כִּכְחוֹ לְקוּם.

נִסָּה רְאוּבֵן לְהַקִּימוֹ - וְלִשְׁאוּ! נִסָּה לְפָרֵק
מִמֶּנּוּ אֶת הַמֶּשֶׁא, כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְקוּם בֵּיתָר קְלוּת,
אֶף הַשָּׂקִים הָיוּ כְּבִדִּים מְדִי, וְלֹא הִצְלִיחַ לְהַרְיֵם
לְבִדּוֹ, וְאֶף הַחֻבְלִים הִסְתַּבְּכוּ, וְלֹא יָדַע לְהַתִּירָם.
עָמַד רְאוּבֵן לִיד הַחֲמוּר הַרֹבֵץ עַל הָאֲדָמָה
וְלֹא יָדַע עֲצָה. הַשֶּׁמֶשׁ וְרַחַה בְּכָל עוֹ. לֹא הָיָה שָׁם
עֵץ לְהִסְתַּמֵּר בְּצִלוֹ, וְשׁוּם אָדָם לֹא נִרְאָה בְּדֶרֶךְ.
כַּעֲבַר זְמַן רַב בָּא מִיִּשְׁהוּ מִכוּוֵן הַכְּפָר. כִּשְׁהִתְקַרַּב
הָאִישׁ הַכִּירוּ רְאוּבֵן: הֲלֹא זֶה שְׁמַעוֹן, יָדִידוֹ
לְשַׁעֲבֵר וְשׁוֹנְאֵי שֶׁל עֲכָשׁוּ!

חָשַׁב רְאוּבֵן בְּלִבּוֹ: "דְּוֻקָּא הוּא! הָאֵם יִסְכִּים
לְעוֹר לִי? אוּרִי לֹא כְּדֹאֵי אֶפְלוּ לְבִקְשׁוּ?"

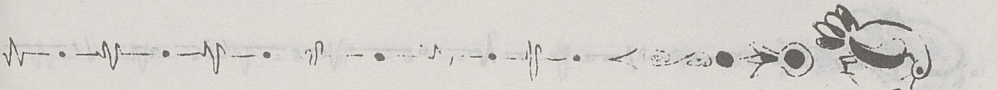
וְשְׁמַעוֹן? שְׁמַעוֹן רָאָה אֶת רְאוּבֵן בְּצַרְתּוֹ, לֹא
אָמַר לוֹ כְּלוּב וְלֹא שְׁאֵלוֹ כְּלוּם. בְּשִׁתְּקָה עָבַר עַל
יָדוֹ, וּבְעֵינָיו נִרְאָה לְרַגַע נִיצוּץ רַע שֶׁל שְׂמֻחָה לְאִיד

(לְאָסוֹן). "מִיֵּץ לוֹ!" חָשַׁב, "יַעֲמֵד לוֹ כֶּף מִסְפֵּר
 שָׁעוֹת, עַד שֶׁיָּבִיא מִיָּשָׁהוּ וְיַעֲזֹר לוֹ."
 הַמְּשִׁיךְ שֶׁנֶּעֱזָן בְּדַרְכּוֹ, אָפֵף לֹא הִרְחִיק לָכֵת
 וְהִנֵּה הִיָּה נִדְכָּה לוֹ. כִּאלוֹ אִזְהָה קוֹל קוֹרֵא לוֹ מִתּוֹךְ
 לְבוֹ: "שִׁמְעוּן, מָה עָשִׂיתָ? הֲשִׁכַחְתָּ מָה שִׁכְתוֹב
 בַּתּוֹרָה?"

"כָּתוֹב בַּתּוֹרָה?" בֵּן, שִׁמְעוֹן נִזְכֵּר. פַּעַם לְמַד
 אִזְהָה פְּסוּקָה. בַּעֲנַן חֲמוֹר הָרוֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ. אִיךָ זֶה
 הָיָה? בֵּן, כֶּךָ: "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱפֵף רֵבֵץ תַּחַת
 מִשְׁאוֹ – וְחִדַּלְתָּ מֵעֹז לוֹ: עֹזב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ" (שְׁמוֹת
 כג, ה).

יִקְרָא יוֹאכִי וְיִלְעָנֵהוּ

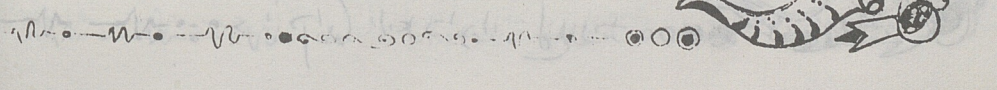

עצר שמעון בעד חמורו והרהר. קשה היתה
ההחלטה. בלא רצון הפנה את חמורו אחורה וחזר
למקום. בו עמד עדיו ראובן ונסה לפרק את השקים
מעל חמורו.

ראובן ראהו מתקרב וחשב: "מה הוא עומד
לעשות?"

ושמעון לא דבר דבר גם עכשו. פניו היו זועפות,
ושפתיו קמוצות בחזקה. בלי אמר התחיל עוזר
בהתרת הקשרים ובפריקת השקים. עכשו הצליחו
להקים את החמור על רגליו. כעת היה עליהם
להרים את השקים ולקשרם מחדש, כדי שיהיו
מנחים היטב על החמור ולא יזוו ממקומם. זו
היתה מלאכה קשה. מכרחים היו להגיד איש לרעהו
מספר מלים: "הרם פה! החזק רגע! תן לי את
החבל! עכשו יחד, אחת, שתים, שלש, הרם!"
עבדו שני השונאים ביחד וכמעט שכחו את
שנאתם. קשה היתה העבודה. זעה נטפה מפניהם.
ושוב: "הרם כאן, הורד פה, עכשו קשר! טוב!"
והנה הצליחו להרים ולקשר את המשא, והכל היה
מנח יפה על מקומו.

נגב שמעון את מצחו והתבונן במעשה ידיהם.
— מלאכה נאה! — אמר והצטחק.
— ישלם לך ה' שכרה הטוב, אמר ראובן.
הסתכלו זה בזה וחיכו.

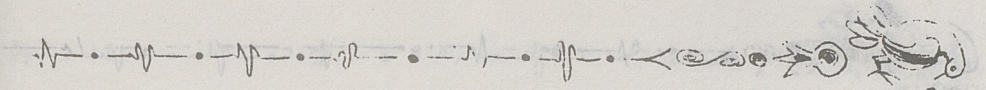
אמר ראובן בלבו: "האמנם חשכתו, ששמעון
 שזנא אותי? ראו נא, איך רחם עלי ועל חמורי,
 כשהיינו בצרה. באמת, הוא אדם טוב!" ובקול רם
 אמר:

— בוא נא, חברי! הנה התעייפנו, וגם צמאים
 ורעבים אנחנו. הבה נכנס לפנדק (מסעדה) בדרך,
 ונאכל ונשתה ביחד!

הסכים שמעון, אך קצת רגז נשאר עוד בלבו.
 אולם כאשר ישבו שניהם יחד ואכלו ושתו וגם
 שוחחו ביניהם. הרגיש אף הוא בלבו, שבצעם הרי
 הוא אוהב את ראובן, ולמה זה ימשיך ברגזו?
 החזיקו ראובן ושמעון איש ביד רעהו ויצאו
 יחדו לדרך, שני ידידים טובים כמו בתחלה.

סוף

(ספור שרצוי לספרו בעל-פה)

אני סליחתי אני יוספת לי

הביאה לדפוס נוריה שחם

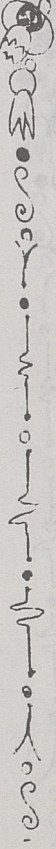
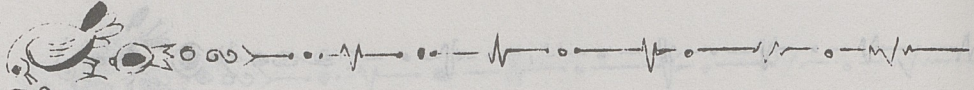
כל השבוע אני מנסה בכל כוחי ובכל מאודי להזכר .
אני משמלת אני מתאמצת .אני שוברת את ראשי החמוד:
מה עשיתי? מה הטאחי? למי עוללתי משהו? למי?
סוף סוף יום הכפורים בא, ויש הזדמנות לכפר. או צריך למהר
ולהזכר. אבל זה לא הולך.

לא שלא היו לי מעשים כאלה- איך לאמר? - רעים. היו!
אבל מה? אני לא נזכרת בהם.

תמיד אני זוכרת רק את הטובים .ורואה לנגד עיני כל אחד
מן המעשים הטוב-טובים שלי. למשל- איך עזרתי לאמא לנקות את
הבית לכבוד החג. איזו עבודה! פרך! ואיך הכנתי את כל השעורים
בחשבון. עד הסוף. וגם עשיתי כמה שליחויות בשביל אבא, פה
שם, רחוק. כל אלה מעשים טובים...ולא הרבצתי לאף אחד השנה.
טוב, זו לא חכמה אבל זה טוב. נכון?
רק מעשים כאלה אני זוכרת את הרעים אני פשוט לא רוצה
לזכור.

אז איך אבקש סליחה אם אני לא זוכרת ממי? אולי באמת לא
היו לי מעשים רעים, בשנה שעברה?...

זה שלא גמרתי את חוברות החפשי זה רע? למי זה בעצם הזיק
נניח שלי זה הזיק או הציק; אבל מה רע בזה? אף אחד לא סבל
מזה. נכון "סחבתי" מקלמן אגוזים בעונה שעברה. אבל מה כל-
כך נורא בסחיבת אגוזים? והוץ מזה כולם "סחבו" וקלמן לא
יודע בכלל מי ו...אולי...כן; כל יום בדרך מבית- הספר הייתי

מחלקת לצפורים את הסנדויץ' שלא גמרתי לאכול. אבל מה רע בהגנת הטבע? צפורים זה טבע וזו מצוה לדאוג להם... גם ברחמי משעורי מקהלה, אבל מה זה בסך הכל מקהלה? או ברחמי והמורה אפילו לא הרגיש. בסך הכל היה לו קצת יותר יוקט!

אז אולי עשייתי כאן מעשה טוב? או ממי אני צריכה לבקש סליחה? ומה יש לי לכפר בכלל? אני לא עשייתי שום דבר רע, ואם כן, אז לא בכונה, אולי במקרה, או בשוגג ... אז לכפר? על מה?

טוב אני מבקשת סליחה ומחילה וכפרה על זה שאני כזאת שלא מבקשת סליחה וכפרה.

סליחה! על מה? על זה ששאלתי על מה.....

מה עוד? לפעמים לא רציתי להשאר לבדי בבית ולשמור על בני, אחי הקטן. זה לא כל-כך נורא, מי אמר שכל-כך טוב להשאר בבית עם בני? לפעמים גם הרגזתי את השכן שלנו רבינוביץ' ועצבנתי אותו ואת הכלב שלו. אבל מי לא מרגיז את רבינוביץ'? אז מה, באמת לא עשייתי שום מעשה רע באמת? רגע- לפעמים התחצפתי לדודה חדוה ואמרתי לה שהיא נורא שמנה, ושלא תנשק אותי עם רוק. לא כל-כך הקשבתי להזהרות של סבתא בענין השוקולד על הספה בסלון. אה, וגם לא עזרתי לסבא אפילו שהוא בקש יפה, להשקות את הערוגות שלו. כי לא היה לי זמן וחשק. לפעמים לא הלכתי לשעור נגינה ואמא

מה נשאלתי עליך לא תעשה לחבירך

שלמה סתם. לא החלפתי מספיק ספרים בספריה. ושכחתי את
הכובע החדש. אני לא יודעת איפה אבדתי גם שני סודרים
בדרך לבית-הספר, בחורף ולא זוכרת איפה הנחתי את המסריה
החדשה שאמא השאילה לי רק ליום אחד. לפעמים לא רציתי
להביא את בני לנך בבקר, כי רציתי לקום מאוחר יותר. בעצם,
אף פעם אני לא רוצה לקום ואמא נורא כועסת. לעסתי שלש
פעמים מסטיק בשעור והמורה שלח אותי החוצה. אז אם כבר אני
מנלה הכל- יש עוד כמה דברים שקרו לי:

מריבות עם חברים, ועניינים פאלה.

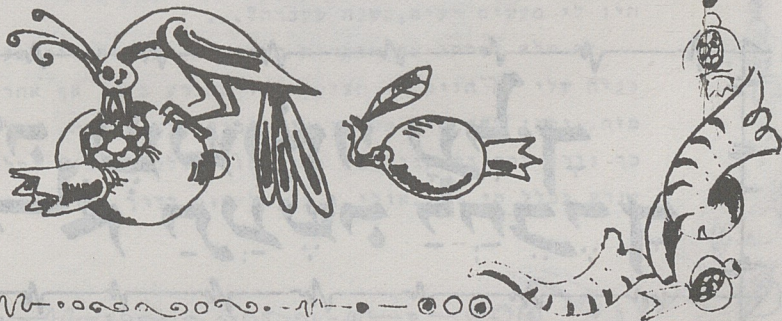
אבל מה יש? אני ילדה ולא מלאך!

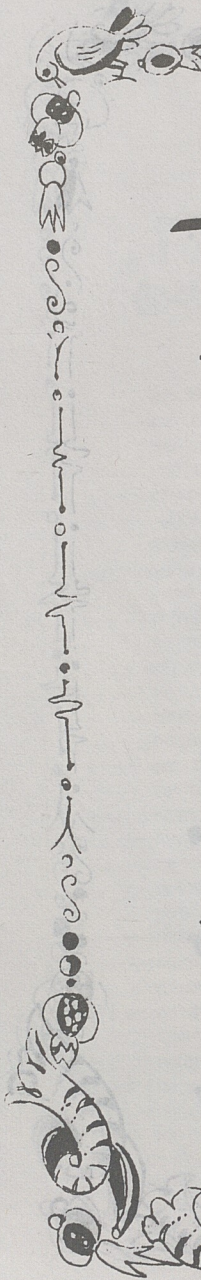
מה אני יכולה לעשות? הדברים האלה נעשים בעצמם אז מה אני
אשמה? אם אני לא מצייתת או נניח מחצפת או רבה או מאבדת
או מאחרת או מסרבת או משתוללת או מפריעה או מבלפת או מחצלת
או שוכחת או בורחת- מה אני אשמה, מה???

אני רוצה שזה יקרה לי ??

אני, לא, בחיי שלא. אז מה אני אשמה? אני באמת רוצה לעשות
רק מעשים טובים ונהדרים ומצוינים, מעשים לדוגמא ומופת.
שכלם יגידו עלי שאני ילדה לדוגמה. אבל המעשים הרעים מקלקלים
הכל. הם נדחפים לי בלי שאני שמה לב, ובלי שאני מזמינה אותם.

נכון? נכון!!!

סיפור אב ילד קטן כיום כקור

מתוך שלום לך אורחת / רבקה אליצור

היה יום הכפורים. דוד הקטן ישב בבית-הכנסת על הארץ, על-יד רגליו של איש זקן. כל הכסאות היו חפוסים. לא היה כסא פנוי לדוד הקטן לשבת עליו. האיש הזקן היה עטוף סליח והתפלל מתוך המחזור. האיש הזקן לא היה סבא של דוד הקטן. דוד הקטן לא הכיר בכלל את האיש הזקן. הוא לא הכיר איש בבית הכנסת.

למה התפלל דוד הקטן בבית-הכנסת הזה?

איפה התפלל אבא של דוד?

איפה התפללה אמא שלו?

איפה התפלל מנחם אחיו הגדול של דוד?

כלם התפללו בבית כנסת אחר, בבית כנסת שעל-יד ביתם.

ומדוע הלך דוד הקטן למקום רחוק כזה?

למה הלך למקום שאין איש מכיר אותו?

אני אספר לכם מדוע.

בערב יום הכפורים, כשאכלו את הסעודה האחרונה שלפני

הצום, את"ה הסעודה המפסקת" אמר דוד:

גם אני אצום!!!

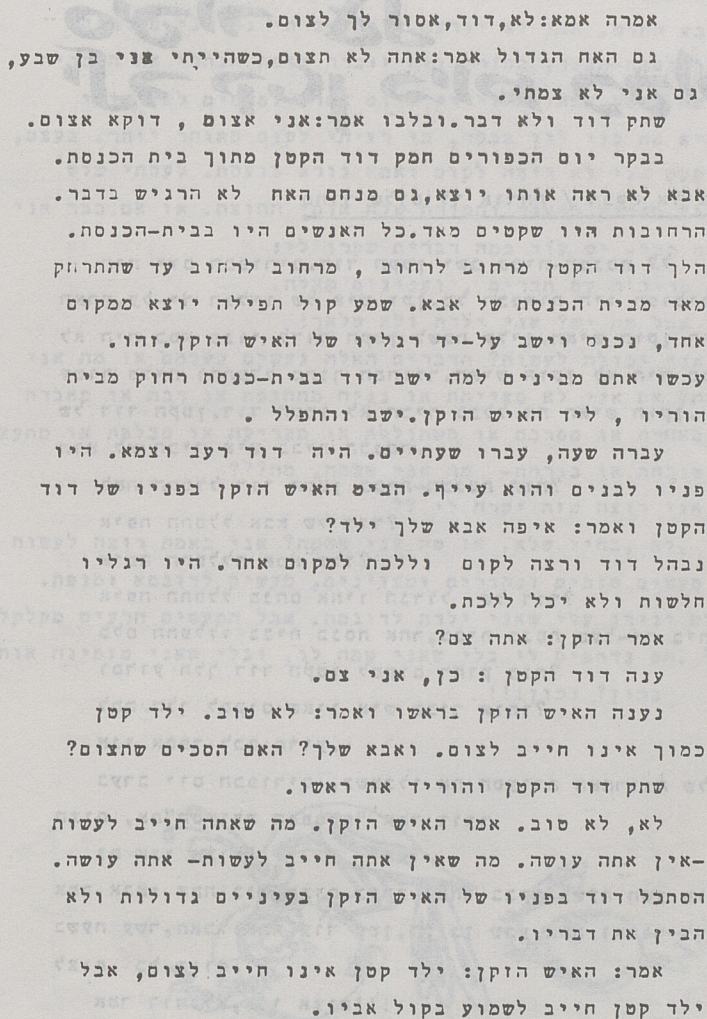
אמר אבא: אתה בני, הצום בערב ומחר בבקר בשעה תשע או

בשעה עשר, חאכל. אתה עוד קטן, רק בן שבע אתה ואסור לך

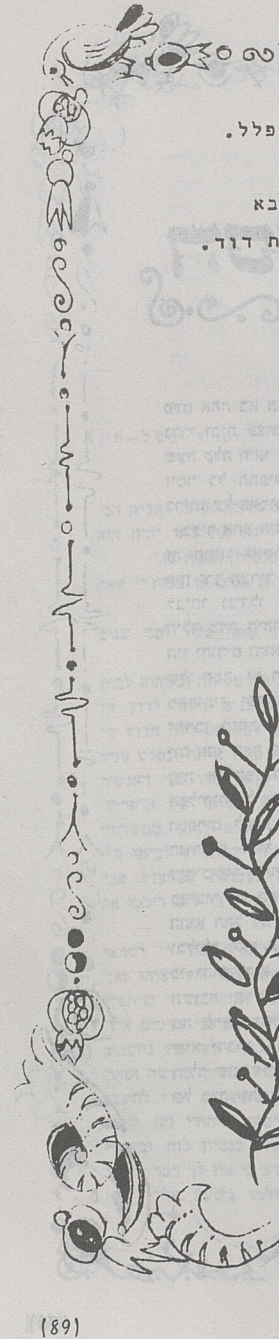
לצום כל היום.

אמר דוד: לא, אני אצום!!!

ילד קטן כיום כקור

אמרה אמא: לא, דוד, אסור לך לצום.
גם האח הגדול אמר: אתה לא תצום, כשהייתי צני בן שבע,
גם אני לא צמתי.
שתק דוד ולא דבר. ובלבו אמר: אני אצום, דוקא אצום.
בבקר יום הכפורים חמק דוד הקטן מתוך בית הכנסת.
אבא לא ראה אותו יוצא, גם מנחם האח לא הרגיש בדבר.
הרחובות היו שקטים מאד. כל האנשים היו בבית-הכנסת.
הלך דוד הקטן מרחוב לרחוב, מרחוב לרחוב עד שהתרחק
מאד מבית הכנסת של אבא. שמע קול הפילה יוצא ממקום
אחד, נכנס וישב על-יד רגליו של האיש הזקן. זהו.
עכשו אתם מבינים למה ישב דוד בבית-כנסת רחוק מבית
הוריו, ליד האיש הזקן. ישב והתפלל.
עברה שעה, עברו שעתיים. היה דוד רעב וצמא. היו
פניו לבנים והוא עייף. הביט האיש הזקן בפניו של דוד
הקטן ואמר: איפה אבא שלך ילד?
נבהל דוד ורצה לקום וללכת למקום אחר. היו רגליו
חלשות ולא יכל ללכת.
אמר הזקן: אתה צמ?
ענה דוד הקטן: כן, אני צמ.
נענה האיש הזקן בראשו ואמר: לא טוב. ילד קטן
כמוך אינו חייב לצום. ואבא שלך? האם הסכים שתצום?
שתק דוד הקטן והוריד את ראשו.
לא, לא טוב. אמר האיש הזקן. מה שאחא חייב לעשות
-איך אחא עושה. מה שאין אחא חייב לעשות- אחא עושה.
הסתכל דוד בפניו של האיש הזקן בעיניים גדולות ולא
הבין את דבריו.
אמר: האיש הזקן: ילד קטן אינו חייב לצום, אבל
ילד קטן חייב לשמוע בקול אביו.

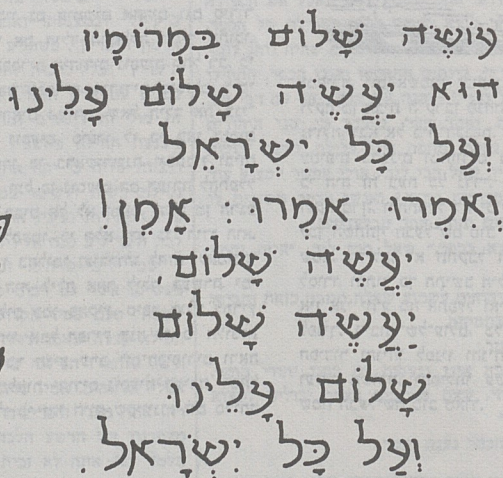

נתן האיש הזקן עיניו במחזור שבידו והמשיך להתפלל.
ודוד חשב: לא טובץ ביום הכפורים לא טוב? אני?
קפץ ועמד על רגליו. רץ ורץ. והנה מרחוק ראה את אבא
עטוף טלית והוא הולך ברחוב ומביט לכל צד, מחפש את דוד.
-אבא, אבא!
קרא דוד ורץ אל אבא שלו.

-איפה היית? איפה היית? כלנו מחפשים אותך-
-אני... אני ברחתי... רצייתי לצום. סליחה. אבא,
זה לא טוב-
-סלחתי, בני, היום יום הכפורים, יום סליחה.
רוץ אל אמא שלא תדאג לך.-
אכל דוד הקטן בתאבון רב, כי היה רעב מאד,
ואמא שלו אמרה:

כשחיהיה בר-מצוה הצום כל היום.

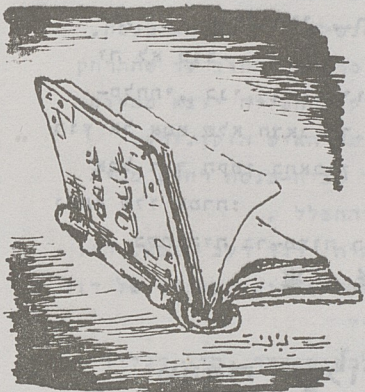
* * *

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו
הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאָמְרוּ אִמְרוּ: אָמֵן!
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם,
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם,
שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

... יִקְרָא יוֹם כִּי הוּא לַעֲנִית ...

הסידור של אבא

פעם אחת בא הבעל־שם־טוב לבית־המדרש לתפילת כל נדרי והיה עצוב. סר וזעף. אחרי אמירת כל נדרי נח שעה קלה וראו כי רוח חדשה באה בקרבו וברוב שמחה זימר כל התפילה. אחר יום־הכיפורים שאלוהו אנשי ברייתו על האמור, וספר להם מעשה שהיה.

בעיר אחת היה מרוג שהפריץ שלו אהבו מאד, וכאשר זה הנוגז ואשתו הלכו לעולמם נשאר אחריהם ילד קטן ורך הצריך לאמו. חמל עליו הפריץ ולקח את הילד לביתו וגידלו על ברכיו והשתעשע עמו, ולא ידע הילד מדת היהודית מאומה. האדון סיפר לו כי אבותיו היו יהודים והוא חמל עליו וגידלו לבן וכל הנוני ורכושו שלו המה. גם הראה לו אילו מיטלטלין שנשאר עזבון מאבותיו, ובחוכם היו גם חומשים אחדים וגם סידור "קרבן מנחה" אשר אם הילד התפללה תמיד מתוכו. יום אחו' ראה בני־הכפרים היהודים נוסעים קהל רב, כי היה אז המנהג שבני־הכפרים היהודים נוסעים לימי הסליחות ולמים נוראים העירה. שאל הילד את בני־הכפרים להיכן הם נוסעים, כי הלא ידע לו כי באו הימים הנוראים. ועוד סיפרו כי בראש־השנה ייכתבון וביום צום־כיפור ייחמון, ועל כן נוסעים הם העירה להתפלל בצייבור, כי תפילת רבים אֵל לא ימאס. והנה מן הרגע ההוא החל רוח ה' לפעמה, כי הלא ידע כי יהודי הוא. ובלילה ראה אבותיו בחלומו ועוררוהו לחזור לאמותו כי יהודי הוא. כן היה לילה אחר לילה בעשרת ימי תשובה. שראם בחלום כמו בקיץ. סיפר הילד לפריץ מה שראה בחלומותיו, אבל הפריץ ענה לו, כי הלומות שוא ידברו, בתוך כך הגיע ערב יום־הכיפורים וראה הילד שוב עגלות מלאות יהודים נוסעים העירה, ושאל על ככה, והשיבו לו כי זהו היום שקיינו: יום סליחה

ומחילה, יום אשמות יכופרו. או התמרמר מאוד הילד ולקח מן הבית ה"קרבן מנחה" ונס אל אחת הערים. עיר גדולה, ובא אל בית־הכנסת. בבית־הכנסת ראה כל העם עטופים בלבנים ומחזורים בידיהם ומתפללים ובוכים, כי היה זה בעת כל נדרי. התחיל הילד גם כן בקול זעקה מרה, ולהתפלל לא יכול, והיה רעש גדול בשמים. לכן השתתף הבעל־שם־טוב בצערו של הילד והתעצב, שמא חלילה, לא תתקבל תשובתו ויחזור חס ושלום לטורה, ובתוך כך התישב הילד ואמר: ריבונ־של־עולם, אין אני יודע מה אתפלל ואין אני יודע מה אומר, הנה לפניך, ריבונ־של־עולם, כל הסידור כולה, ופתח את הסידור והניחו לפניו והניחו ראשו על הסידור ובכה ועשה תשובה, ותפילתו עשתה רושם ונתקבלה, ואז שחם הבעל־שם־טוב מאד.

עשר צחצחות

(טור שרצוי לספרו בעל-פה)

התענית בבית

(ספור שרצוי לחפרו בעל-פה)

שנה. בתו של ה'פריץ' הקדום אהבה אותו, ואביה הבי טיחו כי אם ימיר את דתו וישא את בתו יהיה הוא יורשו היחיד, והוא לא עמד בנסיון, ועשה כן.
"האם ילדה לו האשה הנכרית בנים או בנות?" שאל רבי ליב.

"לא" ענו היהודים, "אשתו מתה עליו לפני שנים אחדות והוא הולך ערירי".

הסיר ר' ליב מעליו בוריות את טליתו, וכשהוא לבוש ב'קיטל' ובמצנפתו ואבנטו הלכנים מיהר לרוץ אל ארמון ה'פריץ'. כשהגיע לשם, דפק על דלת חדרו של ה'פריץ' ובלי לחכות לתשובה פתח אותה ונפגש פנים בפנים עם אדון הכפר. שעה קלה עמדו שני האנשים זה מול זה דוממים ומחרישים. בכוחו של ה'פריץ' ניצנצה תחילה מחשבת זדון לקרוא לאחד ממשרתיו ולצוות עליו, כי יקח את היהודי שהתפרץ לביתו בלי נטילת רשות ולשימו במערה העמוקה שבחצרו. אבי בניו המאירות ועיניו התודרות של רבי ליב ריכזו את לבו, ורבי ליב צנח אליו ואמר לו:

"שמי ליב שרה'ס, זכירה להכיר את ר' ישראל בעש"ט, אשר גם רבים כן הפריצים' העריצתו ואני שמעתי פעם מפיו הקדוש: כל יהודי צריך שיתפיל תפילה קצרה שאמר דויד המלך: 'הצילני מדמים ארץ הים, כלומר: הצילני מדמים - כסף - לא יהיו נחשבים אצלי לאלוהים, אמי, שרה. היתה יהודיה קדושה וטהור רה, אחד מבני ה'פריצים' נתן עיניו בה וכדי להינצל מצפרניו של הרשע הלכה ונישאה ליהודי זקן, שהיה מלמד עני. אתה לא זכית לעבודו בנסיון כזה, ובשביל כסף וזהב יצאת לשמד, אבל תדע כי אין לך דבר העומד בפני החשובה, ויש קונה עולמו בשעה אחת, והרי

בערב יום-הכיפורים היה פעם הרב הקדוש ר' ליב שרה'ס בדרך, וסערה גדולה התחוללה עם גשמים שוט' פים, ובקושי גדול הגיע אחר חצות היום לכפר אחד, לא רחוק מן העיר שחשב בתחילה לשבות שם ביום הקדוש. נודע לו בכפר כי ביום-הכיפורים יהיה כאן מגין, שמונה יהודים דרים בכפר עצמו ושני יהודים יבואו מן העיר הסמוך. שמח הצדיק והחליט להישאר כאן ליום הקדוש. אחר שטבל בנהר ואכל את הסעודה המפסקת, מיהר לבוא ראשון לבית-התפילה של הכפר, והחליט לומר את התפילות והתחנונים שהיה נוהג לומר קדם "כל נדרי", ביתנים והתאספו יהודי הכפר, התחילו להתכונן ל"כל נדרי" - והנה אין מגין. יחד עם רבי ליב שרה'ס תשעה, ואחד חסר, נתברר כי שני היהודים הדרים ביער נאסרו מחמת איוו עלילה, ואינם יכולים לבוא אל המגין, שאל רבי ליב: אולי אפשר למצוא עוד יהודי אחד בסביבות הכפר? ואנשי הכפר משיבים לו כי אין כאן שום יהודי אחד מבלעדיהם.

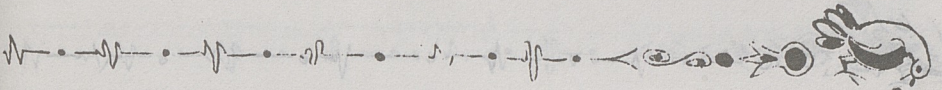
"אפשר נמצא בכפר", שאל רבי ליב, "איוה יהודי מומר?"

השתוממו היהודים לשמוע שאלה מורה כואת והביטו על רבי ליב בחמיהה.

ורבי ליב אמר:
"דלתי תשובה אינן נעולות גם בפני יהודי מומר. שמעתי מרבתי, שאם מחסטים באפר יכולים למצוא ניצוח של אש".
ואחד מבני הכפר נענה ואמר:

"יש כאן יהודי מומר, והוא ה'פריץ' שלנו, אדון הכפר. אבל מומר זה כבר שקוע בחטאיו זה יותר מארבעים

... יאס כי ער לנגיד

אחר תפילת נעילה עמד ה"פריץ" על רגליו, רצץ וכפף. כפעם בפעם היה מוציא אנחות מקרב לבו, וקול כנתינו החריד את המתפללים. ביחוד גדלה בכייתו באמירת הידוי "על חטא".

בסוף תפילת נעילה, כשהגיע הקהל ל"שמע ישראל", הנניס ה"פריץ" את ראשו לארון הקודש, חיבק את ספרי התורה ובקול גדול קרא: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ופתאום הוציא ראשו מתוך ארון הקודש. הזדקף מלא קומתו התחיל לקרוא בכל כוחו: "ה' הוא האלוהים!"

קולו היה הולך וגדול, הולך וחוק, וכשקרא "ה' הוא האלוהים" בפעם השביעית, יצאה נשמתו באלהים לתפילת ערבית כבר לא היה מנין, ורבי ליב אמר: "אשריו שיצאה נשמתו באלהים. עכשיו הוא מאותם הצדיקים, שגם במיתתם קרויים חיים ומותר לצרפו למנין".

ורבי ליב עבר לפני התיבה והתחיל: "הוא רחום יכפר עוון, ועוד באותו לילה הביאו את הפריץ לקבר ישראל בעיר הסמוכה. רבי ליב עצמו התעסק בטירתו וקבורתו, ומאו היה נוהג רבי ליב בכל יום הכיפורים לומר "קדיש" לעילוי נשמתו של אותו בעל-תשובה. סיפור עממי

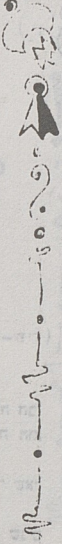
השעה! ערב יום הכיפורים עהה, ועוד מיד והשמש יבוא ויפנה. ליהודים היושבים בכפר שלך חסר אחד למנין. בוא יחד אתי להצטרף למנין, והכתוב אומר: 'העשירי יהיה קודש לה'!"

חזרו פני ה"פריץ" למשמע דבריו ולמראה פניו של היהודי לבוש הלבנים, ודופק החיים שלו קפא. ויהודי הכפר בבית-תפלתם עמדו נבהלים ונפחדים, מי יודע - חשבו - איוו צרה יביא עלינו היהודי המזרחי הזה.

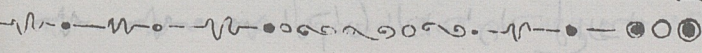
פתאום נפתחה הדלת, ולבית-התפילה נכנסו רבי ליב ואחריו ה"פריץ". פני ה"פריץ" היו כבושים בקרקע ובריסו עיניו נתלו דמעות. רבי ליב רמו ואחד מהמכור נסים הגיש לה"פריץ" טלית, והוא התעטף בה וכיסה אה ראשו ופניו. אחר-כך ניגש רבי ליב אל ארון-הקודש, הוציא משם שני ספרי תורה, את הראשון מסר לאחד הזקנים, ואת השני לרדי ה"פריץ". רבי ליב עמד בין שניהם, ופתח ואמר:

"על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירים להת"ל על עם העבריינים".

אנחה עמוקה התפרצה ממעמקי לבו של ה"פריץ", שיועוזה את לבות כל המתפללים וכולם גאו בכביה. במשך תפילת ערבית וגם למחרת מאשמורת הבוקר עד

יְבָרְכֶךָ ה' מְצִיּוֹן
וְרָאָה בְטוֹב יְרוּשָׁלַיִם.
יְבָרְכֶךָ ה' מְצִיּוֹן
כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ.
וְרָאָה בְּנֵים לְבָנֶיךָ
שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל.

סְלִיחָה שְׂבִילֵב

אַחֲרֵי רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה סִפְרָה הַמּוֹרָה לַתְּלַמִּידָהּ עַל יוֹם-
הַכַּפּוּרִים הַקָּרֵב וּבָא: "יּוֹם זֶה, יְלָדִים, הוּא יוֹם שֶׁל סְלִיחָה. בְּנֵי-
אָדָם מְבַקְשִׁים זֶה מִזֶּה סְלִיחָה עַל מַעֲשֵׂים רָעִים וְעַל עֲלֻבוֹת.
וּבַיּוֹם זֶה צָרִיךְ לִסְלַח לְכָל מִי שֶׁמְבַקֵּשׁ סְלִיחָה."

"מִצֵּן", חֶשֶׁב דְּנֵי בְּלָבוֹ. "אֲנִי אֲבַקֵּשׁ סְלִיחָה מִכָּל הָאָנוּשִׁים.
לֹא תִהְיֶה לָּהֶם בְּרָרָה. הֵם יִהְיוּ מְבַרְחִים לְסַלַּח לִי, וְלֹא יִזְכְּלוּ
לְכַעַס עָלַי עוֹד כָּל הַשָּׁנָה." וְזוֹאת עָלֵיכֶם לְדַעַת, דְּנֵי צָרִיךְ הִיא

באמת לכקש סליחות רבות. הוא היה ילד שוכב ופרוע, שהרבה להציק ולהרניז את הכל.

בצהרים עלה דני בריצה על מדרגות ביתו. במרוצתו נתקל בכרכה הישישה, וכמעט הפיל את הסל מידה.

"או, ברכה הזקנה", קרא אליה, כשהוא דוחפה ועובר על פניה. "סליחה שאני מתנהג אתך לפעמים לא יפה". אמר זאת, ומהר-מהר עלה במדרגות. מאחוריו שמע את מלמולה של הזקנה. את דבריה לא שמע, אך נדמה היה לו, כי היא כועסת, לא רוצה לקבל את בקשת הסליחה שלו.

"מדוע?" תמה דני. "הרי יום הכפורים מתקרב!"

אך לא היה לו זמן רב להרהורים. הוא אכל בחטיפה את ארוחת-הצהרים וירד לחנות המכלת של מר יעקבי. נכנס אל החנות. חפן גרעינים מן השק הפתוח שליד הדלת, תחב אצבעו אל שק הסכר ולקק, וכפה מלא אמר:

"מר יעקבי, בעוד כמה ימים יום-כפורים. אז באתי לבקש ממך סליחה שאני תמיד חוטף מהשקים שלך ומלאק לך בחנות ממתקים בלי כסף."

"בסדר, בסדר", ענה מר יעקבי, ולדני היתה הרגשה, כי החנוני רוצה מאד שהוא ילך כבר; הוא כאלו קבל את ההתנצלות שלו בחסר רצון ורצה להפטר ממנו. מדוע? זאת לא הבין דני. יצא אל הרחוב להמשיך לבקש סליחה לכבוד יום-הכפורים.

בדרכו פגש את חנית הקטנה, בת השכנים.

"סליחה", אמר לה, "סליחה עכברון, שאני תמיד מושך בצמות הונכיות שלך. סליחה לכבוד יום-כפור, ואת מקרחה לסלח לי, אפלו אם אין לך חשק. כי זה החק."

"בסדר, אני סולחת לך", אמרה חנית והחלה מתרחקת. מן הנסיון למדה, כי מדני זה כדאי להתרחק מהר ככל האפשר.

"עוד רגע", קרא דני אחריה, "מה את כבר בורחת?" הוא מהר אחריה ומשך משיכה חזקה בשתי צמותיה. "על המשכה

היו כבר אבקש ממך סליחה ביום-הכפורים הבא. בסדר? שאל בצחוק.

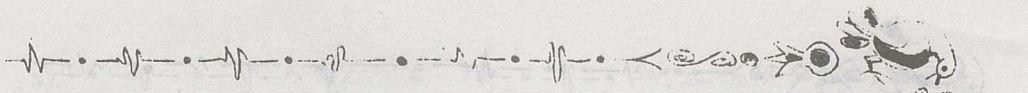
"לא!" פרצה חיה בכבי, "תדע לך, שאני לא סולחת לך גם עכשיו. אפילו אם ביי-כפורים צריכים לסלח, אני שונאת אותך ולא רוצה לסלח לך. לא ביום-כפור זה ולא בשום יום-כפור. אמה יכול לבקש ככה סליחה עד מחר ירא תקבל אותה." כך אמרה חנית וברחה. כשהמעות זולגות מעיניה.

כל אותו יום, וגם למחרת, בקש דני סליחה: מן החלבון, מן השכנים, מן הילדים בכיתה, ממוכר הפלפל הזקן. סליחות רבות בקש, אך חש, כי האנשים אינם רוצים לסלח לו. הילדים אחרים שבקשו סליחה חיכו והודו להם על שהם מבקשים סליחה, אך אליו הביטו כבעט אברו בחצי פה: "טוב. טוב..."

הוא הרגיש, שהם מחכים שילך כבר, רוצים להפטר ממנו. מחמיצים את פניו אליו, מדוע? לא כול היה להבין. הרי המורה אמרה, שצריכים לסלח ביום כפור. יבאמת, לכל הילדים שבקשו סליחה, סלחו. למה רק את בקשת הסליחה שלו איש אינו מוכן לקבל!

בערב שוחח על כך עם אמא:

"אני מרגיש שדבר לא סולחים לי", אמר לה. "למה, אמא? למה איש אינו מוכן לסלח לי? הם אומרים שהם סולחים לי, אבל זה רק בפה, לא בלב."

הביטה אִמָּא בְּדַנִּי וְשֵׂאלָה:

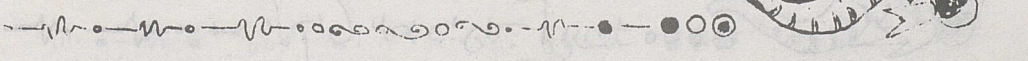
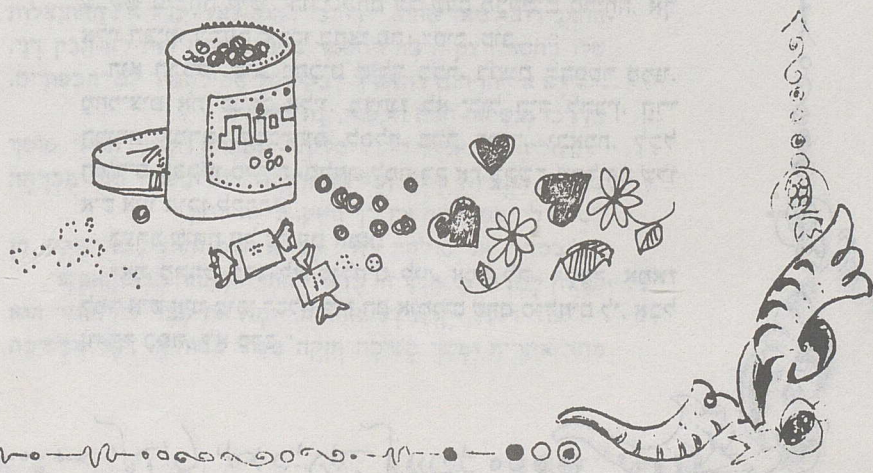
"האם בִּקְשָׁת סְלִיחָה מִכָּל הַלֵּב? הֲאִם בְּאִמַּת רְצִיַּת שִׁסְלֹחוֹ לְךָ? הֲאִם הִחְלַסְתָּ לְשִׁנוֹת אֶת הַתְּנֵהוּגוֹתָי? אוֹ סָתַם בִּקְשָׁת סְלִיחָה מִפְּנֵי שְׂיוֹם־הַכַּפּוּרִים מִתְקַרְבִּי?"

דְּנִי לֹא עָנָה. הוּא הִרְהַר בְּדַבְּרֵי אִמּוֹ.

נִכּוֹן, הִיא צוֹדֶקֶת חָשֵׁב. אִיךְ יִכּוֹל הָיָה מֵר יַעֲקֹבִי לְסַלֵּחַ לוֹ, כְּשֶׁרָאָה, שְׁבָאוֹתוֹ רִנְעוּ שֶׁבִקְשָׁת סְלִיחָה הַמְשִׁיךְ לְסַחֵב מִמִּתְקִים? וְכִשְׁבִּקְשָׁת סְלִיחָה מִסִּבְתָּא בְּרַכָּה הַמְשִׁיךְ לְנִהוּג בְּנִסּוֹת. הוּא לֹא שָׁנָה מִמִּנְהוּגוֹ אִף עִם אֶחָד מֵהָאֲנָשִׁים שֶׁמֵּהֵם בִּקְשָׁת סְלִיחָה. הוּא בִּקְשָׁת הַרְבֵּה סְלִיחוֹת, אִךְ הַבִּקְשָׁה הֵיטָה מִן הַפֶּה וְלֹא מִן הַלֵּב.

"אֲנִי חוֹשֵׁב, אִמָּא, שְׂאֲנִי מִבֵּין עֲכָשׁוֹ אִיךְ צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה", אָמַר, "מִחֵר אֲלֶיךָ שׁוֹב וְאֲבַקֵּשׁ סְלִיחָה מִכֻּלָּם. אֲרָאָה לְהֵם, שְׂאֲנִי בְּאִמַּת רוּצָה שִׁסְלֹחוֹ לִי, וְכִבֵּר מִמִּחֵר אֶתְחִיל לְהַתְּנַהֵג טוֹב יוֹתֵר. אֶת חוֹשְׁבֶת, שֶׁמִּחֵר יִסְלְחוּ לִי, אִמָּא?"

"אִם תִּבְקֶשׁ סְלִיחָה כֵּךְ, שְׁזֵה יֵצֵא לֹא רַק מִן הַפֶּה אֲלָא גַם מִן הַלֵּב, אֲנִי בְּטוֹחָה שִׁסְלְחוּ לְךָ." אָמְרָה הָאִם. וּבְאִמַּת - כֵּךְ הָיָה.

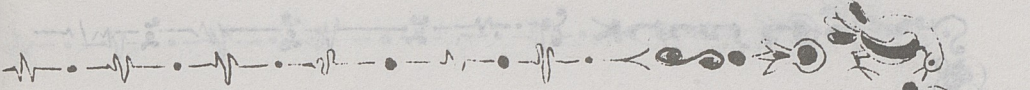
מְקוּרֵי שָׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים

החתימה למוצאו הקדום של יום הכיפורים, קשה עוד יותר מזה של ראש-השנה. כי הפולחנים ההיסטוריים של חג זה במקרא כמה פנים להם, שעברו גילגולים רבים ושורשיהם יונקים ממקורות שונים. כל הסימנים של המקורות מראים, שהחג הוא עתיק ולא כמו שסברו החוקרים המודרניים, או אחדים מהם, שחג זה נוצר רק בחתימת בית שני.

אמנם הנביאים והכתובים אינם מוכירים את יום כיפורים, אולם גם חג השכועות לא נזכר, ולית מאן דפליג שחג השכועות הוא חג עתיק, שקיימו אותו כבר בימי בית ראשון. נכון אמנם שיום הכיפורים בזמנים הקדומים לא היה אותו יום כיפורים שאנו מכירים היום, אשר באופיו הכהני והפולחני עוסקת בהרחבה הספרות החלמודית (מסכת יומא). אפילו התאריך של יום-כיפור הקדום אינו ברור לנו. אולם על קיומו בזמנים קדומים בישראל מוסרת לנו משנה במסכת הענית ואלמלא משנה זו, לא היינו יודעים על קיומו של חג עתיק זה.

וזו לשונה של המשנה:

"אמר רבן שמעון בן גמליאל - לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו... ובנות ירושלים יוצאות ומחוללות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור, שא נא עיניך וראה, מה אחה בורר לך. אל תחן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה" ..

ממשנה זו יוצא שיום כיפורים היה פעם חג הדומה במנהגיו, או כחלק מהם, לט"ו באב. היה זה חג ייממי שהנוער ניצל אותו לשם שירת שידוכין. המקור הנזכר אינו מוסר תאריך של החג הנקרא "יום כיפורים" כמו שאינו מוסר את שם החג של ט"ו באב. על המנהג הזה, עליו מוסרת המשנה, שקיימו אותו בימים קדמונים כשני החגים האמורים, ידוע לנו מן המקרא בתקופת השופטים – (שופטים כ"א, י"ט ואילך) וגם הגמרא למשנה זו, במסכת העניית מחיטת למנהג זה הנמסר בספר שופטים (העניית ל', ב').

אין לפקפק בערכם ההיסטורי של מקורות אלה, שהרי על פולחן דומה של מחול נערות, שהחקיים ביום מפנה השמש, ידוע לנו מן הספרות הבבלית הקדומה, שהוא ראש-השנה הבבלי, ואותו יום נחשב גם יום חתונות האלים בשמים. אלא שבבבל רקדו הנ וות ששירתו במקדש והן יצאו לידות ולכרמים במחולות, כדי לסמל את חתונות האלים הבבליים (עיי' ספרי: דרכים ביהדות, 1971 עמ' 85 ואילך). נשאלת השאלה, מהו אם כן הקשר בין מנהג זה ליום כיפורים דאז?

לשם הסברה המניחה את הדעת פחות או יותר, שוב עלינו לפנות אל המקורות התלמודיים. אמנם מקורות אלה אינם היסטוריה, וגם לא התכוונו למסור מסמכים היסטוריים, אולם אם נקלף את קליפות האגדה, נשאר בכל זאת גרעין היסטורי לרשוחנו שממנו נוכל ללמוד משהו. נוסף לכך, המקורות התלמודיים היו קרובים יותר למאורעות המסופרים שם, בקירוב של אלפיים שנה והם שמרו על המסורת ההיסטורית, אם כי קישטו אותה באגדות כמיטב כישרונם הדמיוני. לכן בצורה זהירה ומוגבלת נוכל לנצל את המקורות האלה לצרכי עיונים היסטוריים.

בתקופה התלמודית כבר נשכח טעמו של ט"ו באב, וכפי שראינו, אפילו שמו של החג נשכח. לכן שואלת הגמרא לסיבת המנהג הזה של מחולות הנערות בשדות ובכרמים:

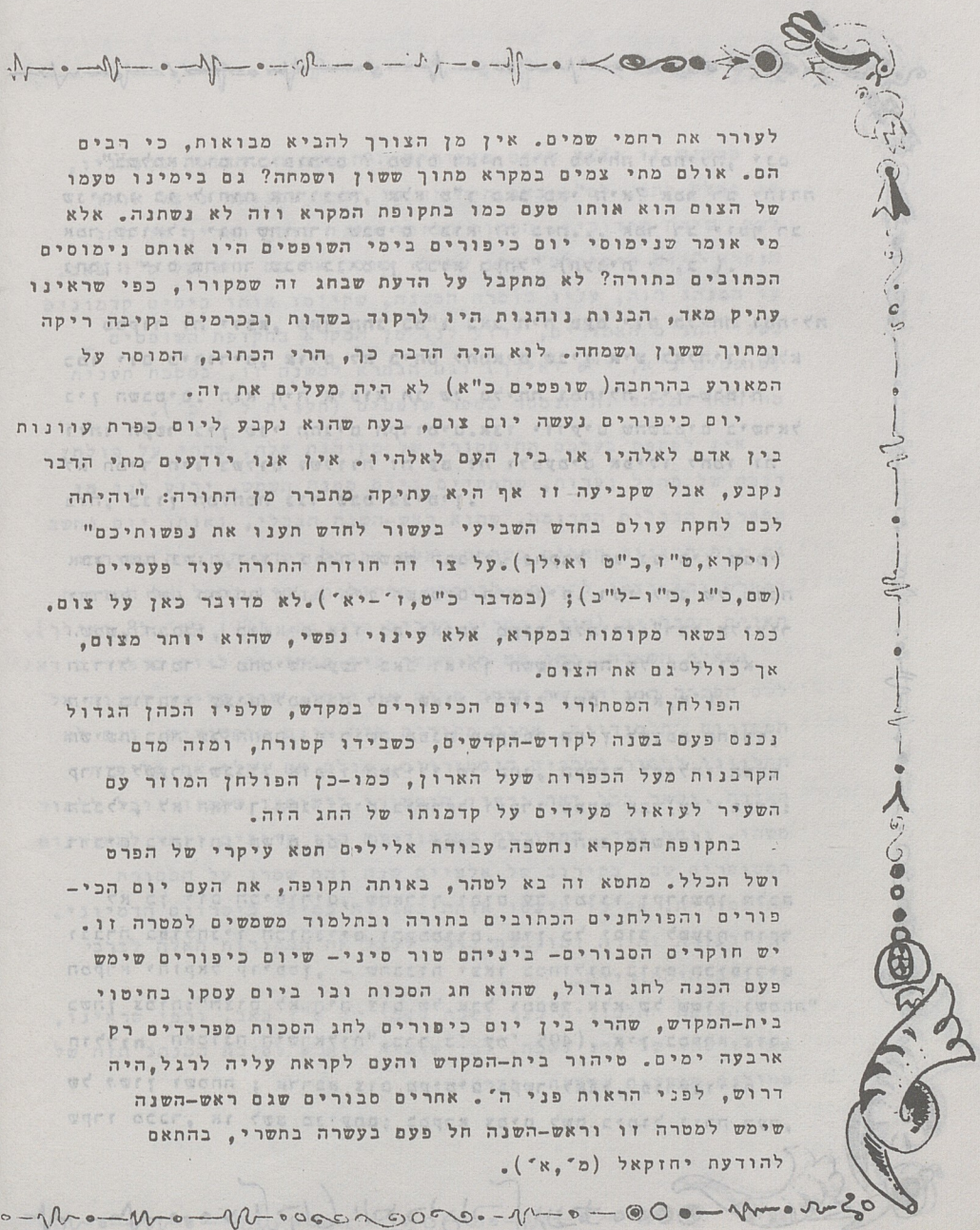
"בשלמא יום הכיפורים ? משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום
שניתנו בו לוחות אחרונות, אלא ש"ו באב מאי היא? אמר רב יהודה
אמר שמואל: יום שהוחרו שבטים לבוא זה בזה... אמר רב יוסף רב
נחמן: יום שהוחר שבט בנימין לבוא בקהל" (תענית ל, ב').

מקור זה יוצא, שאף החג בש"ו באב היה פעם יום סליחה ומחילה
כמו יום כיפורים, אולם לא ביחס לחטאים שבין איש לאלהיו, אלא
בין השבטים. הוא היה איפוא חג של סליחה ומחילה בין-שבטית
וזהו הקשר בין שני החגים הקדומים. אנו יודעים שהשבטים בישראל
לא תמיד חיו בשלום ושלווה זה עם זה ולפעמים אפילו לחמו זה
בזה, כגון המלחמה נגד שבט בנימין.

אכן פעם בשנה, ביום מפנה השמש הלבלי, נתקבל חג גם בין שבטי
ישראל לשט כריחת שלום בין השבטים היריבים. רמז לחג של מפנה
השמש, הלבלי, מוצאים אנו גם באותו מקור תלמודי: "רבי אליעזר
הגדול אומר - מחמישה-עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה ולא
היו כורחין עציט למערכה לפי שאין יבשין" (שם, ל"א, א').
חשיבת כחה של החמה, פירושה מפנה מתקופת הקיץ לקופת החורף,
קרוב לשער, שבגלל אופיו האילולי של החג, הקשור לפולחן השמש
הלבלי, לא האריך החג ימים בישראל וזכרו כמעט אבד (עי' ספרי:
דרכים ביהדות; תש"ט, עמ' 180, מאמר בשם - החג שנשכח);

לא כן יום הכיפורים, שהאריך ימים עד ימינו וקדושתו הלכה
וגברה בפולחניו הכוהניים והעממיים. אין כל יסוד לסענת חוקר
המקרא יחזקאל קויפמן, - שהבנות יצאו במחולות ביום הכיפורים
כשהן צמות: "הצום לא היה צום של אבל ומספד אלא של ששון ושמחה"
תולדות האמונה הישראלית", כרך ב' עמ' 495). אין במקרא צום
של ששון ושמחה; אדרבא צום מקימים בקשר לאבל, פורענויות
שקרו מכבר, או לשם מניעתם; במקרא צמים לשם ביטול גזרה רעה,

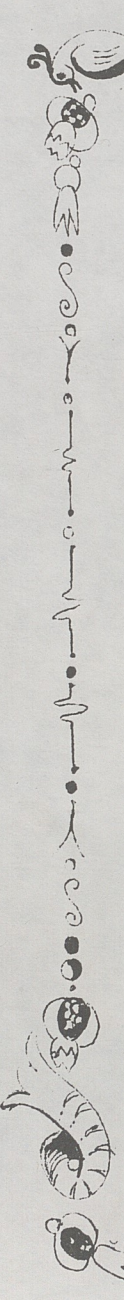
אלקא יא כ' אור-לענית

לעורר את רחמי שמים. אין מן הצורך להביא מבואות, כי רבים הם. אולם מתי צמים במקרא מתוך ששון ושמחה? גם כימינו טעמו של הצום הוא אוחו טעם כמו בחקופת המקרא וזה לא נשחנה. אלא מי אומר שנימוסי יום כיפורים בימי השופטים היו אותם נימוסים הכתובים בתורה? לא מתקבל על הדעת שבחג זה שמקורו, כפי שראינו עתיק מאד, הבנות נוהגות היו לרקוד בשדות ובכרמים בקיבה ריקה ומתוך ששון ושמחה. לוא היה הדבר כך, הרי הכתוב, המוסר על המאורע בהרחבה (שופטים כ"א) לא היה מעלים את זה. יום כיפורים נעשה יום צום, בעת שהוא נקבע ליום כפרת עוונות בין אדם לאלהיו או בין העם לאלהיו. אין אנו יודעים מתי הדבר נקבע, אבל שקביעה זו אף היא עתיקה מתברר מן התורה: "והיחה לכם לחק עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם" (ויקרא, ט"ז, כ"ט ואילך). על צו זה חוזרת התורה עוד פעמיים (שם, כ"ג, כ"ו-ל"ב); (במדבר כ"ט, ז'-יא'). לא מדובר כאן על צום, כמו בשאר מקומות במקרא, אלא עינוי נפשי, שהוא יותר מצום, אך כולל גם את הצום.

הפולחן המסתורי ביום הכיפורים במקדש, שלפיו הכהן הגדול נכנס פעם בשנה לקודש-הקדשים, כשבידו קטורת, ומזה מדם הקרבנות מעל הכפרות שעל הארון, כמו-כן הפולחן המוזר עם השעיר לעזאזל מעידים על קדמותו של החג הזה.

בחקופת המקרא נחשבה עבודת אלילים חטא עיקרי של הפרס ושל הכלל. מחטא זה בא לטהר, באותה תקופה, את העם יום הכיפורים והפולחנים הכתובים בתורה ובתלמוד משמשים למטרה זו. יש חוקרים הסבורים- ביניהם טור סיני- שיום כיפורים שימש פעם הכנה לחג גדול, שהוא חג הסוכות ובו ביום עסקו בחיטוי בית-המקדש, שהרי בין יום כיפורים לחג הסוכות מפרידים רק ארבעה ימים. סיהור בית-המקדש והעם לקראת עליה לרגל, היה דרוש, לפני הראות פני ה'. אחרים סבורים שגם ראש-השנה שימש למטרה זו וראש-השנה חל פעם בעשרה בתשרי, בהתאם להודעה יחזקאל (מ', א').

אך לכל הסברות הללו אין שום הוכחה, לא במקרא, לא בתלמוד וגם אין להסיקן מסקני כפרה של שאר העמים במזרח הקדום. אם כי אין איש מכחיש שגם לעמים אלה היו חגים שבהם קיימו טכסי כפרה לפי אמונתם (עיי' אנציקלופדיה המקראית כרך ג' טור 595 ואילך). אבל חגים אלה בפולחנים שלהם אינם דומים לחגי ישראל הקדומים. טיהור העם והמקדש פירושו היה אז טיהור מעבודת אלילים והרחקת העם מנימוסיהם, הוקיהם והשפעותיהם. דבר זה הודגש פעמים רבות במקרא והדגשה זו היא עדות שאכן נסה העם בתקופת המקרא לחרבות האלילית וקשה היה לבדדו ולשמרו מהשפעה זרה. המקרא אינו מסתיר עובדה זו, אדרבא, הוא חוזר עליה מדי פעם בפעם.

הרי עצם קדושתו של השביעי, עם רוב חגיו ופולחניו מעידה על שמץ מהשפעה אלילית זרה. קביעת יום זכרון עם תרונות וקורבנות באחד לחדש השביעי, היה יכול להתפרש אצל העם כהשפעה אלילית. בלאו הכי הוא נסה לכך. לכן היה דרוש לקבוע יום כפרה בעשרה בחדש, כמשקל-נגד ליום של אחד בשביעי, כמו שניתנו עשרת הדברות כמשקל-נגד לשבע מצוות בני-נח.

נגד אמונת עבודה האלילים נצטוו העם להקריב "כבשים בני שנה שבעה תמימים" (במדבר כ"ט, ב'), ואילו מנחתם; סולת כלולה בשמן "עשרון אחד לכבש האחד לשבעה כבשים" (שם, ד'). המספר שבע במקרא גם שימש ביטוי לפורענויות: והכאתי אתכם גם אני שבע על חטאיכם" (ויקרא כ"ו, י"ח ועוד). אכן השבע היה סמל הרע, החטא, שמקורו בעבודת אלילים. אם בחודש השביעי נקבעו רוב החגים, אולי מתוך השפעה זרה כי לא יכלו למנוע את המנהג הזה מן העם, הרי מן ההכרח היה לקבוע באותו חודש שביעי, יום סליחה ומחילה וכפרת עוונות בעטיה של ההשפעה האלילית הזאת, ולשם כך ניצלן את החג העתיק, יום הכיפורים.

מדרור הגנים איחוד הקבוצות והקיבוצים